
Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi

INTERNATIONAL JOURNAL OF POLITICAL STUDIES

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE SOVYETLER BİRLİĞİ'NİN ABD KARŞITI
PROPAGANDASINDA DUYGU MERKEZLİ DİL KULLANIMI

Mustafa KARACA, Caner ÇAKI, Abdülhakim Bahadır DARI

A REVIEW OF THE MEANING AND IMPORTANCE OF THE UNIVERSAL
DECLARATION OF HUMAN RIGHTS

Mustafa Burak ŞENER

ERKEN CUMHURİYET DÖNEMİNDE DEVLETÇİLİK: AHMET AĞAOĞLU VE KADRO
HAREKETİ

Şebnem KORKMAZ

A CONCEPTUAL PERSPECTIVE ON THE NEO-PATRİMONIAL ADMINISTRATION
APPROACH OF ABDÜLHAMİD II'S ENLIGHTENING DESPOTİSM DİCHOTOMY

Tunay ŞENDAL

DİN MUKHAMMED AMETBEK, İRAN VAKIFLARI: DIŞ POLİTİKA ARKASINDAKİ
YUMUŞAK GÜÇ.

Nurhak GÜREL

International Journal of Political Studies

(Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi)

Aralık / December 2021

Volume / Cilt 7

Issue / Sayı 3

p-ISSN: 2528-9969

e-ISSN: 2149-8539

International Journal of Political Studies (IJPS) is an academical, periodic and refereed journal published on April, August, and December -three times in a year- by the Center of Political Economical and Social Research (PESA). The Journal publishes articles which are written in the discipline of social sciences like Public Administration, Political Sciences, International Relationships, Sociology, History, Philosophy, Psychology and Turkish Language. The Journal aims to help distribute, discuss and evaluate investigations and scientific studies by academicians, market and for those who are interested. The Journal is published on internet.

Permission to make digital or hard copies of part or all of the International Journal of Political Studies for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not distributed for profit or directional commercial advantage. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. Permission may be requested from the PESA Research and Publication Department.

Copyright © 2021 by PESA

No responsibility for the views expressed by authors and reviews in the International Journal of Political Studies is assumed by the editors or by the Publisher Center for Political, Economic and Social Research (PESA).

Contact Editorial Office

Address: Arabacı Alanı Mahallesi Mustafa Ocak Sokak No:9 D:2 Serdivan-Sakarya/Türkiye

E-mail: politikarastirmalardergisi@gmail.com **Phone:** +905327695899

Fax: +902642956233

Published by: Center for Political, Economic and Social Research (PESA)

Politik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (PESA)

www.pesa.org

International Journal of Political Studies (IJPS)

Published by PESA, On Behalf of PESA the Owner is

Fatih YARDIMCIOĞLU

Editors / Editörler

İsmail EDİZ

Editorial Assistants / Editör Yardımcıları

Menderes Kurt

Nurbanu Bulgur

Typesetting /Dizin

Furkan FAYDALI

INTERNATIONAL ADVISORY BOARD / DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Tim Jacoby (The University of Manchester, UK), **Prof. Dr. Tuncay Kardaş** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Necmettin Alkan** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Arif Bilgin** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Serdar Güleler** (Uludağ Üniversitesi), **Doç. Dr. Adrian Jones** (La Trobe University, AU), **Prof. Dr. Fatih Savaşan** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Kabasakal** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ali Balcı** (Sakarya Üniversitesi), **Prof. Dr. Ahmet Ulusoy** (Beykent Üniversitesi), **Prof. Dr. Osman Pehlivan** (Karadeniz Teknik Üniversitesi), **Prof. Dr. Mehmet Asutay** (Durham University, UK), **Prof. Dr. Ramazan Erdağ** (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

REFeree BOARD / SAYI HAKEMLERİ

Prof. Dr. Serdar Güleler (Bursa Uludağ Üniversitesi), **Prof. Dr. Bedri Gencer** (Yıldız Teknik Üniversitesi), **Prof. Dr. Ensar Nişancı** (Namık Kemal Üniversitesi), **Doç. Dr. Fikrettin Yavuz** (Sakarya Üniversitesi), **Doç. Dr. Aziz Tuncer** (Sakarya Üniversitesi), **Doç. Dr. Filiz Cicioğlu** (Sakarya Üniversitesi), **Doç. Dr. Aysun Yaralı Akkaya** (Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Şahan** (Gaziantep Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Gazi** (Malatya Turgut Özal Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Soner Tauscher** (Sakarya Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Elif Madakbaş Güleler** (Bursa Uludağ Üniversitesi), **Dr. Öğr. Üyesi Görkem Birinci** (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi'nin İndekslediği dizinler;

ASOS, Academia Social Science Index, DOAJ, Directory of Open Access Journals, Index Copernicus, ResearchBib, Citefactor

CONTENTS / İÇİNDEKİLER

Makaleler / Articles

Soğuk Savaş Döneminde Sovyetler Birliği'nin ABD Karşıtı Propagandasında Duygu Merkezli Dil Kullanımı (Araştırma Makalesi)

Mustafa KARACA, Caner ÇAKI, Abdülhakim Bahadır DARI..... 1

A Review of the Meaning and Importance of the Universal Declaration of Human Rights (Research Article)

Mustafa Burak ŞENER..... 15

Erken Cumhuriyet Döneminde Devletçilik: Ahmet Ağaoğlu ve Kadro Hareketi (Araştırma Makalesi)

Şebnem KORKMAZ..... 27

A Conceptual Perspective on the Neo-Patrimonial Administration Approach of Abdülhamid II's Enlightening Despotism Dichotomy (Research Article)

Tunay Şendal..... 41

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Dinmukhammed Ametbek, İran Vakıfları: Dış Politika Arkasındaki Yumuşak Güç. Ankara: Astana Yayınları, (2021), ss. 180.

Nurhak GÜREL..... 55

Soğuk Savaş Döneminde Sovyetler Birliği'nin ABD Karşısı Propagandasında Duygu Merkezli Dil Kullanımı

Mustafa KARACA¹

Caner ÇAKI²

Abdülhakim Bahadır DARI³

Özet

Duygu merkezli propaganda, en kısa tanımıyla korku, hüznün, öfke gibi çeşitli duyguların ön plana çıkarılarak kitlelerin belirli bir konuda ikna edilmesini ifade etmektedir. Bu süreçte bireyin duygularının karar alma sürecine doğrudan etki etmesine çalışılmakta ve bireyin istenilen yönde düşünce, tutum ve davranışı benimsemesi amaçlanmaktadır. 20. yüzyılda duygu merkezli propagandada çeşitli ülkeler tarafından düşman inşasında kullanılmıştır. Bu ülkelerden biri de Sovyetler Birliği'dir. Sovyetler Birliği, Soğuk Savaş döneminde kamuoyunda ABD karşıtlığını güçlendirmek amacıyla duygu merkezli propagandadan etkin bir şekilde yararlanmışır. Çalışmada Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin ABD karşıtı propagandasında duygu merkezli propagandadan ne şekilde yararlandığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu şekilde Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin ABD karşıtı duygu merkezli propaganda kullanımına ışık tutulması amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışmada Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nde ABD karşıtı hazırlanan propaganda posterleri duygu merkezli propaganda bağlamında göstergebilim yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgularda, Sovyetler Birliği'nin duygu merkezli propagandasında öfke duygusunun ön plana çıkarılarak ABD'ye karşı nefret söylemine yer verdiği ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Duygu merkezli dil, propaganda, Soğuk Savaş, Sovyetler Birliği, ABD

¹ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Eskişehir, Türkiye, ORCID: 0000-0002-8204-6154, mustafa_karaca@anadolu.edu.tr

² Dr., Bağımsız Araştırmacı, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1523-4649, caner_caki@hotmail.com

³ Dr. Öğr. Üyesi, Yalova Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Yalova, Türkiye, ORCID: 0000-0003-3525-5823, daribahadir@gmail.com

The Use of Loaded Language in The Soviet Union's Anti-U.S. Propaganda During The Cold War

Mustafa KARACA¹
Caner ÇAKI²
Abdülhakim Bahadır DARI³

Abstract

Loaded language propaganda, in its shortest definition, refers to the persuasion of the masses on a certain issue by highlighting various emotions such as fear, sadness and anger. In this process, it is tried to influence the emotions of the individual directly on the decision-making process and it is aimed to adopt the thought, attitude and behavior in the desired direction. In the 20th century, it was used by various countries to build enemies in loaded language propaganda. One of these countries was the Soviet Union. During the Cold War, the Soviet Union effectively benefited from loaded language propaganda in order to strengthen public opposition to the USA. In this study, it was tried to reveal how the Soviet Union benefited from loaded language propaganda in its anti-US propaganda during the Cold War. In this way, it was aimed to shed light on the use of anti-US loaded language propaganda of the Soviet Union during the Cold War. For this purpose, propaganda posters prepared against the USA in the Soviet Union during the Cold War were examined in the context of loaded language propaganda using semiotics method. In the findings, it was revealed that the feeling of anger was brought to the forefront in the loaded language propaganda of the Soviet Union and included hate speech against the USA.

Keywords: Loaded language, propaganda, Cold War, Soviet Union, USA

¹ Ass. Prof., Anadolu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Eskişehir, Turkey, ORCID: 0000-0002-8204-6154, mustafa_karaca@anadolu.edu.tr

² PhD., Independent Researcher, Ankara, Turkey, ORCID: 0000-0002-1523-4649, caner_caki@hotmail.com

³ Asst. Prof., Yalova University, Faculty of Art and Design, Yalova, Turkey, ORCID: 0000-0003-3525-5823, daribahadir@gmail.com

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra Müttefik Devletleri'nin önde gelen iki büyük gücü ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler, gergin bir döneme girmiştir. ABD'nin Kore ve Vietnam'a olan müdahalelerine Sovyetler Birliği karşı çıkmış ve gerek Kore Savaşı gerekse Vietnam Savaşı sırasında Sovyetler Birliği, ABD ordusuna karşı savaşan komünist güçlere yardımda bulunmuştur. Sovyetler Birliği propagandası, ABD'nin Kore ve Vietnam'a olan müdahalesini kamuoyunda olumsuz şekilde yansıtarak, Kuzey Kore ve Kuzey Vietnam güçlerine olan Sovyetler Birliği desteğini meşrulaştırmaya çalışmıştır. Bu süreçte Sovyetler Birliği, kamuoyunda ABD karşıtlığını arttırmak için duygu merkezli dil propagandasından etkin bir şekilde yararlanmış. Sovyetler Birliği propagandası, doğrudan Sovyetler Birliği halkının duygularına hitap ederek, ABD ordusunu kitleler nezdinde itibarsızlaştırmaya çalışmıştır. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nde hazırlanan ABD karşıtı propaganda posterlerinde de duygu merkezli dil propagandası sıklıkla kullanılmıştır.

ABD karşıtlığını inceleyen alanda çeşitli akademik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalar içerisinde: Turner (1967), 1910-1913 yılları arasında Meksika'da Amerikan karşıtlığını; Kizilbash (1988), Pakistan'da Amerikan karşıtlığını; Parker (1988), Arap dünyasında Amerikan karşıtı tutumları; Shambaugh (1988), Çin'de Amerikan karşıtlığını; Spiro (1988), Batı Avrupa'da Amerikan karşıtlığını; Liponki (1990), 1948 yılından 1954 yılına kadar Polonya'da Amerikan karşıtı propagandayı; Shin (1996), Güney Kore Amerikan karşıtlığını; Xu (1998), 1990'larda Amerikan karşıtı Çin milliyetçiliğini; Fabbrini (2002), Avrupa anti-Amerikancılığının yerel kaynaklarını; Gentzkow ve Shapiro (2004), Müslüman dünyasında medya, eğitim ve Amerikan karşıtlığını; Nolan (2005), Almanya'da Amerikan karşıtlığını; Shen (2007), Çin'de Amerikan karşıtı sembelleri; Friedman (2008), Amerikan karşıtlığı ve ABD dış ilişkilerini; Haddad (2008), Irak tarihindeki Amerikan karşıtı isyanları; Grigoriadis (2010), Türkiye'de Amerikan karşıtı milliyetçiliği; Baker ve Cupery (2013), Latin Amerika'da Amerikan karşıtlığını; Bykov (2014), Rusya'da Amerikan karşıtı politikayı; Jamal Jamal, Keohane, Romney ve Tingley (2015), Arap Twitter söylemlerinde Amerikan karşıtlığını; Corstange (2016), Ortadoğu'da Amerikan karşıtı hareketi; Sokolov, Inglehart, Ponarin, Vartanova ve Zimmerman (2018), 1993-2009 yılları arasında Rusya'da Amerikan karşıtı tutumları; Volkov (2018), Sovyet sonrası Rusya'da Amerikan karşıtı duyguyu incelemiştir. ABD karşıtı çalışmalar incelendiğinde farklı konu ve içerikte ABD karşıtlığının ele alındığı ortaya çıkmaktadır.

ABD karşıtlığının dışında duygu merkezli dil üzerine de çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Roland ve Cox, 1973; Capraro ve Vanzo, 2019). Bu çalışmalarda da: Matthews (1947), konuşmaların dinleyici anlaması üzerine duygu merkezli dilin etkisini; Herbst ve Herbst (2003), politik şiddetin duygu merkezli dilini; Lester (2005), haberlerin duygu merkezli dilini ve Wittmann (2016), siyasi şiddet, terörizm ve savaşın duygu merkezli dilini incelemiştir.

Çalışmada Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nde hazırlanan ABD karşıtı propaganda posterlerinde duygu merkezli dil propagandasından ne şekilde yararlandığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla çalışma kapsamında örneklem olarak belirlenen propaganda posterleri, duygu merkezli dil propagandası bağlamında göstergebilim yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada aşağıda yer alan sorular yanıtlanmaya çalışılmıştır:

-Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nde hazırlanan ABD karşıtı propaganda posterlerinde ABD ordusu ne şekilde sunulmuştur?

-Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nde hazırlanan ABD karşıtı propaganda posterlerinde Sovyetler Birliği halkının istenilen yönde ikna edilmesi için hangi duyguların ön plana çıkarılmasına çalışılmıştır?

-Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nde hazırlanan ABD karşıtı propaganda posterlerinde hangi söylemler üzerinden ABD karşıtlığının artırılması amaçlanmıştır?

Çalışma, Sovyetler Birliği'nin ABD karşıtı propagandasını yansıtması ve Soğuk Savaş döneminde duygu merkezli dil propagandasının kullanımına ışık tutması bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan çalışmanın, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve ABD ilişkilerinin medyadaki yansımaları üzerine incelemede bulunan siyaset bilimi, tarih ve iletişim alanındaki araştırmacılar için kaynak teşkil etmesi amaçlanmıştır.

Duygu Merkezli Dil Propagandası

Duygu merkezli dil, insanların duygusal tepkilerinin ortaya çıkarıldığı anlatımı ifade etmektedir. Duygu merkezli dil propagandası ise duygusal tepkilerin ortaya çıkarılarak, insanların belirli bir konu üzerinde ikna edilmesini tanımlamaktadır. Duygu merkezli dil propagandasında duygu yüklü bir dil kullanılarak insanların sevinç, korku, hüznün, öfke, yalnızlık, aidiyet vb. pek çok duygusunun ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. İnsanların duygularına hitap edilerek istenilen düşünce kalıbının kabul ettirilmesine ve/veya insanların istenilen yönde tavır ve davranış benimsemesine çalışılmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere, Almanya'ya karşı duygu merkezli dil propagandasından etkin bir şekilde yararlanmıştır. Bu dönemde İngiltere'nin savaş propagandası üzerinde doğrudan etki eden Savaş Propaganda Bürosu (War Propaganda Bureau) diğer adıyla Wellington House, Alman ordusuna karşı nefret söylemine yönelerek, İngiliz kamuoyunda Almanya karşıtlığını güçlendirmeyi amaçlanmıştır. Bu dönemde propaganda işlevi üstlenen Wellington House'da (Sanders, 1975: 121) Alman askerlerinin işgal ettiği bölgedeki insanlara zulmettiğine yönelik haberler çıkmış ve Almanlara karşı nefret, korku ve öfke duygularının harekete geçirilmesine çalışılmıştır. Bu şekilde İngiltere'nin Almanya'ya karşı savaş çabalarında İngiliz halkının desteğinin artırılması hedeflenmiştir. Bu dönemde gazeteler ve sokak duvarlarına asılan posterler duygu merkezli dil propagandasının önde gelen kitle iletişim araçları olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı'nda gazete ve posterler dışında radyo ve sinema, duygu merkezli dil propagandasında kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin Nazi Almanya'sında Dr. Joseph Goebbels liderliğindeki Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı'nda doğrudan insanların duygularına hitap edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Alman radyosunda Alman halkının savaş çabalarını destekleyen duygu yüklü söylemlere yer verilmiş, ayrıca savaş çabalarının artırılmasına yönelik Alman halkının kahramanlıklarının konu alındığı sinema filmi çekilmiştir. Diğer yandan Goebbels'in 18 Şubat 1943 tarihinde Berlin Sportpalast'ta topyekûn savaş çağrısını yaptığı miting, İkinci Dünya Savaşı'nda duygu merkezli dil propagandasının önde gelen örneklerinden biri olmuştur. Mitingde Goebbels, doğrudan Alman halkının duygularına hitap eden bir konuşmaya yönelmiş ve duygu coşkuluğundan yararlanarak Alman halkını Müttefik Devletleri'ne karşı zorlu bir savaşa çağırmıştır. Müttefik Devletleri de Almanya'ya karşı propagandaya yönelmiştir (Yılmaz, 2020: 542). Bu dönemde Müttefik Devletleri duygu merkezli dil propagandasından yararlanarak kamuoylarında Alman karşıtlığını güçlendirerek halkın savaş çabalarına desteğini arttırmaya çalışmıştır.

Soğuk Savaş döneminde Batı ve Doğu Blok'u arasında yaşanan rekabet duygu merkezli dil propagandasının yine etkin bir şekilde kullanılmasına yol açmıştır. Örneğin, bu dönemde Çin Halk Cumhuriyeti, duygu merkezli dil propagandasını ABD'ye karşı kullanarak, ABD ordusunu Çin kamuoyunda itibarsızlaştırmaya çalışmıştır. Bu süreçte ABD ordusunun sivilleri katlettiğine yönelik propagandaya girilerek, halkın öfke duyguları üzerinden ABD karşıtı kamuoyunun güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Diğer yandan Sovyet Revizyonizmi sonrası Çin propagandası Sovyetler Birliği'ni de hedef almıştır (Türk vd., 2021: 163). Bu dönemde de Çin propagandasında Sovyetler Birliği'ne karşı öfke duygusu ön plana çıkmıştır.

Sovyetler Birliği'nde Duygu Merkezli Dil Propagandasının Kullanımı

30 Aralık 1922 tarihinde kurulan Sovyetler Birliği'nde duygu merkezli dil propagandası siyasi ve ekonomi bağlamında çeşitli amaçlara hizmet etmesi için kullanılmıştır. Siyasi bağlamında değerlendirildiğinde Sovyetler Birliği, Komünizm ideolojisinin Sovyetler Birliği halkına benimsetilmesinde ve sevdirmesinde duygu merkezli dil propagandasından yararlanmıştır. Bu aşamada Komünizm ideolojisinin Sovyetler Birliği'nin kalkınmasında etkin bir rolü olduğuna yönelik propagandaya sıklıkla yer verilmiş, bu şekilde Sovyetler Birliği halkının aidiyet duygusuna hitap edilmeye çalışılmıştır. 1928 yılından itibaren (Hunter, 1973: 237) Joseph Stalin döneminde başlatılan Sovyetler Birliği'nin ulusal ekonomisinin geliştirilmesi için beş yıllık planlar kapsamında da duygu merkezli dil propagandasından yararlanılmıştır. Bu süreçte Sovyetler Birliği propagandası, Sovyetler Birliği halkının ekonomik planlar kapsamında aktif rol almasını sağlamak için coşku duygusunu ön plana çıkarmış ve coşku duygusunu kullanarak insanları üretim merkezlerinde çalışmaya teşvik etmeye çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında duygu merkezli dil propagandası Sovyetler Birliği'ni işgale girişen Nazi Almanya'sına karşı kullanmıştır. 22 Haziran 1941 tarihinde Alman orduları Sovyetler Birliği'ne saldırmış ve ilerleyen süreçte Moskova önlerine kadar gelmeyi başarmıştır. Sovyetler Birliği, Nazi

Almanya'sına teslim olmayı reddederek Alman ordularına karşı mücadelesini sürdürmüştür. Bu aşamada Sovyetler Birliği propagandası, Sovyetler Birliği'nde topyekûn bir mücadeleyi sağlayabilmek için Alman ordusuna karşı duygu merkezli dil propagandasına yönelmiştir. Sovyetler Birliği'ni işgale girişen Alman askerlerinin Sovyetler Birliği'ndeki sivillere zulmettiğine yönelik söylemlere yer verilmiş ve Alman ordularının çocukları yetim bıraktığı vurgusu üzerinden öfke duygusuna hitap edilmeye çalışılmıştır. Sovyetler Birliği halkının öfke duygusuna hitap edilerek, halkın, Kızıl Ordu'nun Alman ordusuna karşı mücadelesine destek vermesi amaçlanmıştır. Ayrıca Sovyetler Birliği, Alman ordusunun işgal ettiği Sovyetler Birliği topraklarındaki sivillerin zor şartlar altında bulduklarına yönelik de gerçekleştirdiği propagandayla kitlelerin hüznü duygusunu ön plana çıkararak istenilen yönde kitlelerin ikna edilmesine çalışmıştır. Diğer yandan Sovyetler Birliği, sivil halkın Alman işgal güçleriyle işbirliğine girmesini önlemek amacıyla da kitlelerin korku duygusuna da hitap etmiştir. Nitekim Sovyetler Birliği içerisinde Alman işgal güçleriyle işbirliği içerisinde girenler olmuştur (Gülada, 2019: 55). Bu aşamada da Alman askerleri, hazırlanan propaganda posterlerinde sivilleri katleden "katiller" şeklinde kitlelere sunulmuş, ön plana çıkarılan korku duygusuyla da işbirliğinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Soğuk Savaş döneminde ise Sovyetler Birliği propagandasının hedefinde Batı Blok'u olmuştur. Bu dönemde Sovyetler Birliği propagandası özellikle ABD ve İsrail'e yönelik olumsuz söylemlere yer vermiştir. Sovyetler Birliği, İsrail'in Orta Doğu'da güçlenmesine karşı çıkmış ve İsrail'e karşı Arap ülkelerinin yanında yer almıştır. 1973 Arap-İsrail Savaşı'nda ABD, İsrail'i desteklerken, Sovyetler Birliği de Arap ülkelere destek vermiştir. Sovyetler Birliği propagandası, Arap ülkelere verilen desteği Sovyetler Birliği kamuoyunda meşrulaştırma sürecinde İsrail karşıtı sert söylemlere girişmiştir (Çalışkan, 2020: 696). Bu aşamada Sovyetler Birliği, İsrail'in Arap sivillere zarar verdiğini ileri sürerek, kitlelerin öfke duygularına hitap ederek İsrail karşıtı kamuoyunu güçlendirmeye çalışmıştır.

Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş dönemindeki asıl hedefinde ise ABD yer almıştır. Sovyetler Birliği, Doğu Blok'un ülkelerinde Komünizm propagandasına yönelirken, ABD'yi kapitalist bir ülke olarak sert bir şekilde eleştirmiştir. Diğer yandan ABD'nin Özgür Avrupa Radyosu (Radio Free Europe, RFE) üzerinden Doğu Blok'u ülkelere yönelik Komünizm karşıtı propagandasına karşı Sovyetler Birliği, ABD'nin radyo yayınlarını itibarsızlaştırma yoluna gitmiştir (Şahan, 2020: 272). Ayrıca Sovyetler Birliği, ABD'nin Kore ve Vietnam'a olan müdahalesini Komünizm ideolojisinin dünyaya yayılmasına karşılık önemli bir tehdit olarak değerlendirmiş ve askeri yönden ABD'ye karşı savaş veren komünist güçleri desteklemiştir. Bu süreçte Sovyetler Birliği'ndeki propaganda faaliyetlerinde ABD'ye karşı nefret söylemine girişilmiş ve Sovyetler Birliği'nin Kuzey Kore ve Kuzey Vietnam'a yönelik yardımlarının kitleler nezdinde meşrulaştırılmasına çalışmıştır. Tüm bu süreçte Sovyetler Birliği'nin ABD karşıtı propagandasında da duygu merkezli dilden etkin bir şekilde yararlanılmıştır.

Yöntem

Çalışmada Soğuk Savaş dönemindeki Sovyetler Birliği'nin ABD karşıtı propaganda posterlerine Sergo Grigorian'ın koleksiyondan ulaşılmıştır (Redavantgarde, 2021a). Koleksiyonda yer alan toplam 63 ABD karşıtı propaganda posterleri içerisinde amaçlı örneklem metodu kullanılarak yedi propaganda posterleri çalışmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Bu süreçte hangi tarihte, kim tarafından hazırlandığı belli olmayan posterler çalışmanın dışında tutulmuştur. Çalışmada doğrudan ABD'nin hedef alındığı posterler örnekleme dâhil edilmiş, İngiltere ve İsrail gibi farklı ülkelerin de hedef alındığı posterler çalışmanın dışında tutulmuştur. Son olarak doğrudan duygu merkezli dil propagandası amacıyla kullanılan posterlere örnekleme yer verilmiştir.

Çalışmada örnekleme olarak belirlenen yedi propaganda posterleri, dilbilimci Charles Sanders Peirce'in göstergebilim yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Göstergebilim, bir kavramın başka bir kavramı temsil etmesi amacıyla kullanılan göstergeleri inceleyen bilim dalıdır. Gösterge, insanların günlük hayatında sıkça yer alabilmektedir. Bir kişinin giydiği kıyafet, dinlediği müzik veya kullandığı otomobil bünyesinde belirli göstergeler taşıyabilmektedir. Bu açıdan göstergebilimin konusu oldukça geniştir. Göstergebilimin amacı bu göstergeleri inceleyerek, insanların çevresindeki göstergeler üzerinden taşınan belirli anlamları ortaya çıkarmaktır. Göstergebilim yöntemi, 20. yüzyılın ilk yarısında Ferdinand de Saussure ve Peirce tarafından gerçekleştirilen dilbilimi çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır. Saussure, göstergeleri iki boyutta incelerken (Sığıcı, 2016: 41), Peirce, göstergeleri üç aşamalı olarak ele almıştır. İlerleyen süreçte farklı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen çalışmalar ile göstergebilim,

dilbiliminin sınırlarını aşarak geniş bir alana yayılmıştır. Göstergebilim, günümüzde iletişim, güzel sanatlar, siyaset bilimi ve tarih gibi çeşitli alanlarda kullanılan bir araştırma yöntemidir. Peirce, dilbilimci Saussure ile birlikte göstergebilim alanının iki kurucusundan biri olarak kabul edilmektedir. Göstergebilim alanına çeşitli modeller kazandırılmıştır (Türk, Avcı ve Baytimur, 2021: 165). Peirce'in göstergebilim modeli de bunlardan birini oluşturmaktadır. Peirce'in göstergebilim modelinde göstergelerin ilişkiel anlamlarının açıklanması ve simgeler üzerinden göstergelerde verilmek istenen ana mesajın ortaya konulması nedeniyle propaganda posterlerinin Peirce'in göstergebilim kavramları (görüntüsel gösterge, belirtisel gösterge, simge) özelinde incelenmesi kararlaştırılmıştır. Görüntüsel gösterge, göstergenin temsil ettiği kavrama benzer özellikler taşımasını ifade etmektedir (Rifat, 2013: 96). Görüntüsel göstergede insanlar, göstergelerin neyi ifade ettiğini doğrudan algılayabilmektedir. Belirtisel gösterge ise belirli bir göstergenin varlığıyla bir olayın varlığının açıklanmasıdır (Fiske, 2017: 133). Belirtisel göstergede insanlar bir gösterge üzerinden çıkarımda bulunarak görmedikleri belirli bir olayın gerçekleştiğini algılayabilmektedir. Son olarak simge ise aralarında benzerlik bulunmasa da göstergenin belirli bir kavramı ifade etmesidir. Simgede uzlaş sonucunda insanlar gösterge üzerinden verilmek istenen anlamı algılayabilmektedir. Çalışmada ilk olarak propaganda posterleri, görüntüsel gösterge boyutunda ele alınarak doğrudan görünen anlamları açıklanmış, ardından belirtisel gösterge ve simge boyutunda incelenerek göstergeler üzerinden verilmek istenen temel mesajlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Analiz ve Bulgular

Çalışmanın bu kısmında cellât, katil, tepki, vandal, ahlak, suçlu ve hesap konulu yedi propaganda posterleri duygu merkezli dil propagandası bağlamında göstergebilim yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Cellât Konulu Propaganda Posterleri

Cellât konulu propaganda posterleri, Samoilov-Babin Lev Samoiloviç tarafından 1952 yılında hazırlanmıştır. Posterde *Cellâtlara lanet olsun! Amerikan savaş çığırkanları insanlığın düşmanıdır!* (Проклятие палачам! Американские поджигатели войны - враги человечества!) yazısı bulunmaktadır. Görüntüsel gösterge boyutunda incelendiğinde posterde bir askerin bir elinde bir erkeğin kesik başını, bir diğer elinde de bir kadının kesik başını taşıdığı ve her iki elinin de kan içerisinde olduğu resmedilmektedir. Askerin başında bulunan miğferin ve sol göğsünün üstünde "US" yazısı bulunmaktadır. Asker, ağzında sigara, başında da bir fareyle birlikte yürümekte, yürüdüğü yer kan içerisinde resmedilmektedir. Posterin fonunda ise siyah renk kullanılmaktadır.

Resim 1. Cellât Konulu Propaganda Posterleri

Kaynak: Redavantgarde, 2021b

Belirtisel gösterge üzerinden ele alındığında posterde ABD askerlerinin sözde sivilleri katlettiğine yönelik mesajın verildiği ortaya çıkmaktadır. Posterdeki "US" yazısı ABD ordusunu simgelemektedir. Bu açıdan posterde yer alan asker ABD ordusunun, askerin taşıdığı kesik başlar ise sözde ABD ordusu tarafından katledilen sivillerin metonimi olarak kullanılmaktadır. Posterde yer alan kan gölü, ABD ordusunun sivillere yönelik geniş çaplı bir katliama yöneldiği algısını oluşturmaktadır. Posterdeki askerin ağzında sigara bulunması, yaşanan ölümlere kayıtsız olduğuna yönelik düşüncenin meydana gelmesine yol açmaktadır. Posterin fonundaki siyah renk, sivillerin katliamına yönelik olumsuz havayı yansıtmaktadır. Posterde doğrudan ABD ordusu hedef alınmakta ve ABD ordusunun özgürlük ve demokrasi söylemlerine karşılık bulunduğu ülkelerde sivilleri katlettiği ileri sürülmektedir. Bu aşamada

Sovyetler Birliği propagandası, ABD ordusunun Kore ve Vietnam gibi ülkelere olan müdahalesinde sivillerin katliama maruz kaldığına yönelik algının oluşmasına yol açmaktadır. Posterdeki yazılı göstergeler üzerinden de ABD doğrudan hedef alınmakta ve ABD ordusunun diğer ülkelere müdahalesine karşı çıkmaktadır. Bu şekilde Sovyetler Birliği propagandası, poster üzerinden doğrudan Sovyetler Birliği halkının korku ve öfke duygularına hâkim olmaya ve ABD'nin diğer ülkelere yönelik müdahalesine karşılık ABD karşıtı kamuoyunu güçlendirmeye çalışmaktadır.

Tablo 1. Cellât Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Bir askerin bir erkek ve bir kadının kesik başını taşıması
Belirtisel Gösterge	Askerin sözde sivillerin katlettiği
Simge	“US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir

Katil Konulu Propaganda Posteri

Katil konulu propaganda posteri, Artsrunyan Eduard Simonovich tarafından 1965 yılında hazırlanmıştır. Posterin üstünde *Katilleri durdurun!* (Остановите убийц!) yazısı bulunmaktadır. Görüntüsel gösterge üzerinden ele alındığında posterde ağlamakta olan siyahî küçük bir çocuğun resmedildiği görülmektedir. Çocuğun üstündeki yekek dışında herhangi bir kıyafeti bulunmamakta ve iki elini havaya kaldırarak ağlamaktadır. Posterin arka planında da üstünde “US” yazıları bulunan çok sayıda siyah renkte uçağın uçtuğu resmedilmektedir. Çocuğun arkasında da ateş yanmaktadır.

Resim 2. Katil Konulu Propaganda Posteri

Kaynak: Redavantgarde, 2021c

Belirtisel gösterge boyutunda incelendiğinde posterde ABD uçaklarının sözde sivillere zarar verdiğinin (ya da sivilleri hedef aldığı) aktarıldığı anlaşılmaktadır. Posterdeki “US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir. Bu açıdan posterde yer alan uçaklar ABD hava kuvvetlerinin ve ağlayan küçük çocuk ise sözde ABD hava kuvvetleri tarafından zarar verilen sivillerin metonimi olarak kullanılmaktadır. Posterdeki göstergeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde ABD'nin diğer ülkelere müdahalesinden sivil halkın olumsuz yönde etkilendiği mesajının verildiği ortaya çıkmaktadır. Poster yer alan siyah renkte ABD uçakları, arkasında ateş bulunan küçük çocuğun hemen üzerinde resmedilmektedir. Bu aşamada ABD askerlerinin hava bombardımanı gerçekleştirdikleri algısı oluşmaktadır. Nitekim çocuğun arkasında bulunan ateş, ABD hava kuvvetlerinin hava bombardımanı gerçekleştirdiğine yönelik sinekdoş olarak kullanılmaktadır. Buna karşılık ABD hava kuvvetlerinin bombardıman sırasında doğrudan sivillere mi saldırdığı yoksa saldırıları sırasında sivillerin de mi zarar gördüğüne yönelik net bir algı meydana getirilmemektedir. Diğer yandan posterdeki yazılı göstergeler doğrudan ABD hava kuvvetlerini “katiller” olarak suçlamaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde Sovyetler Birliği propagandasının poster üzerinden ABD'nin diğer ülkelere yönelik müdahalesine karşı Sovyetler Birliği kamuoyunda güçlü bir karşıtlık meydana getirmeye çalıştığı ortaya çıkmaktadır. Duygu merkezli dil propagandası bağlamında değerlendirildiğinde doğrudan insanlarda hüznün ve öfke duygusunun harekete geçirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Tablo 2. Katil Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Ağlamakta olan bir çocuğun üzerinde uçmakta olan uçaklar
Belirtisel Gösterge	Uçakların sözde sivillere zarar verdiği (ya da sivilleri hedef aldığı)
Simge	“US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir

Tepki Konulu Propaganda Posteri

Tepki konulu propaganda posterleri, Koretsky Victor Borisovich tarafından 1965 yılından hazırlanmıştır. Posterin sağ altında *Lanet olsun!* (Будьте прокляты!) yazısı bulunmaktadır. Görüntüsel gösterge boyutunda incelendiğinde posterde iki elini yumruk yapan ve ağlayan bir kadın resmedilmektedir. Arka plan da üstünde “US” yazısı bulunan uçaklar yer almaktadır. Posterin fonun da ise alev rengini andıran tonlar kullanılmaktadır. Bu açıdan posterde kadının arkasında yangın olduğuna yönelik algı meydana gelmektedir.

Resim 3. Tepki Konulu Propaganda Posteri

Kaynak: Redavantgarde, 2021d

Belirtisel gösterge üzerinden ele alındığında posterde yine ABD uçaklarının sözde sivillere zarar verdiğinin (ya da sivilleri hedef aldığı) aktarıldığı anlaşılmaktadır. Posterdeki “US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir. Bu açıdan posterde yer alan uçaklar ABD hava kuvvetlerinin ve ağlayan kadın ise sözde ABD hava kuvvetleri tarafından zarar verilen sivillerin metonimi olarak kullanılmaktadır. Posterdeki kadının arkasında yer alan yangın, ABD hava kuvvetlerinin sivil yerleşimlere hava bombardımanı gerçekleştirdiğine yönelik sinekdoş olarak ön plana çıkmaktadır. Tepki konulu propaganda posterleri, katil konulu propaganda posterleriyle benzer özellikler taşımaktadır. Her ikisinde de ABD hava kuvvetlerinin sivil halkı hedef aldığı ya da hava saldırılarından sivil halkında da olumsuz yönde etkilendiği mesajı verilmektedir. Bu aşamada posterde hüznün ve öfke duyguları ön plana çıkmaktadır. Diğer yandan posterdeki yazılı göstergeler doğrudan ABD’ye karşı öfkeyi yansıtmaktadır. Bu açıdan duygu merkezli dil propagandası bağlamında değerlendirildiğinde tepki konulu propaganda posterinde de doğrudan öfke duygusu üzerinden kitlelerin istenilen yönde tutum benimsemesine çalışıldığı ortaya çıkmaktadır.

Tablo 3. Tepki Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Ağlamakta olan bir kadının üzerinde uçmakta olan uçaklar
Belirtisel Gösterge	Uçakların sözde sivillere zarar verdiği (ya da sivilleri hedef aldığı)
Simge	“US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir

Vandal Konulu Propaganda Posteri

Vandal konulu propaganda posterleri, Ishmametov Murat Khafızovich tarafından 1965 yılında hazırlanmıştır. Posterin üstünde *20. yüzyılın vandalları* (Вандалы XX века) yazısı bulunmaktadır. Görüntüsel gösterge üzerinden ele alındığında posterde siyah bir miğfer ve altında iki tane siyah bomba görseli resmedilmektedir. Siyah miğferin hemen altında “US” yazısı bulunmaktadır. Siyah miğfer ve bombaların arkasında da gri renkte bir duman yükselmektedir. Diğer yandan bombalardan birinden sarı bir gazın çıktığı resmedilmektedir.

Resim 4. Vandal Konulu Propaganda Posteri

Kaynak: Redavantgarde, 2021e

Belirtisel gösterge boyutunda incelendiğinde posterde ABD ordusunun sözde kimyasal silah kullandığına yönelik mesaj verildiği anlaşılmaktadır. Posterdeki “US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir. Bu açıdan posterdeki savaş kaskı, ABD ordusunun metonimi olarak kullanılırken, bomba ise ABD ordusunun sözde kimyasal silah kullandığını ileri süren sinekdoş olarak kullanılmaktadır. Kimyasal silahlar, Birinci Dünya Savaşı’nda etkin bir şekilde kullanılmış ve yol açtıkları zarardan ötürü uluslararası anlaşmalar gereği kullanımı yasaklanmıştır. Bu açıdan posterde Sovyetler Birliği propagandası ABD’nin uluslararası anlaşmayı hiçe sayarak kimyasal silah kullandığına yönelik algı oluşturmaktadır. Meydana getirilen bu algı üzerinden doğrudan Sovyetler Birliği halkının öfke duygusuna hitap edilmekte ve ABD’nin diğer ülkelere müdahalesine yönelik karışıklık güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Duygu merkezli dil propagandası bağlamında değerlendirildiğinde de posterdeki *20. yüzyılın vandalları* şeklindeki yazılı göstergeler aracılığıyla da doğrudan öfke duygusu üzerinden Sovyetler Birliği kamuoyunda etki oluşturulmaktadır.

Tablo 4. Vandal Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Miğfer, bombalar, duman, gaz
Belirtisel Gösterge	ABD ordusunun sözde kimyasal silah kullandığı
Simge	“US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir

Ahlak Konulu Propaganda Posteri

Ahlak konulu propaganda posteri, Solovyev Evgeny Petrovich tarafından 1967 yılında hazırlanmıştır. Posterin ortasında *İki ordu - iki ahlak!* (Две армии - две морали!) yazısı bulunmaktadır. Görüntüsel gösterge boyutunda incelendiğinde posterde üst ve alt olmak üzere iki farklı görsele yer verildiği görülmektedir. Üstteki görselde kırmızı fon içerisinde bir asker ve onun sol yanında elini havaya kaldıran bir kız çocuğu görülmektedir. Posterin altındaki görselde ise “US” yazısı bulunmakta, yazının içerisinde de asker ve zulme uğradığı algısı veren siviller aktarılmaktadır. Alttaki görselde ise siyah fon kullanılmaktadır.

Belirtisel gösterge üzerinden ele alındığında posterde Sovyetler Birliği ordusunun sözde sivillere şefkatle yaklaştığı, ABD ordusunun ise sözde sivillere zulmettiği mesajının verildiği anlaşılmaktadır. Posterdeki yıldız içerisindeki orak ve çekiç Sovyetler Birliği ordusunu ve “US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir. Bu açıdan posterin üstünde yer alan asker, Sovyetler Birliği ordusunun, askerin yanındaki kız çocuğu da Sovyetler Birliği’ndeki sivil halkın metonimi olarak kullanılmaktadır.

Resim 5. Ahlak Konulu Propaganda Posteri

Kaynak: Redavantgarde, 2021f

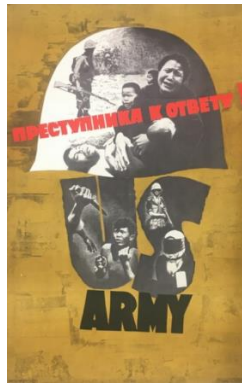
Posterin altındaki askerler ise ABD ordusunun, askerlerin yanındaki siviller ise ABD ordusu tarafından sözde zulme maruz kalan sivil halkın metonimi olarak ön plana çıkarılmaktadır. Sovyetler Birliği, posterde Sovyetler Birliği ordusu ve ABD ordusunu kıyaslamakta, görsel göstergeler üzerinden Sovyetler Birliği'nin ordusu yüceltilirken, ABD ordusu sert bir şekilde eleştirilmektedir. Posterin altında yer alan görsellerde ABD ordusunun diğer ülkelere müdahalesinde sivil halkın mağdur edildiğine yönelik algı oluşturulmaktadır. Bu süreçte duygu merkezli dil propagandası bağlamında değerlendirildiğinde Sovyetler Birliği propagandası öfke duygusuna hitap ederek Sovyetler Birliği kamuoyunda ABD karşıtlığını arttırmaya çalıştığı belirtilebilmektedir.

Tablo 5. Ahlak Konulu Propaganda Posteri

Görüntüsel Gösterge	Sovyetler Birliği ordusu ve ABD ordusu
Belirtisel Gösterge	Sovyetler Birliği ordusunun sözde sivillere şefkatle yaklaştığı, ABD ordusunun ise sözde sivillere zulmettiği
Simge	Yıldız içerisindeki orak ve çekiç Sovyetler Birliği ordusunu ve "US" yazısı ABD ordusunu simgelemektedir

Suçlu Konulu Propaganda Posteri

Suçlu konulu propaganda posteri, Maslyakov Oleg Dmitrievich tarafından 1968 yılında hazırlanmıştır. Posterin üstünde *Suçludan hesap sor!* (Преступника к ответу!) yazısı bulunmaktadır. Görüntüsel gösterge üzerinden ele alındığında posterde bir miğfer ve altında "ABD Ordusu (US Army)" yazısı yer almaktadır. Posterdeki miğferin ve "US" yazısının içerisinde asker ve zulme uğradığı algısı veren siviller aktarılmaktadır.

Resim 6. Suçlu Konulu Propaganda Posteri

Kaynak: Redavantgarde, 2021g

Belirtisel gösterge boyutunda incelendiğinde posterde ABD ordusunun sözde sivillere zulmettiği mesajının verildiği anlaşılmaktadır. Posterdeki "US" yazısı ABD ordusunu simgelemektedir. Bu açıdan posterde yer alan askerler ABD ordusunun, siviller ise ABD ordusu tarafından sözde zulme maruz kalan sivillerin metonimi olarak kullanılmaktadır. Sovyetler Birliği propagandası, poster üzerinden ABD ordusunun diğer ülkelere müdahalesinin sivillerin yararından ziyade zararına olduğuna yönelik algı

meydana getirmeye çalışmaktadır. Posterdeki yazılı göstergeler üzerinden ABD ordusu suçlu olarak tanıtılmakta, bu şekilde görsel göstergeler üzerinden aktarılan ABD ordusunun sivillere zarar verdiği yöneltici düşünce güçlendirilmektedir. Duygu merkezli dil propagandası bağlamında değerlendirildiğinde de posterde hüznün ve öfke duyguları ön plana çıkarılarak, ABD karşıtı algının oluşturulmaya çalışıldığı belirtilebilmektedir.

Tablo 6. Suçlu Konulu Propaganda Posterleri

Görüntüsel Gösterge	Askerler ve siviller
Belirtisel Gösterge	ABD ordusunun sözde sivillere zulmettiği
Simge	“US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir

Hesap Konulu Propaganda Posterleri

Hesap konulu propaganda posterleri, Arseenkov Viktor Fedorovich tarafından 1986 yılında hazırlanmıştır. Posterin sağında *Katiller suçlarının hesabını vermeli!* (Убийц - к ответу!) yazısı bulunmaktadır. Görüntüsel gösterge boyutunda incelendiğinde posterde ağlamakta olan küçük bir çocuğa yer verildiği görülmektedir. Posterin üstünde de havalanmakta olan siyah renkte üstünde “US” yazısı yer alan uçaklar bulunmaktadır.

Resim 7. Hesap Konulu Propaganda Posterleri

Kaynak: Redavantgarde, 2021g

Belirtisel gösterge üzerinden ele alındığında posterde uçakların sözde sivillere zarar verdiği (ya da sivilleri hedef aldığı) mesajının verildiği anlaşılmaktadır. Posterdeki “US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir. Bu açıdan posterde yer alan uçaklar ABD hava kuvvetlerinin ve ağlayan küçük çocuk ise sözde ABD hava kuvvetleri tarafından zarar verilen sivillerin metonimi olarak kullanılmaktadır. Posterdeki çocuğun ağlaması, sivillerin ABD hava kuvvetlerinin saldırıları sonucunda mağdur edildiklerinin bir temsilini yansıtmaktadır. Posterde ABD hava kuvvetlerinin doğrudan sivil yerleşim yerlerine hava saldırısı düzenlediği aktarılmamaktadır. Buna karşılık posterdeki yazılı ve görsel göstergeler bir bütün olarak ele alındığında poster üzerinden sözde sivillere saldırıldığı için “katiller” olarak ABD hava kuvvetlerinin suçlandığı algılanabilmektedir. Duygu merkezli dil propagandası bağlamında değerlendirildiğinde de posterde bir önceki posterde olduğu gibi hüznün ve öfke duyguları ön plana çıkarılarak, ABD karşıtı algının oluşturulmaya çalışıldığı söylenebilmektedir.

Tablo 7. Hesap Konulu Propaganda Posterleri

Görüntüsel Gösterge	Ağlayan bir çocuk ve havalanan uçaklar
Belirtisel Gösterge	Uçakların sözde sivillere zarar verdiği (ya da sivilleri hedef aldığı)
Simge	“US” yazısı ABD ordusunu simgelemektedir

SONUÇ

Çalışmada incelenen posterlerde ABD’nin diğer ülkelere askeri müdahalelerinin konu edildiği ortaya çıkmıştır. ABD’nin özgürlük, demokrasi ve ulusal güvenlik söylemleri üzerinden diğer ülkelere yönelik gerçekleştirdiği askeri müdahaleler, propaganda posterlerinde işgal ve zulüm olgusu üzerinden yansıtılmıştır. Bu aşamada propaganda posterlerinde ABD askerleri, sivilleri özgürlüğe kavuşturan askerlerden ziyade sivillere zulmeden askerler olarak kitlelere aktarılmıştır. Tüm bu süreçte Sovyetler

Birliği propagandasının, propaganda posterleri üzerinden doğrudan ABD'ye karşı nefret söylemine yöneldiği ortaya çıkmıştır.

Sovyetler Birliği'nde hazırlanan ABD karşıtı propaganda posterlerinde Sovyetler Birliği halkının istenilen yönde ikna edilmesi için sıklıkla öfke duygusu ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun dışında duygu merkezli dil propagandası bağlamında hüznün ve korku duygularına da hitap edilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Propaganda posterlerinde ABD ordusunun sivillere zarar verdiğine (ya da doğrudan hedef aldığına) yönelik algı oluşturularak, Sovyetler Birliği halkında öfke duygusunun oluşturulmasına çalışılmıştır. Diğer yandan posterlerde ABD hava kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen hava bombardımanları sonucunda mağdur olduğu ileri sürülen çocuklara yer verilerek, Sovyetler Birliği halkında hüznün duygusunun açığa çıkması amaçlanmıştır. Ayrıca posterlerde ABD askerlerinin sivilleri katlettiğine yönelik algı meydana getirilerek, ABD ordusuna karşı Sovyetler Birliği halkında korku duygusunun da harekete geçirilmesine çalışılmıştır.

Çalışma kapsamında incelenen propaganda posterleri genel olarak değerlendirildiğinde Sovyetler Birliği'nin duygu merkezli dil propagandasına yönelerek Sovyetler Birliği'nin ABD karşıtı politikalarında Sovyetler Birliği halkından destek almaya çalıştığı ortaya çıkmıştır. Diğer bir ifadeyle duygu merkezli dil propagandasının Sovyetler Birliği'nin siyasi meşrulaştırma aracı olarak hizmet ettiği ileri sürülebilmektedir. Bu aşamada ABD'nin diğer ülkelere müdahalesinin Sovyetler Birliği halkı nezdinde insanlık dışı eylemler olarak algılanmasına çalışıldığı, bunun sağlanabilmesi için de Sovyetler Birliği halkının doğrudan öfke, hüznün ve korku duygularına hitap edildiği belirtilebilmektedir. Çalışmada incelenen ilk propaganda posterleri Joseph Stalin, son propaganda posterleri ise Mihail Gorbaçov döneminde hazırlanmıştır. Bu zaman aralığındaki toplam yedi propaganda posterinin de benzer özellikler taşıması, Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca benzer ABD karşıtı duygu merkezli dil propagandasına yöneldiği sonucu da ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada propaganda posterleri özelinde Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin duygu merkezli dil propagandasına ışık tutulmaya çalışılmıştır. Gelecek çalışmaların farklı kitle iletişim araçları üzerinden Sovyetler Birliği'nin duygu merkezli dil propagandasını incelemesi, konunun daha kapsamlı olarak ele alınmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Baker, A., & Cupery, D. (2013), "Anti-Americanism in Latin America: Economic Exchange, Foreign Policy Legacies, and Mass Attitudes toward the Colossus of the North", *Latin American Research Review*, Volume: 48, Issue: 2, p.106-130.
- Bykov, I. A. (2014), "Anti-American Policy in Contemporary Russia: Examining Political Campaign on Dima Iakovlev Bill", *Middle East Journal of Scientific Research*, Volume: 22, Issue: 6, p.894-899.
- Capraro, V., & Vanzo, A. (2019), "The Power of Moral Words: Loaded Language Generates Framing Effects in the Extreme Dictator Game," *Judgment and Decision Making*, Volume: 14, Issue: 3, p.309-317.
- Corstange, D. (2016), "Anti-American Behavior in the Middle East: Evidence from a Field Experiment in Lebanon", *The Journal of Politics*, Volume: 78, Issue: 1, p.311-325.
- Çalışkan, S. (2020), "Soğuk Savaş Döneminde Sovyetler Birliği'nin İsrail Karşıtı Söylemlerinin Propaganda Posterlerindeki Sunumu", *Selçuk İletişim*, Cilt: 13, Sayı: 2, s.694-714.
- Fabbrini, S. (2002), "The Domestic Sources of European Anti-Americanism", *Government and Opposition*, Volume: 37, Issue: 1, p.3-14.
- Fiske, J. (2017), *İletişim Çalışmalarına Giriş*, Çev., Süleyman İrvan, 5. Basım, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Friedman, M. P. (2008), "Anti-Americanism and US Foreign Relations", *Diplomatic History*, Volume: 32, Issue: 4, p.497-514.
- Grigoriadis, I. N. (2010), "Friends no more? The Rise of Anti-American Nationalism in Turkey", *The Middle East Journal*, Volume: 64, Issue: 1, p.51-66.
- Gülada, M. O. (2019), "İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'nin Casusluk Karşıtı Propagandasının Posterlerdeki Sunumu", *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, s.49-68.
- Haddad, F. (2008), "The Terrorists of Today are the Heroes of Tomorrow: The Anti-British and Anti-American Insurgencies in Iraqi History", *Small Wars & Insurgencies*, Volume: 19, Issue: 4, p.451-483.

- Herbst, P., & Herbst, R. (2003), *Talking Terrorism: A Dictionary of The Loaded Language of Political Violence*, Greenwood Publishing Group, The United States.
- Hunter, H. (1973), "The Overambitious First Soviet Five-Year Plan," *Slavic Review*, Volume: 32, Issue: 2, p.237-257.
- Jamal, A. A., Keohane, R. O., Romney, D., & Tingley, D. (2015), "Anti-Americanism and Anti-Interventionism in Arabic Twitter Discourses", *Perspectives on Politics*, Volume: 13, Issue: 1, p.55-73.
- Kizilbash, H. H. (1988), "Anti-Americanism in Pakistan", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume: 497, Issue: 1, p.58-67.
- Lester, L. (2005), "Wilderness and the Loaded Language of News," *Media International Australia*, Volume: 115, Issue: 1, p.123-134.
- Lipoński, W. (1990), "Anti-American Propaganda in Poland From 1948 to 1954: A Story of An Ideological Failure", *American Studies International*, Volume: 28, Issue: 2, p.80-92.
- Matthews, J. (1947), "The Effect of Loaded Language on Audience Comprehension of Speeches", *Communications Monographs*, Volume: 14, Issue: 1-2, p.176-186.
- Nolan, M. (2005), "Anti-Americanism and Americanization in Germany", *Politics & Society*, Volume: 33, Issue: 1, p.88-122.
- Parker, R. B. (1988), "Anti-American Attitudes in the Arab World", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume: 497, Issue: 1, p.46-57.
- Redavantgarde (2021a), Sergo Grigorian'ın Koleksiyonundan Sovyetler Birliği'nin ABD Karşıtı Propaganda Posterleri, <http://redavantgarde.com/collection/show-collection/?themeId=14>, 01.08.2021.
- Redavantgarde (2021b), Cellât Konulu Propaganda Posterleri, <http://redavantgarde.com/collection/show-collection/1630-curse-of-the-executioners-american-warmongers---enemies-of-mankind-.html?themeId=14>, 01.08.2021.
- Redavantgarde (2021c), Katil Konulu Propaganda Posterleri, <http://redavantgarde.com/collection/show-collection/2087-stop-the-killers-.html?themeId=14>, 01.08.2021.
- Redavantgarde (2021d), Tepki Konulu Propaganda Posterleri, <http://redavantgarde.com/collection/show-collection/406-be-damned-.html?themeId=14>, 01.08.2021.
- Redavantgarde (2021e), Vandal Konulu Propaganda Posterleri, <http://redavantgarde.com/collection/show-collection/844-vandals-of-the-20th-century-.html?themeId=1>, 01.08.2021.
- Redavantgarde (2021f), Ahlak Konulu Propaganda Posterleri, <http://redavantgarde.com/collection/show-collection/294-two-armies---two-morals-.html?themeId=14>, 01.08.2021.
- Redavantgarde (2021g), Suçlu Konulu Propaganda Posterleri, <http://redavantgarde.com/collection/show-collection/62-call-the-criminal-to-account-.html?themeId=14>, 01.08.2021.
- Redavantgarde (2021h), Hesap Konulu Propaganda Posterleri, <http://redavantgarde.com/collection/show-collection/493-murderers-must-answer-for-their-crimes-.html?themeId=14>, 01.08.2021.
- Roland, C. G., & Cox, B. G. (1973), "Loaded Language and Drug Use", *JAMA*, Volume: 226, Issue: 6, p.660-661.
- Sanders, M. L. (1975). "Wellington House and British Propaganda during the First World War", *The Historical Journal*, Volume: 18, Issue: 1, p.119-146.
- Shambaugh, D. L. (1988), "Anti-Americanism in China", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume: 497, Issue: 1, p.142-156.
- Shen, S. (2007), "'Holding Nationalist Flags Against Red Flags'—Anti-American Icons in Contemporary China and their Reconstruction by the Public (1999–2003)", *East Asia*, Volume: 24, Issue: 3, p.229-250.
- Shin, G. W. (1996), "South Korean Anti-Americanism: A Comparative Perspective", *Asian Survey*, Volume: 36, Issue: 8, p.787-803.
- Sığırcı, İ. (2016), *Göstergebilim Uygulamaları, Metinleri, Görselleri ve Olayları Okuma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sokolov, B., Inglehart, R. F., Ponarin, E., Vartanova, I., & Zimmerman, W. (2018), "Disillusionment and Anti-Americanism in Russia: From Pro-American to Anti-American Attitudes, 1993–2009", *International Studies Quarterly*, Volume: 62, Issue: 3, p.534-547.
- Spiro, H. J. (1988), "Anti-Americanism in Western Europe", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Volume: 497, Issue: 1, p.120-132.

- Şahan, S. (2020), “Sovyetler Birliği'nde Batı Blok'unun Radyo Yayınlarının Karikatürler Üzerinden Eleştirisi”, TRT Akademi, Cilt: 5, Sayı: 9, s.270-291.
- Rifat, M. (2013), Açıklamalı Göstergibilim Sözlüğü: Kavramlar, Yöntemler, Kuramcılar, Okullar. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Turner, F. C. (1967), “Anti-Americanism in Mexico, 1910-1913”, Hispanic American Historical Review, Volume: 47, Issue: 4, p.502-518.
- Türk, M. S., Avcı, Ö. ve Baytimur, T. (2021), “Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sovyet Revizyonizmi'ne Karşı Kitapların Propaganda Amaçlı Kullanımı”, Türk Kütüphaneciliği, Cilt: 35, Sayı: 2, s.159-182.
- Volkov, D. (2018), “Anti-American Sentiment in Post-Soviet Russia: Dynamics and Contemporary Characteristics”, Russian Politics & Law, Volume: 56, Issue: 1-2, p.105-143.
- Yılmaz, M. B. (2020). “İkinci Dünya Savaşı'nda Japon Medyasının ABD'ye Yönelik Faaliyetleri: Tokyo Rose Radyo Yayınları Üzerine İnceleme”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt: 9, Sayı:1, s.541-563.
- Wittmann, A. M. (2016), Talking Conflict: The Loaded Language of Genocide, Political Violence, Terrorism, and Warfare, ABC-CLIO, The United State.
- Xu, G. (1998), “The Chinese anti-American nationalism in the 1990s”, Asian perspective, Volume: 22, Issue: 2, p.193-218.

A Review Of The Meaning And Importance Of The Universal Declaration Of Human Rights

Mustafa Burak ŞENER¹

Abstract

The Universal Declaration of Human Rights (UDHR), announced on the 10th of December 1948, was adopted by the UN General Assembly with the approval of 48 countries. The declaration, called the “Magna Carta of all humanity” by Eleanor Roosevelt, has gone through many difficulties from the day it was signed to the present day. Eventually, the declaration has made important contributions towards the universal acceptance, development, and protection of human rights. At present, the declaration continues to maintain its universality and importance in the same way. However, it is a matter of debate in what direction the existence of this declaration affects human rights. In this respect, this study examined why many people are suffering despite the presence of the UDHR. The first part of this study discussed the conceptual framework of human rights and examined the declarations that play an important role in the process leading to the proclamation of the Universal Declaration. Later, the study mentioned the role and importance of the UDHR and mentioned its contribution to developments in human rights as an inspiration for the new declarations that came after it. Finally, the study tried to explain the reason for the limited impact of the Universal Declaration by analyzing the adaptation process of the declaration and the difficulties it has experienced. In this context, it has been concluded that this declaration has a limited impact since the main reason for the continuation of human rights violations today is that the declaration is not binding, and sovereign states violate human rights. Nonetheless, it has been found that the declaration effectively has prevented significant human rights violations and gradually has increased its limited impact as a source of inspiration for new declarations and agreements.

Keywords: Universal Declaration of Human Rights, Human Rights, Human Rights Violations, Advancing Human Rights, United Nations

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Anlam ve Önemine Yönelik Bir İnceleme

Mustafa Burak ŞENER¹

Özet

10 Aralık 1948'de ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (IHEB), 48 ülkenin onayı ile BM Genel Kurulu tarafından kabul edildi. Eleanor Roosevelt tarafından tüm insanlığın "Magna Carta'sı olarak" adlandırılan deklarasyon, imzalandığı günden günümüze kadar birçok zorluktan geçti. Neticede Deklarasyon, insan haklarının evrensel nitelikte kabulüne, geliştirilmesine ve korunmasına yönelik önemli katkılarda bulunmuştur. Günümüzde de, deklarasyon evrenselliğini ve önemini aynı şekilde korumaya devam etmektedir. Ancak, bu bildirgenin varlığının insan haklarını ne yönde etkilediği tartışma konusudur. Bu bağlamda, bu çalışma IHEB'in varlığına rağmen neden insan hakları ihlallerinin devam ettiğini incelemiştir. Bu çalışmanın ilk kısmı insan hakları kavramsal çerçevesini ele almış ve Evrensel Bildirge'nin ilanına giden süreçte önemli rol oynayan bildireleri incelemiştir. Daha sonrasında çalışma IHEB'in rolünden ve öneminden bahsederek, bildirgenin kendisinden sonra gelen yeni bildirelere ilham kaynağı olarak insan haklarına yönelik gelişmelerdeki katkısından bahsetmiştir. Son olarak çalışma Evrensel Bildirge'nin sınırlı etkisinin nedenini bildirgenin adaptasyon sürecini ve yaşadığı zorlukları analiz ederek açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda, günümüzde insan hakları ihlallerinin devam etmesinin temel nedeninin bildirgenin bağlayıcı olmaması ve egemen devletlerin insan haklarını ihlal etmesi nedeniyle bu bildirinin sınırlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak bildirgenin önemli ölçüde insan hakları ihlallerini engellemede etkili olduğu ve yeni gelen bildirelere ve anlaşmalara ilham kaynağı olarak sınırlı etkisini giderek arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İnsan Hakları, İnsan Hakları İhlalleri, İnsan Haklarının Gelişimi, Birleşmiş Milletler

INTRODUCTION

The Universal Declaration of Human Rights (UDHR) was announced on December 10, 1948, approximately three years after the end of the Second World War, is a turning point in the history of the idea of human rights. Although not binding, after the publication of this declaration, human rights has settled irrevocably in the centre of the world of thought and politics, it has become an integral part of international relations and has become global moral norms (Birinci, 2017: 50).

Since its establishment, the Declaration, adopted by most UN Member States in 1948¹, has been a broad and deep standard. It became a transformative academic and social influence. It can be accepted that it is the most important declaration that ensures compliance with human rights. Translated to 350 languages today, UDHR is the world's best known and most quoted human rights document. For the first time, it is a turning point in the history of human rights and ensures universal protection of fundamental rights (Brown, 2016: 31).

The foundation stone of the Declaration is based on the human dignity: *“recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world”* (UDHR, preamble). Based upon the elements indicated in the UDHR, world society has conferred numerous human rights accords and has established courses of action for all elements of living an honourable life. Despite this, many people live in a system where human dignity cannot be achieved (Dang, 2000; Özler, 2016). However, according to Morsink, international landscapes have been profoundly changed and scattered with human rights protocols, conventions, treaties, and derivative declarations of all kinds following the adoption of the Universal Declaration of Human Rights in 1948. At the end of the 20th century, almost all cultures and states became influenced by human rights regimes. Because nearly all the articles in the Humphrey draft which is basic draft of the UDHR were matched with existing constitutions and it makes a major contribution to the authority and universality of the document (Morsink, 1999: x, 5).

As it is understood from the above, although the UDHR affects many people, it cannot be a completely preventive force. Reason of the limited power of the declaration is the tendency of state sovereignty to be against universal values, because of the Westphalian state system. The declaration becomes effective with the presence of strong global institutional mechanisms (Özler, 2018).

The United Nations is the strongest institution to provide validity of this declaration. However, the United Nations comprise of the states. Moreover, the five permanent members of the UN Security Council, which can be regarded as the upper mechanism to oversee these states, are also states. For this reason, although the declaration is universal, it encounters a number of problems in practice.

This study analyses the background, importance, challenges of the UDHR as well as exhibit why still many people are suffering despite the existence of the UDHR. In this regard, this study seeks answers to the question of how effective the UDHR is in protecting human rights.

The Concept of Human Rights

Primarily, in order to assimilate the impact of the Universal Declaration on the protection of human rights, it would be appropriate to examine the concept of human rights. By definition, human rights are the rights that a person gains with childbirth or embryo, and necessary for the individuals to establish their existence, dignity, and human living conditions (Turhan, 2013: 358). Human rights, which principally express the highest moral values, are a unique type of rights. So much so that human rights, which should be applied at all times and everywhere, without exception under any circumstances, can be considered as the highest moral principle (Donnelly, 1998: 19, 22).

Clarifying the concept of “rights” will provide a better understanding of the nature of human rights. In terms of conformity to reality, the word ‘right’ is also used in terms of fairness, justice, or what tradition requires or recognizes to the person. Legally, rights are the authority granted to individuals by the legal order. In other words, right is a legal authority (Mumcu:1994: 21). Proceeding from that, it can be

¹ The Declaration was adopted by the following 48 countries: Afghanistan, Argentina, Australia, Belgium, Bolivia, Brazil, Burma, Canada, Chile, China, Colombia, Costa Rica, Cuba, Denmark, Dominican Republic, Ecuador, Egypt, El Salvador, Ethiopia, France, Greece, Guatemala, Haiti, Iceland, India, Iran, Iraq, Lebanon, Liberia, Luxembourg, Mexico, Netherlands, New Zealand, Nicaragua, Norway, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Philippines, Siam, Sweden, Syria, Turkey, United Kingdom, United States, Uruguay, and Venezuela.

mentioned that the concept of rights is quite closely related to the concepts of freedom and equality. Freedom means that a person's effort to build his/her life according to his/her own preferences is not arbitrarily blocked, especially by political authority. Thus, the concept of rights implies that one's possibilities of action shall not be restricted by ensuring this freedom (Erdoğan, 1997: 135). Freedom, on the other hand, recognizes everyone equally, and everyone can benefit from it equally (Turhan, 2013: 364). As these three concepts are closely related to each other, they were frequently mentioned while creating the Universal Declaration.²

There are some fundamental elements of the concept of human rights. It is not possible to mention human rights if there is a lack of one of these elements. The qualities of these rights can be listed as universality, innate acquisition, absolutism, indispensability, belonging to the individual, being a fundamental right, libertarianism, and responsibility for legal protection (Nal, n.d.: 36-41). The scope of the legal protection is the protection of all these listed elements by law. Impartial and independent courts must resolve disputes related to these rights (Ibid, 41, 42). These qualities, based on the principle of making the requirements for people to lead an honourable life, must be guaranteed, and protected by law (Erdoğan 2007: 88).

Background of the UDHR

Contrary to popular belief, the Universal Declaration is not just a document that emerged suddenly as a result of the destruction caused by the Second World War. The basis for the development of human rights was laid in England in 1215 with the Magna Carta, which limited the powers of the king (Spickard, 1999: 9). This declaration, which is considered the first declaration of human rights, has formed the first step of the formation of the UDHR. The Universal Declaration has been inspired by Magna Carta, and others, in preparing it (Chakrabarti, 2015).

On the other hand, the English Bill of Rights can be accepted as another significant human rights development after the Magna Carta. According to this law, which was adopted on 16 December 1689, the right to free speech in parliament and petitioning the monarch were regulated (English Bill of Rights 1689). This declaration, which touches on parliamentary rights rather than individual rights, may not be considered a significant document in terms of human rights when evaluated according to today's modern standards. However, this declaration, which was contrary to the absolutism of the era, contributed significantly to the development of human rights and ultimately to the formation of UDHR (Spickard, 1999: 9).

Also, it is necessary to mention the importance of the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen proclaimed by France in 1789 and the Bill of Rights declared by the United States of America in 1791 in terms of the evolution of human rights. In these two declarations, it defines the rights of individuals against the state in a similar way to each other. In these declarations, referring to individual rights and freedoms, emphasis is placed on such expressions as freedom of expression, fair punishment, and equality of laws (Declaration of the Rights of Man 1789; Constitution of the United States: Bill of Rights 1791). These declarations form the basis of human rights in accordance with today's modern democratic standards (Johnson, 1990: 6-7; Spickard 1999: 10).

The efforts and initiatives of some states, institutions, and individuals for the international protection of human rights in the first half of the 20th century, especially during the second great war, are a milestone for the declaration (Birinci, 2017: 52). Concordantly, after World War II, global leaders were exerting to determine the conditions required to ensure world peace and human rights (Özler, 2017). Therefore, to better absorb background of the UDHR, efforts that especially took place in the 20th century should be examined.

At the beginning of the 20th century, the first development in the field of human rights took place at The Hague Peace Conferences. These conferences, held in 1899 and 1907 and attended by the world's leading states, are also considered as a limited step towards the development of international human rights standards implemented after the Second World War. (Birinci, 2017: 53). The Hague Conventions regulated the rights of civilians, wounded, and prisoners. These conventions did not comprehensively regulate human rights. Nevertheless, the expression "*they (prisoners) must be humanely treated*", which is mentioned in the article 4 of the 1907 Hague Convention is important for human rights (Hague Conventions of 1899 and 1907). The main contribution of The Hague Conferences has been on the basis

² see also: Universal Declaration of Human Rights articles 1, 7, 10, 16, 18, 19, 20, etc.

of ideas rather than some human rights issues in an international legal document (Birinci, 2017: 53). According to Normand and Zaidi, another importance of The Hague Peace Conferences is that for the first time, public opinion and civil society are involved in issues related to international relations. After these conferences, civil society participated in global issues more actively and started to put more pressure on the states in forming new international legal norms and organizations (Normand and Zaidi, 2008: 42).

At the meeting of the Paris Peace Conference held on January 25, 1919, it was decided to establish a League of Nations (LoN) that would ensure and maintain international peace and stability (Dockrill and Steiner, 1980: 55). The LoN was an institution that could be considered the basis of today's UN. It was founded on 10 January 1920 in Switzerland after World War I (Yurtsever and Hmaidan, 2019: 450). However, protecting human rights and the value of people in connection with it was not among the aims of the LoN. It was not considered to be the *sine qua non* of a sustainable world peace. In fact, human rights have not even been included in the LoN as a term. This neglect of human rights is one of the most fundamental features that distinguish the League of Nations from the Charter of the United Nations (Burgers, 1992: 449). Although it existed until April 1946, it is acknowledged as a precursor to the UN, and its influence still persists in the UN system today (Waxman, 2019).

The years of World War II have a special importance in the internationalization of human rights. As from the beginning of the war, there have been important initiatives for the importance and protection of human rights. Accordingly, these initiatives shed light on the establishment of the United Nations (Birinci, 2017: 61). As soon as Second World War started, a very effective campaign aimed at reviving the idea of human rights was carried out by the famous British writer Herbert George Wells. Hereat, Wells' comprehensive writings on equality and human rights, especially his most influential work, "The Rights of Man (1940)", had a great inspiration for the 1948 Universal Declaration of Human Rights, which was adopted by the United Nations shortly after his death (Partington, 2007).

The U.S. President Roosevelt, who was aware of and engaged in dialogue with Wells, became one of the most important proponents of the idea of human rights during the war. On January 6, 1941, President Roosevelt released his aspect of the Four Freedoms, consisting of "freedom of speech", "freedom of worship", "freedom from want" and "freedom from fear" in his address to the Nation in Congress. Defining freedom as "*the supremacy of human rights everywhere*", Roosevelt also stated that "*our support goes to those who struggle to gain those rights or keep them*" (Normand and Zaidi, 2008: 89). In that process, the Four Freedom-based human rights approach was taken as the basis for the new world order planned to be established after the war. Conspicuously, President Roosevelt's Four Freedom approaches is included in the preamble of the UN Universal Declaration of Human Rights (Birinci, 2017: 64-65).

In the years in which the Second World War continued with all its violence, attempts for international protection of human rights have not only remained at the level of governments, but a large number of non-governmental organizations have contributed significantly to the work in this direction. The American Law Institute, the League of Nations Associations, the Atlantic Charter Society, The Movement for Federal Union, the International League for the Rights of Man, the World Citizens Association, the Commission to Study the Organization of Peace were the main ones of these organizations (Ibid, 69).

Ultimately, from April 25 to June 26, 1945, delegates from 50 countries came together at the San Francisco Conference to establish the United Nations (UN, 13/06/2021). As a result of the devoted efforts of states and non-governmental organizations, it was decided to establish the United Nations, which will be realized on the basis of equality and respect of human rights at the conference (Birinci, 2017: 73).

According to most of the writers, the Universal Declaration of Human Rights is an extension, and an explication of the UN Charter references to human rights (Morsink, 1999: 4). In light of this information, with the establishment of the UN, the Universal Declaration of Human Rights was made possible to be announced.

Importance and Role of the UDHR in Advancing Human Rights

Throughout history, authorities have not been inclined to respect human rights, people have had to revolt against authority in order to obtain rights. This situation usually continued in this way until the adoption of the UN treaties. As an example, 13. the century of the Magna Carta, the subsequent 1789 Declaration

of the Rights of Man and the Citizen in France, and the 1791 Bill of Rights in the USA were achieved at the end of the revolutionary uprisings against the authority. From this point of view, it should be noted that although these revolutions affected the region and its surroundings, they did not have a universal structure. Thanks to the universal nature of the UN treaties and the UDHR, it has managed to influence worldwide (Viljoen, 2012).

UDHR is a revolution in international relations and has been inspiring people since its establishment. It is a vital document that has been part of international customary law so far in the UN system. Besides, the main way for human rights principles to be put into practice is through UN treaties and declarations. In this regard, UDHR forms a significant basis. UDHR has guided the development of all subsequent human rights treaties, including racial discrimination, women's rights, disability rights, and children's rights (Özler, 2018).

Besides, social scientific analysis has determined that the UN treaties are beneficial for improving human rights. Accordingly, countries that ratified UN treaties tend to protect human rights thanks to their law. For example, former Ugandan Parliament member James Mwandha stated the following regarding the Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) agreement, which aims to protect the human rights of persons with disabilities: “Uganda was one of the 82 signatories to the Convention on 30 March and the process towards ratification is ongoing. When the Convention is implemented, it will mark a significant paradigm shift to a human rights model of disability, embodying principles of dignity, non-discrimination, full participation, respect, equality and accessibility, and advance the rights and inclusion of all people with disabilities” (UN, 2007). Also, many UN states recognize that international treaties, especially on human rights, are superior to domestic law or are equal in a way that does not conflict with each other (UN, 2007; Economides, 1993: 10-11). Although UN agreements regarding human rights cannot completely prevent human right abuses, they have benefited significantly to prevent those abuses (Özler, 2018)

In this regard, it can be referred that the UDHR, which can be considered as the most important declaration of the UN on human rights, has led to significant progress in human rights. In particular, although the UDHR does not provide a protection mechanism, it has provided the basis for making binding and protection mechanism agreements (Çalık, 2016: 78). Thus, the human rights conventions contained in the protection system have created mechanisms to ensure the supervision of these conventions, and thereby human rights (Çalık, 2018: 81; Sevindik, 2019: 586). For instance, the Civil and Political Rights Convention (ICCPR) and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) in 1966 called the twin covenants contain protection systems prepared with reference to the UDHR. In addition to these, many conventions such as the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (CEDAW), the Convention on the Rights of the Child (CRC) are conventions that have protection systems inspired by the Universal Declaration (Çalık, 2018: 81-83).

Furthermore, in addition to universal protection systems, UDHR has also been an inspiration for forming regional protection systems. For example, the Council of Europe, established on 5 May 1949, prepared the European Convention on Human Rights (ECHR) right after its establishment, and the ECHR was signed in November 1950. The ECHR has brought ground-breaking innovations in international law and the protection of human rights with the protection mechanism it has established. This mechanism established two supranational bodies, the Commissioner for Human Rights and the European Court of Human Rights, to oversee the implementation of the Convention, and made the transactions of states against their citizens subject to supranational control (ECHR, 1949: 5, 6). In addition, it has granted individuals the right to apply to the Commission, making them subjects of international law and making their jurisdiction mandatory for all states parties to the Convention (Ibid, 19, 43). The Convention clearly stated that it has been prepared considering the Universal Declaration and that the signatory European governments would protect the rights contained in the UDHR (Ibid, 5). In addition, only the Universal Declaration has contributed to the establishment of mechanisms at the regional level not only in Europe but also in many parts of the world. In this regard, the Organization of American States, the Organization of African Unity, and the Arab League have been established and have contributed to the protection of human rights at the regional level (Çatal, 2018: 91-94).

In addition, the above-mentioned ICCPR, ICESCR, CEDAW, and CRC conventions are binding (Çalık, 2018: 83, 107, 109). Thus, although the Universal Declaration is not binding, it has become more binding by being the source of many such conventions (Sevindik, 2019: 564). Also, it is obvious that

the UN enforcing more agreements on human rights and ratifying it by countries will bring further progress on human rights. In addition, UDHR that is universal and neoteric should be taken as basis in the agreements to be made.

Throughout its history, the United Nations has held countries accountable to the high standards of UDHR, no matter if they are member states or not of the United Nations (UDHR, preamble). International human rights standards drafted afterwards had to be compliant with UDHR and always inspired. According to Stamatopoulou, UDHR has expanded human rights mechanisms for the promotion and protection of human rights, including the United Nations High Commissioner for Human Rights (Stamatopoulou, 1998: 281, 282).

The declaration includes, not only basic, civil, and political rights, which are recognized by democratic constitutions, but also economic, social, and cultural rights have been determined by general definitions. The first group of rights includes the right to life, freedom, and personal security, as well as arbitrary arrest, protection from prison and exile, and fair and public trial in independent and impartial courts (Wells, 2015:8). Also, they have freedom of thought, conscience, religion, assembly, and organization. In this context, in addition to the UDHR is a universal and inclusive right, it is a statist declaration that states must implement human rights for their citizens.

Rights Regulated by the Universal Declaration (Abbreviated)					
Article 1	Right to Equality	Article 11	Right to be Considered Innocent until Proven Guilty	Article 21	Right to Participate in Government and in Free Elections
Article 2	Freedom from Discrimination	Article 12	Freedom from Interference with Privacy, Family, Home and Correspondence	Article 22	Right to Social Security
Article 3	Right to Life, Liberty, Personal Security	Article 13	Right to Free Movement in and out of the Country	Article 23	Right to Desirable Work and to Join Trade Unions
Article 4	Freedom from Slavery	Article 14	Right to Asylum in other Countries from Persecution	Article 24	Right to Rest and Leisure
Article 5	Freedom from Torture and Degrading Treatment	Article 15	Right to a Nationality and the Freedom to Change It	Article 25	Right to Adequate Living Standard
Article 6	Right to Recognition as a Person before the Law	Article 16	Right to Marriage and Family	Article 26	Right to Education
Article 7	Right to Equality before the Law	Article 17	Right to Own Property	Article 27	Right to Participate in the Cultural Life of Community
Article 8	Right to Remedy by Competent Tribunal	Article 18	Freedom of Belief and Religion	Article 28	Right to a Social Order that Articulates this Document
Article 9	Freedom from Arbitrary Arrest and Exile	Article 19	Freedom of Opinion and Information	Article 29	Community Duties Essential to Free and Full Development
Article 10	Right to Fair Public Hearing	Article 20	Right of Peaceful Assembly and Association	Article 30	Freedom from State or Personal Interference in the above Rights

Source: own editing, data source: University of Minnesota Peace and Environment Resource Centre, http://hrlibrary.umn.edu/edumat/hreduseries/hereandnow/Part-5/8_udhr-abbr.htm, last downloaded on 03.10.2021.

On the other hand, although UDHR has considerable influence, it cannot fully ensure the protection of human rights because of its limited impact. According to Hekimler, the reason for the limited impact of the UDHR is that the binding clause is limited, more clearly, the Declaration does not impose

international obligations. In a sense, the declaration is not a legal text, but it has characteristics that are more of an ethical value (Hekimler, 2009: 16, 17).

A study conducted by Our World in Data examined human rights scores on a country basis between 1946 and 2017. Although it varies from state to state, states have generally tended to reduce human rights violations as they come to the present. It is also worth noting that research in the 1950s could not fully reflect the breaches since it did not have enough resources on the African continent (Our World in Data). Indeed, it would not be correct to attribute all these positive developments to the Universal Declaration. It can be said that the innovations brought by our era, such as today's developments, globalization, are also effective in this. However, it should be noted that the Universal Declaration and the binding UN conventions and protection systems inspired by it have an essential role in the advancing of human rights (Özler, 2018).

Challenges and Adaptation of the UDHR

At the time of the Universal Declaration of Human Rights published, 58 states were members of the UN and 48 of these states voted in favour on the publication of the Declaration. Of the remaining 10 states, 8 voted abstaining, while the remaining 2 did not participate in the vote. In this context, no state has voted against the declaration. These eight abstention votes are given by the USSR, Belarus, Ukraine, Poland, Czechoslovakia, Yugoslavia, Republic of South Africa, and Saudi Arabia. Their reasons for the abstaining vote are distinct. According to Morsink, remarkable point is that none of these countries voted against the Declaration (Morsink, 1999: 11, 12).

Policies of countries that abstain from voting are different. While socialist countries put forward an ideological reason, Saudi Arabia enounced a different reason. Saudi Arabia cast abstaining votes, citing Articles 16 and 18 of the Universal Declaration of Human Rights. Because of the reasons was not considered suitable according to Saudi Arabia's sharia in which Article 16; *"1) Men and women of full age, without any limitation due to race, nationality or religion, have the right to marry and to find a family. They are entitled to equal rights as to marriage, during marriage and at its dissolution. 2) Marriage shall be entered into only with the free and full consent of the intending spouses. 3) The family is the natural and fundamental group unit of society and is entitled to protection by society and the State"*; and in Article 18; *"Everyone has the right to freedom of thought, conscience and religion; this right includes freedom to change his religion or belief, and freedom, either alone or in community with others and in public or private, to manifest his religion or belief in teaching, practice, worship and observance."* the country abstained from a voted (Daban, 2019: 173).

The Republic of South Africa, on the other hand, exercised the abstaining vote right in order to maintain its apartheid policy. Because the clause of the UDHR, especially in Article 5, *"No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment,"* was far from the policies of South Africa. In other words, South Africa exercised abstaining votes in the voting of this Declaration for the continuity of the apartheid policy (Doig and Mukadam, 2016).

As a result, according to Morsink, these countries attended the meetings, expressed their opinions and were in discussion. By this means, he stated that abstaining vote of the countries does not harm the universality of the declaration as much as the rejection of the countries (Morsink, 1999: 24).

In addition to the adaptation process of the states, the UDHR faces some challenges. Sovereign state system causes the lack of implementation mechanism. In this regards, weak monitoring and support mechanism is the main problem of the declaration. Because, the UDHR does not have a mechanism for the states to ensure implementation of the declaration (Özler, 2018).

There have been many positive developments in the process since the adoption of the Universal Declaration. As a result of these developments, the mechanism of UDHR has become stronger and the accountability of states has been improved. Notwithstanding these developments, the actions of states maintain selective and optional. Authorities can reject everything with finding an excuse (Ibid).

During the formation of the Universal Declaration, countries such as the United States and the United Kingdom criticized the declaration because it restricted the sovereignty of states (Morsink, 1999: 306, 307). Therefore, the United States has wanted the declaration to be in the style of the mere declaration and not in the style of the binding convention (Ibid, 295). Today, the Universal Declaration is criticized for the same reasons. Particularly, countries where authoritarian regimes rule, criticize the provisions in the UDHR. They perceive the Declaration as a product that the West wants to impose on the world (Hekimler, 2009: 21). Moreover, in many countries, struggles to achieve these rights are still continuing,

or serious human rights violations continue to occur even if the UDHR and the UN agreements are recognized. On the other hand, scores of people continue their lives far from the consciousness that they have these rights (Ibid, 20, 21).

According to Huntington, the international system was built by the West, legal rules were written by them, and the United Nations was shaped by the Western values. Also, people's cultural and religious identities will be the main source of clashes in the world. In this regard, it can be expressed that the UDHR derives from Western civilization, therefore, it has some contradictions with the Islamic and Eastern culture (Huntington, 2000: 24). For example, according to Sharia, a man can marry four women and is allowed to beat his wife. Moreover, if they commit adultery, a penalty of stoning may be imposed. In this regard, it cannot be argued that these rules are in line with the human rights. Huntington also argued that countries need to westernize to a certain extent in order to modernize (Ibid:43). Regarding human rights, it is certain that, countries need to adopt their values with the UDHR charters. At this point, they need to harmonize their culture and values with the declaration through modernization, westernization, or both. Because the declaration states the criteria that a human need to live a dignified life. This right of the individual must be universal. Therefore, regardless of the modernization and westernization of states, what they need to do is adapting to the declaration in somehow.

CRITICISM AND CONCLUSION

Today, human rights have been handled more seriously than in previous years in both national and international print and visual media. The United Nations and the UDHR have significant contributions to these developments in human rights.

There have been major developments in the context of human rights since the Universal Declaration was published. However, gross human rights violations continue today because the Universal Declaration is not binding, and sovereign states stimulate human rights abuses. Nonetheless, it is clear that if there were no Universal Declaration of Human Rights, these violations would have been more. In particular, thanks to the Universal Declaration and the declarations inspired by it, there has been a positive development in human rights. In addition, even today, the declaration continues to be an inspiration. Thus, the UDHR plays an essential role in the advancement of human rights even today.

The purpose of the Universal Declaration is to ensure that all rights are applied equally. Therefore, no right is superior to another. Nobody will want to live in a world where everyone has a high level of welfare but the absence of freedom of expression. Moreover, rights are interrelated. In this sense, in a world where there is no freedom of expression, it is almost impossible for everyone to have a high level of welfare.

In conclusion, it is not possible to mention that UDHR does not have any influence on human rights or can effectively protect human rights worldwide. Instead, UDHR has a limited effect on protecting human rights. Thus, if the idea that UDHR is fully effective prevails, people may think that no reform is necessary. On the other hand, if UDHR is considered ineffective, people may not consider reforming the declaration, and the declaration remains insufficient. However, knowing that the declaration has a limited impact on human rights will be a factor that will enable reform work to be carried out in the future on insufficient points of the UDHR and UN conventions.

REFERENCES

- Birinci, G. (2017), "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Kısa Tarihi I: Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e". Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi, 7(2), pp. 50-81.
- Brown, G. (2016), *The Universal Declaration of Human Rights in the 21st Century*, Open Book Publishers.
- Burgers, J.H. (1992), "The Road to San Francisco: The Revival of Human Rights Idea in the Twentieth Century", *Human Rights Quarterly*, Vol. 14, No. 4, pp. 447-477.
- Chakrabarti, S. (2015), *Magna Carta and human rights*, *British Library*, <https://www.bl.uk/magna-carta/articles/magna-carta-and-human-rights>, last downloaded on 20/09/2021.
- Constitution of the United States: Bill of Rights 1791, https://avalon.law.yale.edu/18th_century/rights1.asp, last downloaded on 22/09/2021.
- Çalık, T. (2016), "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmeleri Kapsamında İnsan Haklarının Korunması", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(1), pp. 69-120.

- Çatal, B. (2018), “İnsan Haklarının Korunmasında Ulusal, Bölgesel ve Uluslararası Mekanizmalar”, Selçuk Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1(2), pp. 69-99.
- Daban, C. (2019), “Küresel İlişkiler Çağında İnsan Haklarının Önemi ve Tarihsel Gelişimi”, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(3), pp. 164-186.
- Dang, H. (2000), “State duty to inform and educate public opinion on human”, *Conscience*, 94(1), pp. 78-85.
- Declaration of the Rights of Man 1789, https://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp, last downloaded on 22/09/2021.
- Donnelly J. (1998), *International Human Rights*, 2. ed., Westview Press, Colorado, Oxford.
- Economides (1993), *The Relationship Between International and Domestic Law*, European Commission for Democracy Through Law, Science and technique of democracy no: 6, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-STD\(1993\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-STD(1993)006-e), last downloaded on 30.09.2021.
- English Bill of Rights 1689, https://avalon.law.yale.edu/17th_century/england.asp, last downloaded on 21/09/2021.
- Erdoğan, M. (1997). *Anayasal Demokrasi*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Erdoğan, M. (2007). *İnsan Hakları*, Orion Yayınları, Ankara.
- European Convention on Human Rights, https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf, last downloaded on 04.10.2021.
- Hague Conventions of 1899 and 1907. International Committee of The Red Cross, Treaties, States Parties and Commentaries, <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/195>, last downloaded on 02.10.2021.
- Hekimler, A. (2009), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Kabul Edilişinin 60. Yıldönümünde Taşdığı Anlam ve Önemi. *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), pp. 1-24.
- Huntington, S. P. (2000), “The clash of civilizations?”, in *Culture and politics* (pp. 99-118). Palgrave Macmillan, New York.
- Johnson, V. (1990), “The declaration of the rights of man and of citizens of 1789, the reign of terror, and the revolutionary tribunal of paris”, *Boston College International and Comparative Law Review*, 13(1), pp. 1-46.
- M. L. Dockrill and Zara Steiner (1980), “The Foreign Office at the Paris Peace Conference in 1919” *The International History Review*, 2(1), pp. 55-86.
- Morsink, J. (1999), *The Universal Declaration of Human Rights: origins, drafting, and intent*, University of Pennsylvania Press.
- Nal S. (N.D.), *İnsan Hakları Hukuku*, Hukuk Büro Yönetimi ve Sekreterliği Önlisans Programı, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Mumcu, A. (1994), *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Normand R. & S. Zaidi (2008), *Human Rights at the UN: The Political History of Universal Justice*, Bloomington: Indiana University Press.
- Olivia B. Waxman (2019), “5 Things to Know About the League of Nations”, *Time*, <https://time.com/5507628/league-of-nations-history-legacy>, last downloaded on 11/05/2020
- Partington, J. S. (2007), “Human Rights and Public Accountability in HG Wells’ Functional World State”, in *Cosmopolitics and the Emergence of a Future* (pp. 163-190). Palgrave Macmillan, London.
- Sevindik H. (2019), “Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Koruma Sistemleri” *İzmir Barosu Dergisi*, 84(3), pp. 559-583.
- Spickard, J. V. (1999), *The Origins of the Universal Declaration of Human Rights*. Department of Sociology and Anthropology, University of Redlands, Redlands, California. <http://bulldog2.redlands.edu/fac/Spickard/OnlinePubs/OriginUDHR.pdf>, last downloaded on 19/09/2021.
- Stamatopoulou, E. (1998), *The Importance of the Universal Declaration of Human Rights in the Past and Future of the United Nation's Human Rights, Efforts*. *ILSA J. Int'l & Comp. L.*, 5.
- Ş. İlgü Özler (2018), “The Universal Declaration of Human Rights at Seventy: Progress and Challenges”, *Ethics and International Affairs*, <https://www.ethicsandinternationalaffairs.org/2018/udhr-at-seventy-progress-and-challenges>

- Doig T. & Mukadam S. (2016), “South African must end torture now”, *Amnesty International*, <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/06/south-african-must-end-torture-now/> last downloaded on 15/05/2021.
- Turhan, A. (2013), “İnsan hakkı kuşakları arasındaki tamamlayıcılık ilişkisi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), pp. 357-378.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (2007), Handbook for Parliamentarians on the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/handbook-for-parliamentarians-on-the-convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html>, last downloaded on 29.09.2021.
- United Nations, The San Francisco Conference, <https://www.un.org/en/about-us/history-of-the-un/san-francisco-conference>, last downloaded on 13/06/2021.
- United Nations, Universal Declaration of Human Rights, <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>, last downloaded on 22.06.2021.
- Viljoen F. (2021). International Human Rights Law: A Short History, <https://www.un.org/en/chronicle/article/international-human-rights-law-short-history>, last downloaded on 27.09.2021.
- Wells, H. G. (2015), *The Rights of Man Or What We Are Fighting For?*, Penguin Books, London.
- Yurtsever, S., & Hmaidan, F. M. (2019). “From League Of Nations To The United Nations: What Is Next?”, *Journal Of International Social Research*, 12(62), pp. 449-466

Erken Cumhuriyet Döneminde Devletçilik: Ahmet Ağaoğlu ve Kadro Hareketi

Şebnem KORKMAZ¹

Özet

Erken Cumhuriyet dönemi olarak tabir edilen 1923-1946 yılları arasında kalkınmanın nasıl gerçekleşeceğine dair farklı pek çok görüş bulunmaktadır. Bunlar; bireyi önceleyen liberal tarzda devlet anlayışı ve milli çıkarı birey çıkarından üstün gören tam müdahaleci devletçilik anlayışı olarak ifade edilebilir. Örneğin, 1932-1933 yıllarında liberal politikaların belirlenmesinde etkin olan Ahmet Ağaoğlu ve Marksist geleneğin ürünü olan Kadro hareketi arasında devletçilik ilkesi üzerine uzun soluklu tartışmalar yaşanmıştır. Ahmet Ağaoğlu hem bir fikir adamı hem de aktif siyasetin de içinde yer alan liberal tarzda milliyetçiliğin savunucularından biri olmuştur. Kemalizm'i sosyalist bir perspektiften ele alan Kadrocular ise milli çıkarlar için devletin her alanda var olması gerektiğini savunmuştur. Bu çalışmada devletçilik anlayışı, farklı pek çok yorumun aksine Ağaoğlu'nun liberal perspektifi ve Kadrocuların tam müdahaleci yaklaşımı ile incelenmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin yerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, savaş sebebiyle dağılan ekonomiyi yeniden canlandırmak için çeşitli ekonomi politikaları denemiştir. Özellikle 1929 Ekonomik Buhranı sonrası özel teşebbüsü reddetmeyen ancak devletin etkin bir konumda olduğu karma ekonomi metodunun benimsenmesinde liberal milliyetçi kanattan Ağaoğlu ve Marksist gelenekten gelen Kadro hareketinin tartışmalarının etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Devletçilik, Ahmet Ağaoğlu, Liberalizm, Kadro hareketi, Ekonomi

Statism in The Early Republican Era: Ahmet Ağaoğlu and The Kadro Movement

Şebnem KORKMAZ¹

Abstract

There were many different views on how the development would take place between the years 1923-1946, which is called the Early Republican period. One of them can be defined as the liberal approach to statism that prioritizes the individual, while the other can be expressed as a fully interventionist understanding of statism that sees national interests as superior to individual interests. For example, between 1932-1933, there were long debates on the principles of statism between Ahmet Ağaoğlu who was active in the determination of liberal policies, and the Kadro Movement which was a product of the Marxist tradition. Ahmet Ağaoğlu was not only an intellectual but also an advocate of liberal nationalism in the political field as an active participant. The Kadro movement, which approached Kemalism from a socialist perspective, argued that the state needs to be active in all fields for national interests. In this study, the understanding of statism has been tried to be examined with the liberal perspective of Ağaoğlu and the full interventionist approach of the Kadro movement, contrary to many different interpretations. The Republic of Turkey, which replaced the Ottoman Empire, has tried various economic policies to revive the economy that crumbled in the previous wars. Particularly, the debates between the Kadro movement from Marxist tradition and Ağaoğlu from the liberal nationalist wing were effective in the adoption of the mixed economy system, which did not refuse private investments but also put the state into the active role after the 1929 Economic Depression.

Keywords: Statism, Ahmet Ağaoğlu, Liberalism, The Kadro Movement, Economy

GİRİŞ

I. Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğrayan Osmanlı toprakları İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmiştir. Art arda gelen savaşlar devlet ekonomisi, iş gücü, toplumsal ve siyasal direnci yıpratmaya başlamıştır. Üretim yapan nüfusun savaşlarda hayatını kaybetmesiyle birlikte, ekonomik darboğazdan nasıl çıkılacağı büyük bir soruna dönüşerek Anadolu'nun giderek yoksullaşmasına neden olmuştur. Ekonomi alanındaki sorunlar, Anadolu topraklarına yönelik işgaller, yönetim eksikliği yeni bir devletin habercisi olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu sonrası kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yıpranmış bir ekonomi ve belirsiz bir siyasal sistemi devralmıştır. Yeni kurulan bu devletin sorunlara yönelik çözüm yollarının ne olacağı ise merak konusu olmuştur. Hem var olan sorunlar hem de Osmanlı Devleti'nden kalma borçlar nedeniyle kaygılanan Türkiye Cumhuriyeti Devleti ekonomi hamlelerini liberal anlayış çerçevesince şekillendirmiştir. Ardından 1929 Ekonomik Buhranı ve Lozan Anlaşması'nın getirdiği bazı sınırlılıkların kalkmasıyla birlikte 1931 yılında devletçilik ilkesine geçilmiştir.

Kriz etkisinde kalan birçok ülke tarafından çıkış yolu olarak görülerek uygulama alanı bulan devletçilik ilkesinin uygulanmasına dair çeşitli yorumlar yapılmıştır. Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Tekin Alp, Şevket Süreyya Aydemir, Ahmet Ağaoğlu, Ahmet Hamdi Başar, Recep Peker, İsmet İnönü gibi pek çok isim bu konu hakkındaki görüşlerini çeşitli gazete ve dergilerde yayınlamıştır. Görüldüğü üzere devletçilik konusu hem milliyetçilerin hem liberallerin hem de Marksistlerin ilgi odağı olmuştur. Bu bağlamda çalışmamız devletçilik konusunu, 1932-1933 yıllarında süregelen Ağaoğlu ve Kadro hareketi arasındaki çatışmadan esinlenerek liberal ve Marksist çerçevede incelemeyi gaye edinmiştir.

1932-1933 yıllarında Ağaoğlu ve Kadrocular arasındaki tartışmalarını *Devlet ve Fert* isimli eserinde derleyen Ağaoğlu, devletçiliğe ilişkin tüm görüşlerine de burada yer vermektedir. Bu kaynakta Şevket Süreyya Aydemir ve Yakup Kadri özelinde tüm Kadroculara yönelik eleştirilerini toplamıştır. Ağaoğlu ile ilgili ulaşılan ilk kapsamlı eser *İki İmparatorluk Arasında Ağaoğlu ve Yeni Türkiye'dir*. Ağaoğlu'nun hayatına, yaşadığı bölgelere, dönemselsel koşullarına ve zihin dünyasına bu eserde rastlamak mümkündür. Ancak çalışma, Ağaoğlu'nun devletçilik ilkesine bakışını temel aldığından bu eser eksik ve yetersiz kalmıştır. İlgili makalelerde ise Ağaoğlu liberal, gazeteci, hukukçu gibi daha spesifik sayılabilecek kimlikler ile özdeşleştirilerek değerlendirilmiştir¹. Kadro hareketinin devletçiliğe yönelik ifadelerine yer veren kaynaklar ise konuyu oldukça geniş açıdan ele almaktadır. "*Kadrocular ve Sosyoekonomik Görüşleri*" isimli eser Kadro hareketinin ortaya çıkışını, ideolojik arka planını, ekonomi ve siyasete ilişkin görüşlerini detaylı bir şekilde incelemektedir. Tarihsel süreç bağlamında Kadro hareketini ele alan bir diğer kitap ise *Kadrocular ve Kadro hareketidir*. Konu ile ilgili en geniş değerlendirmelere yer veren bu eser, 1930'lar Türkiye'sinden hareketle Kadronun doğuşunu, yazı ekibini, temel görüşlerini, ideolojisini, harekete gelen tepkileri, sonraki dönemlere olan etkisini değerlendirmektedir. İncelenen literatürde doğrudan Ağaoğlu ve Kadro hareketinin devletçilik anlayışını irdeleyen bir kaynağa ulaşılamamıştır. Bu bağlamda çalışmada, devletçilik ilkesi Ağaoğlu özelinde liberalizm ve Kadrocu yaklaşım ile ele alındığından özgün bir çalışma olarak değerlendirilmelidir.

Devletçilik ilkesinin iki farklı yorumunu konu edinen bu çalışmada araştırma soruları olarak şunlar belirlenmiştir;

1. Erken Cumhuriyet Döneminde devletçilik ilkesine geçiş nasıl olmuştur?
2. Ahmet Ağaoğlu'nun devletçilik ilkesine yönelik görüşleri nelerdir?
3. Kadro hareketinde devletçilik ilkesi nasıl yorumlanmaktadır?
4. Ağaoğlu ve Kadro hareketinin devletçilik algısındaki temel farklılıklar nelerdir?

Bu çalışma kapsamında, belirlenen araştırma soruları çerçevesinde devletçilik ilkesi Ağaoğlu ve Kadro perspektifince incelenmeye çalışılmıştır. Bir numaralı araştırma sorusu dahilinde çalışmanın ilk bölümü, erken Cumhuriyet döneminde liberalizmden devletçiliğe geçişi konu edinmektedir. Bu bölümde aynı zamanda dönemin devlet ve devletçilik algısı üzerinde de durulmaktadır. İki numaralı araştırma sorusu ise ikinci bölümün başlığını oluşturmaktadır. Bu başlık altında, Ağaoğlu özelinde liberal devlet

¹ Bkz: Haklı, S. Z. (2018). Erken Dönem Cumhuriyet'te Ahmet Ağaoğlu'nun Kemalizm'i Liberal Perspektiften Yorumlama Çalışmaları. *Liberal Düşünce Dergisi*, Cilt 23. Sayı 90: 35-57.

Hekimoğlu, V.S. (2018). Gazeteci Kimliğiyle Ahmet Ağaoğlu. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*. Cilt 3. Sayı 1: 47-59.

Kayabaş, E. (2012). Bir Yavuz Hukukçu: Ahmet Ağaoğlu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. Cilt 70. Sayı 1: 441-452.

yaklaşımı irdelenirken üç numaralı soru kapsamında üçüncü bölümde Marksist gelenekten gelen kadro hareketinin devletçiliğe yönelik yorumları analiz edilmiştir. Çalışmanın son kısmında ise dört numaralı araştırma sorusuna yanıt aranmıştır. Bu bölümde, Ağaoğlu ve Kadro geleneğinin devletçilik algıları karşılaştırılmış ve temel farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Devletçilik

Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları ve hemen ardından gelen I. Dünya Savaşında elindeki tüm kaynakları tüketen Osmanlı İmparatorluğu ekonomik ve siyasal anlamda çöküş ile karşı karşıya kalmıştır. I. Dünya Savaşı mağlubiyeti sonrası 30 Ekim 1918’de Mondros Ateşkes Anlaşmasını imzalayan Osmanlı İmparatorluğu fiilen sonlanmış ve bu anlaşmadan kısa bir süre sonra yabancı güçler tarafından Anadolu toprakları işgale uğramıştır. İşgal sonrası Osmanlı’nın tam anlamıyla sonlanmasına zemin hazırlayan Sevr Antlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalar neticesinde varlığını sürdürememiş ve galip devletler tarafından toprakları paylaşılan Osmanlı İmparatorluğu yerini Türkiye Cumhuriyeti Devletine bırakmıştır.

Osmanlı’da 19.yy’ın ikinci yarısıyla birlikte başlayan ekonomik problemlerin yeni kurulan devlet açısından ciddi bir sorun teşkil edeceği açıktır. İlk dış borcunu 1854’te Kırım Savaşı sonrası İngilizlerden alan Osmanlı için ekonomi sahası içinden çıkılmaz bir hal almaya başlamıştır (Aşçı, 2016:1651). 1881’de “*Duyun-u Ummumiye*” isminde dış borçların denetimi ve devlet gelirlerinin kontrol altında tutulması amacıyla kurulan bu kurum da kötü giden ekonomik sürecin çözümü olamamıştır (Dikmen, 2005: 153). Osmanlı ekonomisini zora sokan tek etmen elbette savaşlar değildir. 1850’li yıllarda İngiltere tekelinde bulunan ve kısa süre içinde Amerika Birleşik Devletleri’ne (ABD) ve Avrupa ülkelerine yayılan “*Sanayi Devrimi*” tarıma dayalı olan Osmanlı ekonomisini daha da kötüleştirmiştir. Gelişen teknolojiye ayak uyduramama ilk olarak Osmanlı’nın ekonomi sahasındaki problemlerini arttırmıştır. Kısa süre sonra çözülemeyen ekonomik sorunlar siyasal alana sirayet etmiş ve toplum nezdinde de hoşnutsuzluklar yaşanmaya başlamıştır.

Siyasal, toplumsal ve ekonomi alanlarında baş gösteren sorunlar neticesinde 1922 yılında Osmanlı Devleti yıkılmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı Devletinden maddi ve manevi anlamda değerli bir mirasla birlikte siyasal, toplumsal ve ekonomik sorunları da devralmıştır. Cumhuriyet hükümetinin en büyük problemi ise Osmanlı Devletinden kalan dış borçlar olmuştur (Yücel, 2017: 69). I. Dünya Savaşı’nı sona erdiren Lozan Anlaşması’nda Osmanlı Devleti’nin dış borcu Türkiye dâhil olmak üzere 15 ülkeye² bölüştürülmüştür. Diğer devletler din ve kan bağı gerekçesiyle borcun büyük kısmının Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nce ödenmesinde ısrarcı bir tutum sergilemiş ve nitekim öyle de olmuştur (Aşçı, 2016: 1654). Anadolu topraklarının içinde bulunduğu bu ekonomik durumu iyileştirmek adına yeni bir politikaya gerek duyulduğu düşüncesiyle hükümet tarafından çeşitli adımlar atılmıştır. 1923 *İzmir İktisat Kongresi’nde* ağırlık kazanan liberal görüş neticesinde devlet müdahalesi ve işletmeciliğinin minimum seviyede tutularak özel teşebbüs ve özel mülkiyetin ehemmiyeti ön plana çıkarılmıştır. Kısa bir süre sonra serbest piyasada sanayi gelişiminin sağlanması amacıyla 1927 yılında *Sanayi Teşvik Yasası* çıkarılmıştır. Cumhuriyetin ilk yılları, uygulanan ekonomi adımlarına bakıldığında liberal dönem olarak ifade edilebilir. Ancak devletin zaman zaman yasal ve kurumsal düzenlemeler ile piyasa müdahalelerinde bulunmuş olması salt anlamda bir liberal anlayıştan bahsetmemizi engellemektedir.

1923 yılında İzmir İktisat Kongresinin toplanması, 1924’te İş Bankası’nın, 1925’te ise Sanayi Maadin Bankası’nın kurulması, 1926’da özel sektör kuruluşları olarak Uşak ve Alpullu şeker fabrikalarının üretime başlaması ve son olarak 1927’de Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun kabul edilmesi ekonomi alanındaki liberal zihniyetin örnekleri olarak ele alınırken; 1924’te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930’da Serbest Cumhuriyet Fırkası’nın (SCF) kurulması ise ilk siyasi liberal hamleler olarak değerlendirilebilir. (Sağlam, 1981:73; Berber, 2011:212). Ancak belirtmek gerekir ki dönemin hükümeti için liberal anlayış aslında bir tercih olmamıştır. Lozan Anlaşması gereğince hükümetin 1929 Ekim ayına dek gümrük vergi oranlarını değiştirme yetkisinin bulunmaması liberal politikaların uygulanmasını hükümet için zorunlu kılmıştır. Bu durum ülkede ithalat patlamasına neden olmuş ve buna bağlı olarak ekonomi sürekli dış açık vermeye başlamıştır. (Mutlu, 2011). Liberal ekonomi politikalarında yaşanan bunalımın yanı sıra Serbest Fırka denemesinin de etkisiyle Menemen’de

² Yemen, Irak, Hicaz, İtalya, Yunanistan, Bulgaristan, Ürdün, Asir, Arnavutluk, Yugoslavya, Suriye-Lübnan, Filistin, Necit, Maan (Aşçı, 2016:1653)

yaşanan Cumhuriyet karşıtı hareketler ülkedeki kaygının giderek artmasına neden olmuştur (Ercoşkun, 2019: 116). Ülkedeki sosyo-ekonomik krizlerin yanında siyasi krizler de yaşanmaktadır. İç ve dış konjonktürdeki bu gelişmeler hükümetin politik ve düşünce sisteminde köklü değişiklikler yapması gerektiğinin sinyallerini vermiştir.

1929 yılında ABD’de başlayan “*Ekonomik Buhran*” kısa süre içinde Avrupa ülkelerini ve Türkiye’yi etkisi altına almıştır. Haliyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin liberal iktisadi düşüncesini sarsılmaya başlamıştır. Türkiye dâhil olmak üzere pek çok ülke ekonomik yapılarında, özellikle ekonomi politikalarında önemli değişiklikler yapmıştır. 30 Ağustos 1930’da İsmet Paşa, Sivas Demiryolu açılışındaki konuşmasında ekonomide “mutedil devletçi” olduklarını ifade eden şu sözlere yer vermiştir;

“... *Liberalizm nazariyatı bütün bu memleketin güç anlayacağı bir şeydir. Biz iktisadiyatta hakikaten mutedil devletçiyiz. Bizi bu istikamete sevk eden bu memleketin ihtiyacı ve bu milletin fitrî temayülüdür. Memleketin ihtiyaçları için herkes ve her yer hazineden çare arar. Elektriği yapılmayan şehir, limanı fena olan yer, iş bulamayan adam hükümeti muhatap tutar. Mutedil devletçi olarak halkın temayülâtına ve metâlibine yetişemiyoruz diye kusurluyuz. Devletçilikten büsbütün vazgeçip her nimeti sermayedarların faaliyetinden beklemeye sevk etmek bu memleketin anlayacağı bir şey midir? (Sağlam, 1981: 74)*”

Mustafa Kemal Atatürk de İsmet Paşa’nın söylemine benzer ifadeleri Mayıs 1931 tarihinde gerçekleşen Cumhuriyet Halk Partisi’nin 3. Kurultayı’nda dile getirmiş ve bu kurultayda laiklik ve inkılapçılığın yanı sıra devletçilik de parti ilkesi olarak kabul edilmiştir.

“... *Fırkamızın takip ettiği program, bir istikametten tamamiyle demokratik, halkçı bir program olmakla beraber iktisadi nokta-i nazardan devletçidir. Bu itibarla fırkamıza müstenit olan hükümet-i Cumhuriyetin her nokta-i nazardan vatandaşın hayatıyla, istikbaliyle ve refahıyla alâkadar olması tabiidir. Halkımız tab’an devletçidir ki, her türlü ihtiyacı devletten talep etmek için kendisinde bir hak görüyor. Bu itibarla milletimiz tabayii ile fırkamızın programında tamamıyla bir mutabakat vardır. Bu istikametten yürüyeceğiz. Ve muvaffak olacağımızda şüphe yoktur... (Uzun, 2016 :278)*”

1929 Ekonomik Buhranı ve Lozan’ın Türkiye’ye getirdiği bazı sınırlılıklarının kalkmasıyla birlikte pek çok gelişmiş ülkede olduğu gibi liberal düşünce yerini devletçilik politikasına bırakmıştır. Türk Dil Kurumu’na (TDK) göre devletçilik; bir milletin yönetimle ve ekonomiyle ilgili işlerinin devlet eliyle bütünleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Devletçilik ilkesi ile devletin öncü olduğu ve sanayiye dayalı bir ekonomik gelişim hedeflenmiştir. Ancak bu durum özel teşebbüsün tam anlamıyla reddi demek değildir. Zaman zaman özel sektöre krediler temin ederek destek verildiğine dair örneklerle de rastlamak mümkündür (Pamuk, 2012: 175). Bir diğer ifadeyle özel teşebbüs ve devlet desteğinin harmanlandığı Türkiye şartlarına uyarlanan *karma bir sistem* meydana getirilmiştir. Temel amaç ülkenin kalkınması olduğundan bunun devlet veya özel teşebbüsle olması pek önemli görülmemiştir.

Belirlenen yeni ekonomi çizgisinde yerli işletmeler desteklenmiş, yabancı sermayedarlardan milli çıkarılara uygun olanlara izin verilmiş, resmi döviz alımları ve yurtdışına para çıkışı durdurulmuş, ithalat devlet eline geçmiş ve sınırlandırılmış, gümrük vergileri arttırılmış ve ülkedeki azınlıklara yönelik yeni vergi düzenlemeleri yapılmıştır (Özlu, 2009:128). 1932 yılında çıkarılan bazı kanunlar özel teşebbüsün hareket serbestisini kısıtlamaya ve menfaatlerini zedelemeye yöneliktir. Bu doğrultuda çıkarılan kanunlar (Sağlam, 1981: 76);

- Devlet Sanayi Ofisi’nin Kuruluşu
- Sanayi ve Kredi Bankası’nın Kuruluşu
- Türkiye İskele ve Limanlar Arasında Posta Seferleri Hizmetinin Devlet İdaresine Alınmasına Dair Kanun
- Hükümetçe Ziraat Bankası’na Mubayaa Ettirilecek Buğday Hakkında Kanun.

1932 yılında Celal Bayar’ın İktisat Bakanı olmasıyla birlikte devletçi uygulamalar ortadan kaldırılamasa da bir nebze olsun hafiflemiştir (Boratav, 2006: 73). Devlet Sanayi Ofisi, iş adamlarını endişeye sürükleyen hamlelerde bulunurken; Bayar ehemmiyetin farkına varmış ve bu durumun geçici olduğunu, ülkenin gelir seviyesi arttığında devlet fabrikalarının kendilerine devredileceğini ifade etmiştir. (Sağlam, 1981: 81).

Türkiye her ne kadar sanayi ile kalkınmayı öncelikli görse de tarım toplumu olması ve çiftçi nüfusunun fazla olması gibi sebeplerden ötürü tarım alanında da yeni düzenlemeler yapmak zorunda kalmıştır.

Tarım ürünlerinin fiyatlarını arttırmaktansa imalatın teşvik edilmesine yönelik maliyetler düşürülmüştür. Üretim artışına yönelik bu hamlenin ardından tüketimi de kontrol altında tutmak ve halkın yerli malı kullanımını sağlamak amacıyla 1929 yılı sonunda *Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti* kurulmuştur (Ezer, 2010: 431).

Türk parasının değer kaybetmesini önlemek ve ithalat-ihracat dengesini sağlamak gibi amaçlar doğrultusunda devlet, müdahalelerini arttırmıştır. Ancak piyasadaki para akışını kontrol etmek isteyen hükümetin para basma yetkisi bulunmamaktaydı. Bu yetki İngiliz-Fransız ortaklığındaki Osmanlı Bankası'nda olduğundan devletçilik ilkesinin tam anlamıyla uygulanamadığı yorumu yapılabilir. Ekonomi alanındaki etkinliğini arttırmak isteyen devlet 1930'da *Merkez Bankası'nı* kurmuştur. Ardından 1932'de *Sanayi ve Kredi Bankası* Sümerbank ismiyle piyasadaki yerini almıştır (Kahraman, 2005: 22).

Ülke ekonomisinin kalkınması amacını güden hükümet aynı zamanda 1930'lu yıllarda çok partili hayat denemesinde de bulunmuştur. Muhalefet eksikliğini hisseden Mustafa Kemal Atatürk, Fethi Okyar'dan bir parti kurmasını istemiştir. 12 Ağustos 1930 tarihinde *Serbest Cumhuriyet Fırkası* kurulmuştur. Halk, tek parti yönetiminden bunalmış, ağır vergiler altında ezilirken SCF, ekonomi politikasını liberalizm üzerinden şekillendirmiştir (Mutlu, 2011). Böylesi bir ortamda doğan SCF kısa sürede büyük kitlelere hitap etmeyi başarmıştır. Kısa sürede destek bulan SCF, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tarafından gericilikle suçlanmış ve parti üç ay sonra kapatılmıştır. Çok partili hayata geçişin sağlanamaması elbette ki ekonomi alanına da olumsuz anlamda sirayet etmiştir. Hükümetin katı ekonomi politikaları, muhalefetin eksikliği nedeniyle sorgulanamamakta ve halkı zor düşürmektedir.

Çok partili hayata geçişin sağlanamaması ve yasal düzenlemelerin krizden çıkışta yetersiz kalması daha kalıcı ve planlı bir arayışa sebebiyet vermiştir. Bu anlamda Sovyet Rusya model alınmış ve devletçilik uygulamasının ilk somut örneği sayılan *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1933-38)* oluşturulmuştur. Bu plan ile yerel veya bölgesel tarıma dayalı sanayi üretim birimlerinin kurulması, yerli malı kullanımına öncelik verilmesi ve sanayi kuruluşlarının hammadde ve işgücüne yakın yerlerde kurulması amaçlanmıştır (Kepenek, 1995: 61). Planın amaçları doğrultusunda dokuma, maden, selüloz, seramik ve kimya sanayilerine yatırımların yapılması öngörülmüştür. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın başarı ile uygulanması sonrası 1938-1946 yılları arasında uygulanması düşünülen ve çok daha geniş kapsamlı olan *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı* hazırlanmıştır (Özyurt, 1981:135). Ancak İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz hava sebebiyle ikinci plan başarı ile neticelenememiştir.

Genel olarak toparlamak gerekirse; Türkiye Cumhuriyeti'nde devletçilik ilkesine geçiş 1929 yılı ekonomik buhranı ve Lozan Anlaşması'nın getirdiği bazı sınırlılıkların kalkması ile birlikte olmuştur. Devletçilik ilkesine geçişe dek özel teşebbüse dayalı kalkınma stratejisi izlenmiştir. Özel teşebbüsü reddetmeyen karma bir ilke inşa edilmiş ve bu model ile çeşitli kurum ve kuruluşlar kurulmuş, yeni yasal düzenlemeler ve kalkınma planları uygulanmıştır. Ancak Osmanlı Devleti'nden kalan mali sorunlar, halkın ağır vergi yükü altında kalması ve daha da önemlisi İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi devletçilik ilkesinin başarısını sınırlandırmıştır.

Ahmet Ağaoğlu'nun Devletçilik Anlayışı Üzerine

1869 yılında Şusa kentinde doğan ve 1939 yılı mayıs ayında İstanbul'da hayatını kaybeden Ahmet Ağaoğlu yetenekli, zeki, inançlı ve kariyer sahibi bir isim olmasının yanında 1905 Rus Devrimi, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı gibi pek çok tarihi olayı bizatihi yaşamıştır. Hayatının farklı dönemlerini farklı ülkelerde geçirmesi düşünce dünyasının şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Bu noktada özellikle Paris'te geçirdiği yılların Ağaoğlu üzerindeki etkisinin altını çizmek gerekecektir. Hayatının ilk yıllarını Rus hakimiyetindeki Azerbaycan'da geçiren Ağaoğlu annesinin ısrarı üzerine 1888'de Paris'e gitmiştir. 1894 yılına kadar Paris'te kalan Ağaoğlu, Ernest Renan'ın bireysel özgürlük, eleştirel düşünce ve laikliği esas alan görüşleri ve Renan'ın tavsiye mektubuyla Juliette Adam'ın salonunda bireysel haklar ve serbest ekonomiye dayalı fikirleri ile burada karşılaşmıştır (Shissler, 2005: 119). Yalnızca Paris'teki isimler değil Kafkasya'da geleneksel okulları reforme eden Gaspıralı İsmail Bey, İslam ve milliyetçilik anlayışının harmanlanmasında etkin olan Afgani ve Ortadoğu'nun Voltaire olarak bilinen Ahundzade gibi isimler Ağaoğlu'nun siyasi ve toplumsal düşüncelerinin gelişiminde etkili olan isimlerdir (Shissler, 2015: 161).

Ağaoğlu, Kafkasya'daki Rus baskısına dayanamamış ve Rusya Müslümanlarının birleşmesi ve ilerlemesi için pek çok gazete ve dergide yayın yaparak bazı örgütlenmelerde bulunmuştur (Yüce, 1988: 465). Bunu bir tehdit olarak gören Ruslar, Ağaoğlu'nun sürülmesi gerektiği yönündeki söylemlerini

yaygınlaştırmıştır. Ancak Ağaoğlu bu karar alınmadan Anadolu topraklarına gelmiştir (Atalar, 2018:141). İstanbul'a gelişiyle birlikte Türkçülük akımıyla tanışmıştır. Sonrasında ise Ağaoğlu'nda Cumhuriyet döneminde Batıcılık temelinde bireysel özgürlük ve hürriyet savunusu ağır basmıştır. Özetle Ağaoğlu İslamcılık ile başlayan fikir dünyasını Türkçülük ile devam ettirmiş ve Batıcılık ile sonlandırmıştır (Gündoğdu, 2020:17-22). Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemleri ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yıllarında hayatını idame ettiren Ağaoğlu, zihin dünyası ile Türk siyasi hayatında kritik noktalarda bulunan önemli bir isim olmuştur. II. Meşrutiyetin ilanından sonra 1909 yılında Türkiye'ye gelen Ağaoğlu, Maarif Müfettişliği, Süleymaniye Kütüphanesi Müdürlüğü, Darülfünun' da Rusça öğretmenliği ve Türk Tarihi müderrisliği görevlerinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Türk Derneği, Türk Yurdu ve Türk Ocağı gibi derneklerin kuruluşunda yer almış, Hikmet, Sebülürreşat, Tercüman-ı Hakikat, Türk Yurdu ve İslam gibi gazete ve dergilerde yazılar yayınlamıştır (Hekimoğlu, 2018:54). Paris'te İttihatçılar ile tanışan Ağaoğlu, İstanbul'a geldiğinde tekrar görüşme fırsatı bulmuş ve kısa süre içinde bu harekette yer almıştır. Ancak İttihatçı sürgünlerinin başladığı o yıllarda Ağaoğlu da Malta'ya sürülmüştür.

Türk siyasi hayatı açısından önemli bir yere sahip olan Ağaoğlu Cumhuriyetin ilk yıllarında liberal düşüncenin şekillenmesinde büyük rol oynadığı gerekçesiyle liberal kimliği ön plana çıkarılan bir isim olmuştur.³ Ferdî önceleyen, hürriyet ve dayanışma kavramlarına önem veren Ağaoğlu'nun liberalizm anlayışında Durkheim sosyolojisinin etkili olduğu söylenebilir (Özavcı, 2014:129-131). Ağaoğlu siyasi ve toplumsal düzen tesisi için bireycilik ve dayanışma kavramlarını bir arada kullanan bir yaklaşımı yararlı görmektedir. Serbest piyasadaki aşırı bireycilik düzeni bozacaktır. Bu nedenle dayanışmaya ihtiyaç duyulmaktadır diyen Durkheim ile Ağaoğlu'nun aşağıdaki ifadesinin açıkça örtüştüğü görülmektedir.

“Yüksek ferdiyet, serbest saha üzerinde serbest çalışmak, serbest ortaklık ve serbest rekabet esaslarına dayanmaktadır. Bu esasları ilk önce Büyük Fransız İnkılabı uygulamaya başladı ve o zamandan beri Batı'da aile, devlet ve cemiyet teşkilatının hepsi bu esaslardan ilham almaya koyuldu. Her hakka karşı vazife ve her vazifeye karşı bir hak; işte bu esasların taşıdığı mana! Artık ne vazifesiz hak ve ne de haksız vazife vardır” (akt. Civelek, 2020: 374).

Cumhuriyetin ilk yılları Osmanlı Devleti'nden miras kalan sorunların çözümü yani devletin nasıl kurtulacağı sorusuna cevap aramakla geçmiştir. Bu noktada ferdin haklarını devletten daha mühim olarak gören Ağaoğlu liberal kimliği ile çözüm yolları aramıştır;

“Türk milletinin Batı medeniyetine erişmesinin tek çaresi, bu medeniyeti meydana getirmiş olan serbest teşebbüs prensibinin samimiyetle kabulünden ibarettir.” (Ağaoğlu, 1998:26-27).

Liberal çerçevede görüşlerini ifade eden Ağaoğlu, siyaset hayatına CHP içinde başlamıştır. Parti içinde siyasal ve iktisadi anlamda liberal ilkeleri savunmuştur. Eserleri incelendiğinde özellikle birey, bireysel özgürlük, çoğulcu ve rekabetçi demokrasi gibi kavramlara yer verdiği görülmüştür (Kayabaş, 2012:444).

Tek parti döneminin baskıcı tutumu, bireysel hak ve özgürlükleri yok sayan politikaları Ağaoğlu'nu rahatsız etmekteydi. Özellikle İsmet İnönü başkanlığındaki CHP, Ağaoğlu'nun eleştirisi oklarının hedefi olmuştur. Mustafa Kemal, CHP'nin bu sert tavırları karşısında bir muhalefet görmek istediğini beyan ederek 1930 yılında SCF'nin kurulmasını istemiştir. Ahmet Ağaoğlu kurulan muhalefet partisinin ilk üyesi olmuştur (Shissler, 2005: 304). CHP'den SCF'ye geçiş İnönü ile olan gerginliği giderek arttırmıştır. İsmet Paşa hükümetinin devletçi politikalarını eleştiren Ağaoğlu *“Akın Gazetesi”*ni çıkarmaya başlamıştır (Hekimoğlu, 2018: 56). Özellikle özgürlüklerin sınırlandırılması ve demiryolu politikasını eleştiren Ağaoğlu, SCF'nin anarşi ortamı yarattığı, gericilerin kuklası olması gibi suçlamalar ile kapanmasının ardından gazetesini de kapatmak zorunda kalmıştır (Atalar, 2018: 142).

1929 yılına kadar liberal çizgide olmaya çalışan hükümet, Büyük Buhran sonrasında pek çok ülke gibi devletçilik ilkesini benimsemiştir. Devletçiliğin ilke olarak kabul edilmesinin ardından parti içinde tartışmalar başlamıştır. Kemalizm'i sosyalizm üzerinden değerlendiren Kadro Dergisi ekonomik sıkıntıyı serbest piyasa ekonomisine dayandırmaktadır. Bu sebeple devletin piyasaya müdahalesini olumlu karşılamaktadır (Orhan, 2009:122). Ağaoğlu ise hükümetin tüm ekonomik alanlara

³ Ancak Shissler'in Ağaoğlu'nu konu edindiği eserinde kendisini *kozmpolit olmayan liberal-milliyetçi* olarak tanımladığını belirtmek faydalı olacaktır (Shissler, 2005:124).

müdahalesini öngören devletçilik anlayışına ciddi eleştiriler yöneltmiştir. Özellikle 1930'lu yıllarda Kemalizm'i sosyalist pencereden ele alan Kadro hareketinin devletçilik anlayışı ile mücadele eden Ağaoğlu, "*Devlet ve Fert*" isimli eserini yazmıştır.

Liberal kanatta yer alan Ağaoğlu⁴ devletin iki temel görevi olduğunu ifade ederek piyasa müdahalesine karşı çıkmaktadır. Ağaoğlu'na göre devletin ilk görevi düzeni korumak, ikincisi ise eğitim hizmeti sunmaktır. Devlet düzeni korumak adına sadece güvenlik tesis etmekle yükümlü kalmayarak siyasal alanın ilerlemesini de sağlamalıdır. Devletin birey özgürlüklerini tanıması ve bunları güvence altına alması konusuna dikkat çekmektedir (Ağaoğlu, 1933:40). İkinci görevinde ise devletin demokratik bir ortamı tesis etmesi için ilk olarak eğitilmiş bireyler yetiştirmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ağaoğlu'nun görüşüne göre ancak ve ancak kendi kararlarını alabilecek zihin ve ahlaka erişen birey, demokratik siyasal sistemi yaracaktır. Bu bağlamda halkevlerinin açılmasını desteklediğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Ağaoğlu devletçilik ilkesinin tercih edildiği pek çok ülkenin ekonomik sınıfları arasındaki farklılıkları sebebiyle devletin müdahalesine ihtiyaç duyduğunu belirtir. Türkiye'de sınıf mücadelesi olmadığını ve bu sebeple özel teşebbüslere ve yabancı sermayeye devlet müdahalesinin yanlış bir politika olduğunu ifade etmektedir (Ağaoğlu, 1933: 62).

Ağaoğlu kendini kemalist, inkılapçı, demokrat olarak tanımlarken, Kadro tarzı devletçi olmadığını, liberal devletçiliği savunduğunu ifade etmektedir (Ağaoğlu, 1933: 101). Tamamen devlet eliyle planlanan bir ekonomi ile gelişmenin mümkün olmayacağını, girişimci bireylerin destekleri ile ilerlemenin modern devlet olmanın bir özelliği olduğunu belirtir (Ağaoğlu, 1933:17-18). Genel anlamda Ağaoğlu'nda devletçilik anlayışını, bireylerin yapamayacağı işleri üstlenen ve kalan işleri bireylere bırakan bir yapı olarak ifade edebiliriz.

Kadro Hareketi'nde Devletçilik Anlayışı

Şevket Süreyya Aydemir, 1930'lar Türkiye'sinde öne çıkan Kadro hareketinin sözcülüğünü yapmış önemli isimlerdendir. Devletçilik ilkesine geçişten hemen sonra Ahmet Ağaoğlu ile 1932-33 yılları arasında ciddi tartışmalara giren Aydemir, yazılarını *Kadro Dergisi'nde* yayınlamıştır (Shissler, 2005:314). Kadro Dergisi yayın hayatını sonlandırana dek Şevket Süreyya, Vedat Nedim, İsmail Hüsrev, Burhan Asaf, Şevki Yazman ve Yakup Kadri'nin yer aldığı bir yazı ekibi ile varlığını sürdürmüştür. Kadro hareketi Kemalizm'e ideolojik bir çerçeve yaratma amacı gütmüş ve bu sebeple tek parti döneminin pek çok uygulamasını -baskıcı, sınırlayıcı olsa dahi- haklı bulmuş ve gerekçelendirmeye çalışmıştır. Nitekim 15 Ocak 1931'de Türk Ocakları Genel Merkezi'nde Aydemir yaptığı konuşma bu ifadeyi destekler niteliktedir.

"Konferansın basılması ve bütün şubelere dağıtılması arzusu belirdi. Fakat Ocak'ta başlayan tartışmaların Ocak dışına yayılmasıyla beraber aldığı yön ve bazı gazeteler tarafından bu konferansın CHP içinde yeni bir ideoloji cereyanının başlangıcı şeklinde yorumlanması, bizi bu tartışmaları yaygınlaştırmaktan çekinmeye ve konuyu, daha anlaşılır bir şekilde işlemeye sevk etti." (Keser, 1993:126).

Bu bağlamda 1929 Ekonomik Buhranı sonrasında liberalizmin yerine devletçilik ilkesinin kabulü de Kadro hareketi ve savunucuları tarafından olumlu karşılanmıştır. Kadrocu yaklaşımın temelleri Marksist öğretiyeye dayalı materyalizmdir (Bostancı, 1990:54). Sınıf çelişkisi üzerinde duran Kadrocular, kapitalizmin batıya özgü olduğunu, Türkiye'ye uymadığını savunmuştur. Kemalist hareketin gerçekleştirdiği devrimler sınıfsız ve tezatsız bir ulus yaratma amacıyla olmuştur (Bostancı,1990: 55). Bu amaç doğrultusunda Aydemir başta olmak üzere tüm Kadro hareketinin devletçilik anlayışının devletin tüm alanlara müdahalesi yönünde şekillenmesi kaçınılmaz olmuştur.

"Sanayiye kurmak fakat sınıf mücadelesini önlemek milli sermayeyi yaşatmak, fakat bu sermaye üstünde bir oligarşinin şımarıklığına yol açmamak, devleti geliştirmek, fakat ferdi köle haline getirmemek..." (Aydemir, 1959: 499; akt. Keser, 1993: 137)"

Aydemir'in ifadeleri Kadro hareketinin devletçilik anlayışının temellerini açık ve net bir şekilde sunmaktadır. Aydemir'e göre üretim araçları devletin gücüyle milli çıkarlar çerçevesinde işletileceğinden sınıflar meydana gelmeyecektir. Ekonomik kalkınma ve gelişme sürecinde kapitalizmi

⁴ Ağaoğlu'nun liberal olarak anılması SCF'ye girişi, bu dönemlerde Cumhuriyette hür ve özgür bir ferdin nasıl yaşayacağını anlatan Serbest İnsanlar Ülkesinde (Ağaoğlu, 1930:2) isimli eseri ve 30'lu yıllardaki devletçilik adına gerçekleştirdiği tartışmalara dayandırılmaktadır (Yılmaz, 1993:60).

öngören Aydemir, sınıf çatışmasının önlenmesi noktasında devlet müdahalesinin Türk tarihi açısından geleneği olan bir uygulama olarak düzenin sağlanması noktasında gereklilik arz ettiğini ifade etmektedir (Keser, 1993: 130; Bostancı, 1990:58). Bunlara ek olarak kriz ortamını piyasa ekonomisine dayandıran Aydemir, devlet müdahalesi ve planlamalarını çıkış noktası olarak ifade etmektedir. Ülke ekonomisinin kalkınması hususunda ise, hızlı sanayileşmenin ancak ve ancak devlet aracılığıyla mümkün olabileceğini belirtmektedir.

Genel anlamda Kadro hareketinin devletçilik görüşleri;

- Devletçilik, Marksist etki üzerinde şekillenmiştir. Bu doğrultuda anti-emperyalist, batı karşıtlığı olarak ifade edilebilir.
- Devletçilik ilkesini halkçılık ilkesi ile ele alan Kadrocular sınıfsız, tezatsız ve dayanışmacı bir toplum temin etmek istemektedir. Bunun sağlanması için ise gerekli durumlarda devletin planlayıcı ve müdahaleci fonksiyonlarını devreye sokması gerektiğine dikkat çekmektedirler.
- Bireyselliğin sadece iktisadi alanda değil tüm toplumsal alanlarda göz ardı edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Kadroculara göre ulusal sanayi kurma çabasında olan Türkiye Cumhuriyeti'nde devletçilik ilkesi ile milli yarar için bireylerin iktisadi hareketleri yasal düzenlemeler ile sınırlandırabilmelidir (Köker, 2007:194-195).

Kadro hareketinin devletçilik anlayışı, sosyal bir düzen olarak tüm toplumsal alanlara yayılmak istenmiştir. Devletçilik, tüm şahsi menfaatlerin üzerinde tutulmuştur (Keser, 1993:138). Böylesi bir devletçilik ilkesi hükümet tarafından hiçbir dönemde politika haline getirilmemiştir.⁵ Kadronun ifade ettiği gibi sınıfsız bir toplum tam anlamıyla olmadığı gibi devletin Türk burjuvası yetiştirerek milli ekonomi oluşturma gayesi olduğu bilinmektedir (Keser, 1993:133).

Kadro Dergisi ve Ahmet Ağaoğlu Arasındaki Devletçilik Polemiği

Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapanmasının ardından Ağaoğlu milletvekilliğini dönem sonuna dek bağımsız vekil olarak idame ettirmiştir. Siyasal alandan bir nebze olsun uzaklaşmak adına Ankara'dan ayrılarak İstanbul Darülfünun'da hukuk profesörlüğü yapmaya başlamıştır. Parti ve siyaset alanındaki etkinliğini yazarlığa bırakan Ağaoğlu düşüncelerini, eleştirilerini ve tartışmalarını bu doğrultuda şekillendirmiştir. Özellikle 1932-1933 yılları arasında Aydemir ile devletçilik üzerine olan tartışması uzun süre gündemde kalmıştır (Shissler, 2005: 314).

Ahmet Ağaoğlu ve Şevket Süreyya Aydemir siyasi, ekonomi ve toplumsal alana dair yorumlarını iki farklı pencereden yapmaktadır. Ağaoğlu liberal-milliyetçi kimliği ile tanınırken, Aydemir solcu gelenekten gelen Marksist anlayışın savunucusu olmuş bir isimdir (Shissler, 2005:124; Ertan, 1994: 35). Aydemir ve Ağaoğlu arasındaki tartışma 1931 yılında Şevket Süreyya Aydemir tarafından verilen bir konferansta başlayarak Cumhuriyet gazetesi ve Kadro dergisinde devam eder. Aydemir, Ağaoğlu'na yönelik eleştirilerini "*İnkılap ve Kadro*" isimli eserinde bir araya getirirken Ağaoğlu "*Devlet ve Fert*" adıyla bir kitap yayınlamıştır. İkili arasında inkılapçılık, demokrasi, milliyetçilik, hürriyet gibi pek çok kavram tartışılmıştır. İfade edilen bu kavramları Ağaoğlu bireyci bir tavır çerçevesinde ele alırken, Aydemir ferdi geri planda tutarak milli çıkarlar uğruna devlet müdahalesini savunmuştur (Ertan, 1994: 174-176). Tartışma, Ağaoğlu'nun Aydemir'e yönelik eleştirileri ile başlamış ve buna karşın Aydemir'in Ağaoğlu'na yönelik cevapları şeklinde uzun bir süre devam etmiştir.⁶

Ağaoğlu ve Aydemir arasındaki tartışmada dört ana konu yer almaktadır. Geri kalmışlığın nedenleri; devletçilik ve kalkınma ilişkisi; yöneten ve yönetilen ilişkisi; demokrasi, özgürlük, ülke menfaatleri ve sosyal adalet ilişkileridir. Tartışmanın iki kanadı da kendi fikir dünyası ve ideolojileri çerçevesince bu sorulara yanıt aramışlardır. Yönetim, ekonomi ve toplum meselelerinde Ağaoğlu siyasi ve kültürel minvalde değerlendirmeler yaparken (Haklı, 2018:136); kadro hareketi kapitalist ve emperyalist düzen karşıtlığı temelinde ifadelerde bulunmuştur (Köker, 2007: 195).

Türkçülük- İslamcılık tartışmalarından sonra Ahmet Ağaoğlu'nun yer aldığı ikinci büyük tartışma 1930'lu yıllarda iç ve dış faktörlerin etkisi ile önem kazanan devletçilik üzerine olmuştur. Bu nedenle

⁵ Ancak dönemin başvekili İsmet Paşa harekete olan desteğini Kadro dergisinin 22. Sayısında yayınlanan "Fırkamızın Devletçilik Vasfı" isimli yazı ile açık ve net bir şekilde ortaya koymuştur. Kadrocular kadar sert bir devletçi görüşü ifade etmese de ortak görüşlerini bu yazıda dile getirmiştir. Bkz: Kadro Dergisi, 1933: 4-8.

⁶ Aydemir'in Ağaoğlu'na yönelik eleştirilerine "Kadro Dergisi'nin 1932 ve 1933 yılları arasındaki sayılarından, Ağaoğlu'nun eleştirilerine ise "Devlet ve Fert" isimli eseri ve 1933 yılında çıkardığı Akın Gazetesi'nden ulaşılabilir.

devletçilik, Ağaoğlu ve Aydemir arasındaki tartışmanın temel konularından biridir. SCF'nin ilk üyesi olan Ağaoğlu devletçi olduğunu ifade etmiştir (Ağaoğlu, 1933:72). Ancak Ağaoğlu'nun ifade ettiği devletçilik, liberal-devletçiliktir. Bireyin yapamadığı işlerde devletin o işi üstlenmesi olarak tanımlanabilecek olan bu anlayış, tek parti CHP'sinde ve Kadro hareketinden oldukça farklıdır. Devlet müdahalesinin sınırlarının katı bir şekilde çizilmesi ve bireyin hürriyetine zarar veren müdahalelerden kaçınılması gerektiğini belirtmektedir. Devletin, bireyin gelişmesinde rol alması gerektiğini ve bunun için eğitim hizmetini tesis etmesini, güvenliğini sağlaması gerektiğini ifade etmektedir (Haklı, 2018:51). Bu bağlamda Aydemir özelinde Kadro hareketinin devletçilik anlayışını eleştirir. Aydemir, milli kurtuluş hareketinin liberal ve bireyci kapitalizme karşı doğmuş bir hareket olduğunu ifade eder. Ağaoğlu'nun aksine milli ekonomik sistemle kalkınmanın mümkün olacağını bunun ise ancak devletin planlı ve örgütlü müdahaleleri dahilinde gerçekleşeceğini ileri sürmektedir (Ertan, 1994:175). İlk olarak Aydemir'in 1931'de "İnkılabın İdeolojisi" adlı konferansta dile getirdiği ve sonrasında yine Aydemir'in 1932'de yayımladığı "İnkılap ve Kadro" adlı kitabında yer alan ilkelere göre Kadro hareketinin devletten beklentileri şunlardır;

- Dünyadaki ekonomik gelişmelere ayak uydurmak,
- Toplum adına ekonomiye müdahale etmek,
- Sermaye birikimini elinde toplamak ve milli çıkarlara uygun yatırımlarda kullanmak,
- Ekonomik alan ile ilgili kararları milli bir plan dahilinde almak (Bostancı, 1990:54).

Liberal kanadın temsilci Ağaoğlu ile Marksist gelenekten gelen Kadro dergisinin devletçilik anlayışı çeşitli noktalarda farklılık göstermektedir. Devletçiliğin gerekli olacağı duruma dair Ağaoğlu, bireyin yetemeyeceği noktada devletin devreye girmesini savunurken; Kadro hareketi yazarlarınca devlet, milli çıkarlar doğrultusunda tüm alanlarda müdahaleci bir tutum sergileyebilmektedir. Kadroculara göre dünyada iki temel çelişki vardır. İlki, kapitalist ülkelerdeki sermaye sınıfı ve işçi sınıfı arasında, ikincisi ise metropoller ve sömürge-yarı sömürgeler arasındaki çelişkidir (Mutlu, 2011). Türkiye'de yarı sömürge konumda olması sebebiyle gelişmiş ülkelerde görülen farklı sınıfların çıkarlarını temsil eden partiler ortaya çıkmamaktadır. Bu nedenle Kadro hareketi ülkeyi elit kesimin yönetmesi gerektiğini ifade etmektedir. Elit yönetici tabakası ülkenin kalkınması için birey çıkarlarını göz ardı etmeli ve toplum çıkarlarının birey çıkarının üstünde olduğunu kabul etmelidir. (Sunar, 2004:519-520). Kadro ve Ağaoğlu'nun görüşlerinde farklılaşan bir diğer alanın bireyin çıkarları noktasında olduğu görülmektedir. Kadro milli çıkarları birey üzerinde ele alırken, Ağaoğlu gibi liberal isimler bireyi, bireysel hak ve özgürlükleri ön planda tutmaktadır. Bu hususta farklılık arz eden diğer konu, yönetici meselesidir. Kadro hareketince yönetim işi elitler aracılığıyla olmalıdır (Demirci, 2006: 46). Ağaoğlu ise çoğulcu, rekabetçi demokratik bir ortamın tesisi için mücadele etmektedir. Bireyin kendi kararını vermesi için eğitim konusuna dikkat çeken Ağaoğlu, devletçi bir tavır sergileyerek devletin eğitim hizmetini tüm halka sunması gerektiğini ifade etmektedir.

Ağaoğlu son yıllarda Kadro'ya yönelik eleştirilerini sertleştirince Aydemir, kendisini "jurnalci" olarak nitelendirmiştir. Bu tanımlamaya karşın Ağaoğlu aşağıdaki sözler ile ikili arasındaki tartışmayı noktalamıştır.

"Bütün bunlardan anladım ki karşıma dikilen adam sadece bilgisi hiç, fakat yüksekte atıp tutan bir adam imiş. Aldanıp böyle birisile haftalarca meşgul olduğuma ve eskari umumiyeyi meşgul ettiğime cidden müteessifim. (Ağaoğlu, 1933: 134)."

Görüldüğü üzere devletçilik, Kadro hareketinde ve Ağaoğlu perspektifinde oldukça farklı ele alınmıştır. Kalkınmanın nasıl olacağı, devletin hangi alanda ön plana çıkacağı, birey çıkarları, devletin ekonomideki rolü, yönetimin kimde olacağı gibi çeşitli sorulara farklı cevaplar vermişlerdir. Pek tabi Kadro'nun çıkışındaki Marksist etki ile Ağaoğlu'nun zihin dünyasını şekillendiren liberalizm bu farklılaşmanın temel sebebidir. Marksist görüşe dayalı Kadro hareketi devletçiliği materyalist anlayış çerçevesince ele alırken, Ağaoğlu bireyi önceleyen, daha ılımlı sayılabilecek, belli başlı noktalarda devletçilik ilkesini savunmaktadır. Kadro yazarlarından Aydemir, liberalizmi sınıflı bir toplum ile özdeşleştirip Ağaoğlu'nu eleştirerek sınıfsız bir milli devlet önerisinde bulunmuştur. Kemalizm'in temel gayesinin sınıfsız, dayanışmacı, tezatsız bir toplum oluşturmak olduğunu vurgulayarak Ağaoğlu'nun bu ideolojiye uymadığını ifade etmiştir. Ağaoğlu Devlet ve Fert eserinde inkılapçı, Kemalist ve devletçi olduğunu vurgularken bu konuda Kadrocular ile kendisi arasında derin farkların olduğunu belirtir (Ağaoğlu, 1933:72). İnönü her ne kadar Kadro hareketini destekleyici bir tutum içerisinde olsa da tüm alanlarda devlet müdahalesinin bulunduğu katı bir devletçilik ilkesi uygulanmamıştır. Nitekim bunda

Celal Bayar'ın iktisat bakanı olmasının büyük payı vardır. Hükümetin Kadro tarzı devletçilik anlayışını benimsememesi, liberal izlerin hala parti içinde barındığı şeklinde yorumlanabilir. Bunun yanı sıra ülkedeki yabancı sermayeye duyulan ihtiyaç, özel teşebbüslerin tam anlamıyla reddedilmemesi gibi hususlar karma bir devletçilik ilkesinin inşa edildiğinin göstergesidir.

SONUÇ

Savaşın mağlup ayrılmış ve buna bağlı olarak ekonomisi yıpranmış, idari alanı belirsizliklerle dolu olan Osmanlı Devleti yerini Türkiye Cumhuriyeti'ne bırakmıştır. Yeni devlet, belirleyeceği politikalar ile ekonomik enkazı kaldırmak istemiştir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduğu ilk günden 1929 Ekonomik Buhranına değin özel teşebbüse dayalı bir kalkınma politikası izlemiştir. 1929 krizi ile ekonomi politikalarında köklü değişiklikler yapmıştır. Bu değişim devletçilik ilkesinin benimsenmesi yönünde olmuştur. Bu yeni ekonomi politikasında dikkat çeken en önemli husus, özel teşebbüsü reddetmeyip devletinde etkin konumda olduğu karma bir metodun kullanılmasıdır. Özel teşebbüs bazı yasal düzenlemeler ile sınırlandırılrsa da hiçbir zaman tam anlamıyla reddedilmemiştir. Özel teşebbüs yatırımlarını yapmaya devam etmekte, devlet ise eksik alanlarda devreye girmektedir. Karma metodun bu özelliği ile Ağaoğlu'nun hangi alanlarda devletin ekonomiye dâhil olacağı ifadeleri örtüşmektedir. Benzer söylemlere Ağaoğlu'nda rastlanmaktadır. Bireyin yapamayacağı işlerde devletin üstlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim 1930 sonrası devletçiliğindeki uygulamalarında bu yönde seyrettiği görülmüştür.

Tek parti döneminin hâkim ideolojisi olan Kemalizm'i sosyalist açıdan yorumlayan Kadro hareketinde ise devletçilik ilkesi Ağaoğlu'ndan tamamen ayrılmaktadır. Ağaoğlu, karma devletçilik anlayışında olduğu gibi devletin belli alanlarda olması gerektiğini savunurken, Kadrocular milli çıkarlar doğrultusunda, devletin tüm alanlarda müdahaleci ve planlı bir yaklaşım sergilemesi gerektiğini ifade eder. Devletçilik ilkesinde ayrıştıkları bir diğer nokta ise bireye bakış açısidir. Liberalizmin temsilcilerinden Ağaoğlu, birey çıkarına önem vermektedir. Kalkınma ancak bireye tanınan hak ve özgürlükler ile mümkün olacaktır. Kadrocular ise bireyi ve birey çıkarlarının göz ardı edilmesini, asıl olanın milli çıkarlar olduğu görüşünü desteklemektedir. İnönü her ne kadar Kadro hareketine ılımlı gibi görünse de ülkenin kalkınmasında özel teşebbüse olan ihtiyaç olduğunun da bilincinde olmuştur. Bu sebeple, Ağaoğlu tarzı ılımlı veya liberal devletçilik anlayışının izlerine rastlamak mümkündür. Kadro hareketinin ısrarla savunduğu planlı ve müdahaleci devlet anlayışı, ilk olarak 1933-1938 yılları arasında uygulanan Beş Yıllık Kalkınma Planı ile kendini göstermiştir. Sovyet Rusya'nın model alınarak hazırlandığı bu plan ile başarıya ulaşılmış ve kısa süre sonra ikincisi oluşturulmuştur. II. Dünya Savaşı'nın başlaması, Türkiye dahil tüm devletleri yeniden savaş ekonomisine yönlendirmiş ve planlı ekonomi çalışmalarını rafa kaldırtmıştır.

Ağaoğlu ve Kadrocuların 1932-1933 yılları arasında devletçilik üzerine yaptığı tartışmaların hükümet nezdinde de yankı uyandırdığı ifade edilebilir. Öyle ki II. Dünya Savaşına dek uygulanmaya çalışılan devletçilik anlayışında zaman zaman Ağaoğlu tarzı zaman zaman ise Kadro tarzı uygulamalara rastlamak mümkündür. İki farklı perspektifte uygulama alanı bulan devletçilik anlayışında başarılı olunan noktalar olmakla devletin ekonomik gücü, iş gücü ve Osmanlı Devleti'nden kalan mali sorunları sebebiyle beklenen başarının elde edilmesi güçleşmiştir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, A. (1930), Serbest İnsanlar Ülkesinde, İstanbul Sanayiinefise Matbaası, İstanbul.
- Ağaoğlu, A. (1933), Devlet ve Fert, İstanbul Sanayiinefise Matbaası, İstanbul.
- Ağaoğlu, S. (1998), Babamın Arkadaşları, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Aşçı, H. B. (2016), "Lozan Barış Antlaşması'nda Osmanlı Borçları Meselesi", İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 5, Sayı 6: 1649-1666.
- Atalar, M. (2018), Ahmet Ağaoğlu (1869-1939), Oğuz-Türkmen Araştırmaları Dergisi, Cilt II, Sayı 2: 139-151.
- Aydemir, Ş.S. (1932), İnkılap ve Kadro, İstanbul Milliyet Matbaası, İstanbul.
- Berber, Ş. G. (2011), "Osmanlı'nın Son Döneminden Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Liberalizm-Devletçilik Çatışması", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 27, Sayı 80: 209-240.
- Boratav, K. (2006), Türkiye'de Devletçilik, Savaş Yayınları, İstanbul.
- Bostancı, N. (1990), Kadrocular ve Sosyoekonomik Görüşleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Civelek, N. (2020), “Liberalizmin Dayanışma Yanlısı Savunusu: Ahmet Ağaoğlu’nda Durkheim Tesiri”, Doğumunun 150. Yılında Türk Dünyasının Görkemli İçmtimaî Siyasî Hadimi Ahmet Ağaoğlu Sempozyumu, 21-22 Ekim 2019, İstanbul.
- Demirci, F. (2006), “Kadro Hareketi ve Kadrocular”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 15: 35-54.
- Dikmen, N. (2005), “Osmanlı Dış Borçlarının Ekonomik ve Siyasi Sonuçları”, İktisadi ve idari Bilimler Dergisi, Cilt 19, Sayı 2: 137-159.
- Ercoskun, B. (2019), “Tarihsel Bir Perspektiften Türkiye’de Liberalizm”. Akademik Bakış Dergisi, Sayı 72: 105-122.
- Ertan, T. F. (1994), Kadrocular ve Kadro Hareketi, T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, Ankara.
- Ezer, F. (2010), “1929 Dünya Ekonomik Krizi’nin Türkiye’ye Etkileri”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 20, Sayı 1: 427-442.
- Gündoğdu, A. (2020), “Ahmet Ağaoğlu’nun Fikrî Gelişim Çizgisi”, Doğumunun 150. Yılında Türk Dünyasının Görkemli İçmtimaî Siyasî Hadimi Ahmet Ağaoğlu Sempozyumu, 21-22 Ekim 2019, İstanbul.
- Haklı, S. Z. (2018), “Ahmet Ağaoğlu’nun Batılılaşma Düşüncesinde Türkiye’nin Toplumsal Yapısı ve Kültürel Değişim”, Muhafazakar Düşünce Dergisi, Cilt 15, Sayı 14: 117-141.
- Haklı, S. Z. (2018), “Erken Dönem Cumhuriyet’te Ahmet Ağaoğlu’nun Kemalizm’i Liberal Perspektiften Yorumlama Çalışmaları”, Liberal Düşünce Dergisi, Cilt 23, Sayı 90: 35-57.
- Hekimoğlu, V.S. (2018), “Gazeteci Kimliğiyle Ahmet Ağaoğlu”, Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi, Cilt 3, Sayı 1: 47-59.
- İnönü, İ. (1933), “Fırkamızın Devletçilik Vasfı”, Kadro Dergisi, Sayı 22: 4-8.
- Kahraman, S. (2005), “(1929-1939) İktisadi Devletçilik ve Sanayileşme Politikaları”, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kayabaş, E. (2012), “Bir Yavuz Hukukçu: Ahmet Ağaoğlu”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 70, Sayı 1: 441-452.
- Kepenek, Y. (1995), Türkiye Ekonomisi, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Keser, İ. (1993), Türkiye’de Siyaset ve Devletçilik, Gündoğan Yayınları, Ankara.
- Köker, L. (2007), Modernleşme Kemalizm ve Demokrasi, 10.Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, S. (2011), “Düşünce ve Uygulamada Devletçilik”. Türk Yurdu Dergisi, Cilt 31, Sayı 292. Erişim Adresi: <https://www.turkyurdu.com.tr/yazar-yazi.php?id=1740>
- Orhan, A. (2009), “Tek Partili Yılların Ekonomi-Politigi ve Kadro Hareketi”, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 17, Sayı 1: 120 – 147.
- Özavcı, H. O. (2014). “Differing Interpretations of La Conscience Collective and "The Individual" in Turkey: Émile Durkheim and The Intellectual Origins of The Republic”, Journal of the History of Ideas, Volume 75, No 1: 113-136.
- Pamuk, Ş. (2012), Osmanlıdan Cumhuriyete Küreselleşme, İktisat Politikaları ve Büyüme, Gençlik Kitapevi, İstanbul.
- Sağlam, D. (1981), “Devletçilik İlkesinin Gelişmesi ve Günümüzdeki Sonuçları”, Ekonomik Yaklaşım Dergisi, Cilt 2, Sayı 4: 71-97.
- Shissler, A. H. (2005), İki İmparatorluk Arasında Ahmet Ağaoğlu ve Yeni Türkiye, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Sunar, L. (2004), “Kadro Dergisi/Hareketi ve Etkileri”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 2, Sayı 1: 511-526.
- Türk Dil Kurumu Genel Türkçe Sözlük.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cd6a2fd8c8691.65470298. 23.04.2019 tarihinde erişildi.
- Özlü, H. (2009), “Atatürk Dönemi Ekonomi Uygulamaları ve Savunma Sanayisindeki Gelişmeler”, Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 7, Sayı 13: 119-143.
- Özyurt, H. (1981), “Atatürk Dönemi, Birinci ve İkinci Beş Yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)”, Sosyoloji Konferansları, Sayı 19: 119-148.
- Uzun, H. (2016), “Cumhuriyet Halk Partisi Kongrelerinde Devletçilik Tartışmaları (1931-1947)”, Avrasya İncelemeleri Dergisi, Cilt 5, Sayı 2: 273-305.

- Yılmaz, M. (1993), “Ahmet Ağaoğlu ve Liberalizm Anlayışı”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı 23: 56-71.
- Yüce, N. (1988), “Ağaoğlu Ahmet (1869-1939) Türk Gazetecisi ve Siyaset Adamı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 1: 464-466.
- Yücel, H. (2017), *Cumhuriyet Ekonomisinin Kuruluşu ve Gelişimi*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.

A Conceptual Perspective on the Neo-Patrimonial Administration Approach of Abdülhamid II's Enlightening Despotism Dichotomy

Tunay ŞENDAL¹

Abstract

The concept of patrimonialism, which is derived from the Latin word patrimonium (inherited from the father, property), corresponds to the administrative form in which the entire political and social structure is under the personal sovereignty of the monarch, interconnected with the word Patron. The patrimonial administration approach, which also constitutes one of Halil İnalcık's important arguments in the approach to the Ottoman social structure, represents a form of sultanism in which the ruler uses the administrative organization within the state structure as her personal tool. The understanding of patrimonial administration, which began to erode in the Ottoman Empire in the 17th century, was replaced by a neo-patrimonial understanding during the reign of Abdulhamid II, and this new political identity was shaped by the duality of enlightenment despotism, which formed the framework of the political and social-political attitude of Abdulhamid II. This period, which also includes the process of integrating into the modernization necessitated by the age, manifested as the phenotype of the authoritarian understanding of modernity developed by the Ottomans in the 18th century. While following a Western socio-cultural reformist line in this paradoxical political axis, Abdülhamid II wanted to consolidate her authority by exposing a dominant attitude on the other hand. However, the mentality of the reforms brought to life in this period built an order that was taken as an example in terms of form rather than the intellectual dialectic of the West.

Keywords: Abdülhamid II, Neo-patrimonialism, Enlightened Despotism, Ottoman Modernization

II. Abdülhamid Aydınlanmacı Despotizm Dikotomisinin Neo-Patrimonyal Yönetim Anlayışına Kavramsal Bir Bakış Açısı

Tunay ŞENDAL¹

Özet

Latince patrimonium (babadan gelen miras, mülk) sözcüğünden türetilen patrimonyalizm kavramı, Patron kelimesi ile enterkonnekte şekilde tüm siyasi ve içtimai yapının hükümdarın şahsi egemenliğinde bulunduğu yönetsel biçime karşılık gelmektedir. Osmanlı içtimai yapısına ilişkin yaklaşımda Halil İncalıc'ın da önemli argümanlarından birini oluşturan patrimonyal yönetim anlayışı, hükümdarın devlet yapısı içerisindeki idari organizasyonu kişisel aracı olarak kullandığı bir sultanizm formunu temsil etmektedir. Osmanlı Devleti'nde 17. Yüzyılda aşınmaya başlayan patrimonyalist yönetim anlayışı, II. Abdülhamid döneminde yerini neo-patrimonyalist bir yaklaşımla tazelemiş ve bu yeni siyasi kimlik, II. Abdülhamid'in yürüttüğü siyasi ve sosyal politik tutum çerçevesini oluşturan aydınlanmacı despotizm dikotomisiyle şekillenmiştir. Çağın zorunlu kıldığı modernizasyona entegre olma sürecini de kapsayan bu dönem, Osmanlı'nın 18. Yüzyılda geliştirdiği otoriter modernite anlayışının fenotipi şeklinde tezahür etmiştir. II. Abdülhamid, bu paradoks görünümü siyasi eksende bir taraftan Batılı sosyo-kültürel reformist bir çizgi takip ederken diğer taraftan da baskın bir tutum ekspoze ederek otoritesini sağlamlaştırmak istemiş ancak bu dönemde hayat kazandırılan reformların mantalitesi, Batının entelektüel diyalektiğinden ziyade şekil açısından örnek alındığı bir düzen inşa etmiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Abdülhamid, Neo-patrimonyalizm, Aydınlanmacı Despotizm, Osmanlı Modernizasyonu

INTRODUCTION

In Max Weber's interpretation, patrimonialism is a traditional understanding of sovereignty generally seen in eastern societies. According to Weber, many of the great empires retained their strong patrimonial character until the beginning of modern times and beyond (Weber, 1978). It is stated that in the Ottoman Empire, which had a developed state mechanism, the state machine was established as a "Patrimonial Officialdom", that is, hereditary-public authority, within the framework of Weberian terms (Tekeli, İlkin, 1993: 5). In patrimonialism state authority, the understanding that the whole of the country, including the people living on it, is the property of the ruler is dominant. Thus, the administrative organization or bureaucratic structure that emerged in patrimonialism did not arise as a result of the political organization of the nation to carry out the common action, and rather patrimonialism is a personal administrative tool (Heper, 1977: 36). Although the patrimonial leader dislikes liberal or independent economic and social forces, she collects legislative, executive, and judicial powers and aims to keep her officials under control through landowners and fiefs in order to maintain her authority (Weber, 1978: II 2; Demir-Acar, 1997: 181-182; Bozkurt-Ergun, 1998: 202). In addition, the administration becomes completely personal, arbitrariness prevails in law and property, there are no mechanisms to protect the governed against the administrator, and all kinds of activities that will change the system are suppressed. However, Weber stated that patrimonialism, like all ideal types, is not a clear equivalent of reality and that patrimonialism remains an abstraction in understanding reality. An ideal type definition is a methodological theory developed to understand how the existing phenomenon is suitable for ideal types in order to reach empirical knowledge of reality. In this direction, a form of government can simultaneously have bureaucratic, patrimonial, and legitimate authority features. Moreover, the pure patrimonial authority has never been seen anywhere or at any time (San, 1971: 97).

In Weber's interpretation, the basic value pursued by social sciences is to identify "*culturally meaningful and unique*" phenomena and try to investigate their stages of occurrence, and patrimonialism is a concept that should be considered in this direction (Dinler, 2003: 19). However, while abstracting patrimonialism, many of the approaches that focus on the Turkish political and social structure do not act as carefully as Max Weber and can equate this concept with reality. In patrimonialism, while the 6-century period of the Ottoman Empire is considered on a single plane, the Ottoman Empire is seen as consisting of a static social structure and an absolute monarchical state that dominates everything. However, it is also possible to see different sociological contradictions and, accordingly, different state policies in different historical processes (Dinler, 2003: 22). Because of XVI. from the XVIII century when we look at the period up to the 19th century, it is seen that the absolute authority of the sultan did not affect the three politically important areas sufficiently (Gerber, 2004: 246). First of all, we see that the sultan appears as the protector of justice rather than an arbitrary autocrat in the administrative field. In the second area, it is striking that the sultan did not have a policy inclined to suppress the local elements in the social mechanism. Because many new autonomous structures were born within the developing Ottoman wheel. In the third area, the rise of the Ottoman State bureaucracy as a cosmopolitan and developing social institution paved the way for the emergence of important groups with clear wishes, which even the sultan could not dominate in the current institution's structure. So much so that one of the frequently made mistakes in Ottoman political and social studies is; has been to define the main conflict as the conflict between the ruling group and the subject, by categorizing it without considering any other intermediate class (Haldon, 1993: 159). There are effective reasons for making this mistake, such as reaching generalizations based on old and crude methodological studies, due to the fact that the data on the cause-effect plane is not adequately looked at by adhering to the distinctions of modern social sciences. Methodological statism in Turkish political life; can be defined as the emergence of the statist tradition as a methodology in the social sciences. Basically, methodological statism is an understanding of taking refuge in the state in the face of the difficulty of taking into account the causal pluralism of various social relations and practices that develop over a wide period and scope. In this sense, the perception that is criticized as the understanding of "expecting everything from the state" forms the basis for the frequent repetition of state-oriented analyzes in the explanations of social sciences studies. This attitude leads to the neglect of the social foundations of political power, namely the relationship of the cosmopolitan, heterogeneous, and diverse form of communication of life outside the state mechanism with the political centre. This methodological approach applied in defining the concept

of patrimonialism manifests itself as neo-patrimonialism as a continuity integration in modernist social structure inferences. In other words, while neo-patrimonialism is conceptualized, methodological statism, which is in question in addition to patrimonialism, is not just focused on the social structure and the state-society relationship; it also reflects this while revealing the process of change and modernization. So much so that the patrimonial state is used both as a means of defining the Ottoman state and as a means of proving the continuity of the new state, whose foundations were laid with the Republic, with the Ottoman state. Most of the time, the approach used when explaining the political modernization process refers to revolution and reforms, while at the same time, it focuses on the continuity of mentality; on the other hand, it presents a model that excludes the contents of the modernization in the mental and cultural fields and the construction that will be developed in the future. Patrimonialism, Weber's each of which is world-systems within its own epoch, express the developed and legitimate political superstructure of traditional empires is doing. However the concept of patrimonialism, as a state type or regime, is not in parallel with the politics of legitimacy alone. İnalçık did not consider the patrimonial state only as a political form of government. It includes planning from the economy, from a vital point of view from life, as a whole that is vital in itself (İnalçık, 1992). İnalçık states that the political authority in the Ottoman patrimonial state, the sultan did not give any right to any intermediary institution or authority, and all kinds of savings depend on the sultan's approval. In other words, the patrimonial sultan "Perceives the state-country and the subjects as patrimonial property and does not recognize any other authority between her and the land and the subjects other than her own control." For this reason, the Ottoman sultans, with İnalçık's interpretation; They immediately put an end to the native feudal powers and institutions in the areas they conquered, or they absorbed the feudal families into their fief system and dissolved them (İnalçık, 1992). In this study, an evaluation has been made on the practices in which the legitimacy politics of the Abdülhamid II period approached the borders of patrimonialism. The basis of the study It is the question of how the Ottoman state understanding was carried out during the reign of Abdülhamid. Here patrimonialism as an ideal type, to reiterate, in the rational construction of a complex historical process, The way out and its possibilities are discussed from a leading role perspective.

The Concept of Neo-Patrimonialism

Neo-patrimonialism is a concept developed by S. N. Eisenstadt in 1963, which reveals that the modernization experiences of societies outside the Western world distort modernity rather than producing it, and is widely adopted by Turkish social science circles (Eisenstadt,1963). Approaches that have adopted neo-patrimonialism are generally related to the II. It reflects the modernist understanding based on sociology and the idea of progress, depending on the assumption that the classical modernization theory, which was dominant in social sciences until the last years of World War II, is universal and universal for all societies. This definition of modernization is based on the assumption that the progress experienced in the Western world, which is accepted as the highest known form of civilization, will gain universality in parallel with the spread of modernity (Harrison, 1988: 2). Karl Marx's statement that "*The country that is more advanced in terms of industrialization shows its future image to the less developed country*" summarizes this understanding (Marx, 1990: 91). From this point of view, neo-patrimonialism is a useful abstraction in order to stabilize the universalized legitimacy of modernity, where the ideal understanding of modernity put forward by modernization theory is not fully embodied in non-Western societies. When neo-patrimonialism is defined as the regulation of modernity by falsifying and destroying, it will become unnecessary and illegitimate to go down to the essence of modernity or to criticize it. Thus, the problems that arise in the political culture, democratization, and nation-state foundation processes of the newly built states are not due to modernity itself, but to the erroneous application of modernity by misreading it (Roth,1968: 197). Nişancı, who presents the features of neo-patrimonialism in coordination with the modernization theory, states that 1- The disintegration of the traditional order 2- The inability to replace the old order with a new and more consistent system 3- The patriarchal mentality being a serious obstacle to modernity 4- The modernizing group being an element of modernization. 5- Lists them under headings such as deconventionalization (Nişancı, 2001). In addition, Eisenstadt states that neo-patrimonial structures are more rigid and more autocratic than patrimonial orders (Eisenstadt, 1963: 74-76).

Among the studies explaining the characteristics of state and society relations in the Ottoman modernization process, it is possible to see approaches that adopt similar determinations of neo-

patrimonialism. In Tachau's interpretation, the Turkish modernization movement represents not only modernity but neo-patrimonialism, which can be described as a distorted version of modernity, just as it is seen in the modernization movements of other non-Western societies. According to Tachau, while modernity is a project and points to reflection, modernization points to the institutional-structural evolution that makes this project, reflection possible (Tachau, 1988: 135). In another interpretation, non-Western societies tried to keep up with modernization only with the institutional infrastructure of modernity. Regardless of the names of non-Western societies, the modern practices they encountered could never fully catch up with contemporary practices in a historical sense (Çiğdem, 2002: 68). According to Touraine, who agrees with this interpretation, geographies such as Turkey, India and Mexico where unrealistic political and social forces dominate in the modernization process are examples of regimes where modernization cannot be internalized (Tourain, 2004: 341). While names such as the Japanese Emperor Meiji and the Russian Tsar Peter are pointed out as neo-patrimonial examples of modernization movements under the shadow of the state, the main reason for this situation is that modernization is interpreted and developed through individuals, and is often tried to be implemented with an authoritarian style and anti-democratic methods (Ward ve Rustow, 1964: 5). The fact that modernity could not be lived simultaneously with the Enlightenment, that the Enlightenment was associated with the state rather than the individual and society as a concept, that is, the fact that modernization came to life with a repulsive power, not organic as in the West, is shown as the reason for the autocratic and statist modernization in these examples (Sugar, 1964: 147-148).

Ottoman Authoritarian Modernization

The modernization process of the Ottoman Empire did not emerge as contemporary with imperialism, as in the West, and did not manifest itself through a time filter that allowed the traditional agricultural society to evolve into an urban and at the same time secular industrial society, which developed by encompassing the legal and political rights of individuals (Atabaki, 2004: 1). Ottoman Modernization was a defensive and progressive program carried out by the "authority" in order to preserve the continuity and territorial integrity of the empire in the face of Western imperialism. In addition, the innovations of the Tanzimat period, which accelerated modernization, caused important changes not only in the military, administrative and financial fields, but also in the Ottoman social life, especially in the lifestyles and worlds of thought in the cities. While the innovation movements made in this period, where the state's intervention in the public sphere increased, became the subject of discussion by the intelligentsia, new ways of understanding were embodied in various fields. As in many countries where the revisionism process developed "from the top", in the Ottoman Empire, the state played a leading role not only in the administrative, military, and financial fields, but also in the transformation of social structures with its interventionist attitude that formed the basis of the innovation period. Despite the fact that bureaucrats, the elite class, and even the intellectual class are in a very effective position as much as the state at the focal point of the policy carried out in the social change process. Because, in this transformation process, the top-down policy, which was carried out with a "statist-elitist" understanding by using the state authority, started with the Tanzimat period and continued in the Republican period and became one of the clearest features of modernization (Kongar, 2008: 318-321). A society that does not change ex officio or does not have the necessary preconditions and social factor dynamics for change has been changed by institutional reforms, legal regulations in the private and public sphere, and this period has also been defined as "Authoritarian Modernization" (Hülür-Akça, 2005: 311-339).

It is believed that the reforms embodied by the involvement of the state in different areas of social life will bring the desired level of changes in the mental world and lifestyle of the society. In this regard, it would not be correct to go further and claim that statesmen in the Tanzimat period consciously and planned engaged in social engineering (Ortaylı, 2000: 140). Because when we look at that period, it is striking that the Tanzimatists had only one goal, and it was tried to ensure the continuation of the empire by taking the management mechanism of the state under control. On the other hand, the new institutional structuring, which created a necessity to take the central-administrative control under control, has caused the state to take an active role in social transformation in order to revive the state-society mechanism and also with the attempts to create new control mechanisms over the society. Regardless of how it is interpreted as autocratic, elitist, or patrimonial, this political style is essentially a policy of defensive change, with the main aim of defending against European states' attempts to establish hegemony and controlling the wind of change set in motion by European culture.

Ottoman westernization movements are parallel to the knowledge of the codes of the modernization that emerged in the west according to the Ottoman Empire and in the north of Europe according to Europe and the codes of the Western Civilizations that included it. The meaning of the concept of "West" varies in terms of social sciences or according to the geography of those who call the "West". Just as there is no holistic or homogeneous understanding of the "West", as İsmet Özel emphasized, it is not possible to limit the civilization called the "West" to any geography. However, as a source, it can be claimed that the existing civilization took shape in the region east of the Pyrenees, west of the Rhine, and north of the Alps. According to İsmet Özel, the two main incubation places that give the spirit of Western Civilization are London and Paris. In this respect, the "West" is the representative of a mentality and value system. Despite its economic and military power, Europe is considered the representative of Western values, not the USA. For this reason, the Ottoman modernization movement continued its course by turning to Europe, and Europe was seen as a "contemporary civilization level" in the Republican period. Inclusion of the USA in the perception of the "Western" in terms of Turkish modernization, It took place at the end of World War II. After World War II, Turkey's westernization axis followed a US-oriented course both politically and mentally.

İlber Ortaylı, while interpreting the understanding of westernization, asked the question "What is the West?" and stated that the West cannot be explained by geography, industrialization, and religion, and saw Western society and civilization as a society of change. According to Ortaylı, there has never been a society that has awakened to the consciousness of change as early as the "West". Ortaylı quotes Mousnier as "*The Paris Academy explains Europe as a continent that is constantly changing and still changing. This change is a product of our developing knowledge and consciousness. According to the Academy, other parts of the world are in a recession.*" Statements explain the although the Ottoman Empire underwent many changes during its westernization process, this Western-oriented pace of change of the Ottoman Empire did not allow the narrowing of the gap between the dynamic structure of the West and the backwardness gap (Ortaylı, 1995: 15). Although it is next door to the West, it is seen that the Ottoman Empire could not complete its modernization in terms of westernization. (Berkes, 2002: 34). Therefore, it is an indisputable fact that success cannot be achieved without fully deciphering the mental codes on which both Turkish civilization and the modeled culture stand, and the situation becomes difficult for those who try to understand the situation. When Ottoman modernization is evaluated within the framework of the center-periphery relationship, it is also argued that it followed a different course together with being in the orbit of Western modernization. The modernization movements in Turkish political life, both in the Ottoman and Republican periods, took place in a state of conflict between the center and the periphery. Şerif Mardin, while talking about an important social disconnect underlying Turkish political life, stated that Turkish modernization could be subjected to a critical theoretical investigation (Kaliber, 2002: 109).

After the defeat of Lepanto, the quality and proportion of the modernization movements, which started first in the military field and then continued in other areas, showed de facto continuity. From the Tanzimat period to the Republic, westernization attempts, which were generally embodied in technical fields, later made it necessary to find a place in cultural fields. While the Empire was transitioning from the perception of superiority towards the West to the stage of accepting the superiority of the West, it displayed a separatist attitude and then tried to solve the problems it faced without making systemic and religious concessions. In this direction, the Empire left behind its skeptical attitude towards taking modernity as an example and moved to the stage of implementing westernization policies by reforming itself. Every power that seized the opportunity to implement the modernization policies in terms of Ottoman history tried to westernize on the basis of an area it deems appropriate from its own point of view. For this reason, Ottoman modernization was "different" but continuous in the current renewal process. The Jacobin attitude, which evaluates the perception of modernization as the elimination of tradition, imposed the westernization movement on the society with a monist and top-down discourse. During the 300 years of Turkish modernization, the whole of perceptions expressed with concepts such as eclecticism, metonymy, pragmatism, monism have found a place in all thought and political figures (Yavuz, 2002: 217). While westernization in the Ottoman Empire was handled with a pragmatist approach, westernization was not prepared in the theoretical plan. The most important evidence for this situation is the slow changes in history and philosophy (Ortaylı, 1995: 24).

One of the reasons why the late modernization in the Ottoman Empire could not mature enough is the religious factor. There are epistemological understandings built on civilizations such as the Ottoman

Empire. Heterogeneous structure and hierarchical order in sociological layers are indispensable elements of the social structure in the Ottoman Empire. The religion factor, which is the main dynamo of the patriarchal mentality, plays a role in the basis of these two dynamics. The epistemic structure of this Ottoman civilization, which is the continuation of the concept of Kut that has existed throughout history in the Turkish state tradition, in a sense forms the basis of the legitimacy of communities and sects. In the epistemological climate with these characteristics, the epistemic break that developed in the West caused serious problems in the Ottoman sociological hierarchy, especially in the ulama class, and then the ulama class left this status to the intellectual class.

The Moment of Abdulhamid II's Neo-Patrimonialism: Dichotomy of Enlightening Despotism

The Enlightenment understanding, which offers a philosophical background in the evaluation of history and society, which took place in the Enlightenment thought, and the concepts of despotism, which has been added to its use since the past, have deeply affected the approach to Eastern societies in the 19th century. While the Enlightenment understanding functioned in positioning the modern society form on a world-historical scale within the framework of a philosophy of history, despotism had a fundamental use in the marginalization of Eastern societies. In Enlightenment thought, Europe was portrayed as a "civilization" and its development began to be explained within the framework of the idea of Enlightenment. According to the Enlightenment thinkers, with science and reason, man could reach the advanced stages of freedom and thus perfection (Zeitlin, 1968: 4-6). Enlightenment, depending on the political situation that became evident in the Enlightenment period, is one of the distinctive concepts of modern Western thought. Enlightenmentists establish a direct link between progress and the accumulation of scientific knowledge. According to this, man's domination of nature and obtaining material savings from there are the main motives of progress. In this context, the use of reason, which is another central concept of the Enlightenment, comes to the fore. As human beings use their minds, scientific knowledge accumulates and thus historical progress takes place. In the Enlightenment period, in parallel with the Enlightenment, another concept, despotism, began to be effective in the evaluation of the East. While the Enlightenment served to define the distinctiveness of the West, the concept of despotism was used to emphasize the otherness of the East. The concept of despotism, which the West brought from Greece, was reintroduced in a stronger way for the political characterization of the East in the context of its emergence as a holistic other with the Age of Enlightenment. Despotism debates first came to the fore regarding domestic issues, but since the 19th century, it has been used as an element and justification for domination (Hentsch, 1996: 10). Although the concept of despotism, whose literal meaning means "the master of slaves" and which has its roots in Ancient Greece, has various uses in different periods, it has always been a concept that is used to define the Western one through the other (Goody, 2006: 99-124). The concept, which was not used much in the Middle Ages, has been re-used as a result of new developments since the 16th century.¹

Voltaire was a leading Enlightenment philosopher and felt that enlightened monarchy was the only right way for society to progress. According to Voltaire; The people is the one to be governed, to be advanced, indeed to be saved. Under this assumption, Democracy is invalid. Of course, the people may not yet rule themselves, and in the absence of popular political will, the Monarchy may be the only possible form of state. Enlightenment cannot be modern because modernity is essentially born on the condition that your will can think freely. The Enlightenment being on the side of Tolerance seems to be on the side of the freedom of Sensation. But this is an illusion because the Intellectual does not recognize subjective freedom, the freedom of the individual to decide and judge for himself, to act of his own will, because he sees himself as a supra-individual authority and power, and the non-intellectual as involuntary. Enlightenment despotism is a key concept, and it is under this concept that enlightenment is under attack. Although the concept of despotism actually has a negative connotation from a historical perspective, the struggle for Enlightenment Jacobinism, especially used by revolutionaries against reactionaries, also has a structure that advances the history of humanity. Despotism practiced by feudalism and imperialism, the development of the productive forces, the development of science. It has a reactionary, oppressive, and destructive feature that hinders the development and salvation of humanity.

¹ Although the adjective "Despotic" was widely used to describe governments in the 16th and 17th centuries, "Despotism" was circulated as a noun only at the turn of the 18th century by Pierre Bayle. Rubiés, J.P. Oriental despotism and European orientalism: Boteroto Montesquieu. *Journal of Early Modern History*, 2005, 9(1-2), p.11.

In the 16th and 17th centuries, the Ottomans were at the center of European interest in the East. In this period, the efforts to think of the Ottoman sultan as a despot holding all property and his subjects as slaves and to position themselves over this is an important point (Valensi, 1994). When Machiavelli spoke of this for the first time; "The Turkish Empire is in the hands of one person, the others are his servants," he says. Bodin, by giving an example from the timar system, establishes a connection between land ownership and the absolute sovereignty of the sultan (Bodin, 1967: 48-52). Bacon, on the other hand, attributes the absence of an aristocratic layer in the Turkish Empire to the Sultan's absolutism (Bacon, 1999: 72). By stating that the Indian Mongol Khan was more despotic than the Ottoman Sultan, Bernier broadened the horizon in these discussions and generalized the discussion and definition to the whole East (Bernier, 1914). Traveller Tavernier also traveled to Turkey, India, and Iran in the same period and wrote that there is no more absolute rule in the world than the Iranian king and that most of all the lands in the country belong to this (Tavernier, 1889). Of course, Montesquieu, the leading figure of the Enlightenment, had the biggest share in the spread of the idea of Oriental despotism (Hentsch, 1996: 147). In fact, Montesquieu, inspired by Bodin in many respects, declared despotism to be the main character of the East by making an explanation in terms of climate and geography in his work "The Spirit of the Laws". This is the most important point Montesquieu added to the discussions, and after him, the social structure of the East was constantly evaluated depending on climate and geography. According to him, despotism is the immutable reality of the East, which has deep roots. Similar to Aristotle, according to Montesquieu, the side of despotism that differs from tyranny is that the abuse of power is systematic. Despotism is not an abuse of power or a violation or overthrow of the law like tyranny, but a system of administration in which the ruler puts his own interests and desires above the general interests.

Şerif Mardin, Ottoman administrative and economic reforms, noted that centralized empires such as Ivan the Terrible resembled Enlightenment despotism. By giving a historical perspective to the issue, Mardin stated that the Ottoman secular bureaucracy cooperated with the high-ranking ulama in the preparation and execution of policies, but often disagreed. With the birth of Orientalism in the 19th century, the fragmented and complex Eastern analyzes of the Enlightenment gave way to comprehensive and systematic evaluations. Based on this knowledge and perspective, firstly philosophy of history and then sociology's search for positioning the Western society in world history emerged. Within the framework of these searches, a different view of Eastern societies has been created with the classification of societies in sociology. At the beginning of the 19th century, the secular bureaucracy reached the power to initiate the change and started a program aimed at bringing the administrative institutions and economic reasons that the European enlightenment despotism had used for a while to Turkey (Mardin, 2008: 44).

After the death of Âli Pasha in 1871, there was an explosion in the problems that had accumulated over the years, and when the policies implemented during the Tanzimat period failed to deliver what was expected, bankruptcy flags began to be hoisted in all areas of the state. In this crisis environment, the policies advocated and implemented by the Tanzimat Reformists began to be criticized, and the search for different solutions and new political proposals came to the fore in order to overcome the crisis environment. Especially after 1875, the crisis turned into an environment of chaos. The state treasury went bankrupt because the interest on the debts received since the Crimean War could not be paid; In the Balkan provinces, where great investments were made so that they would not be lost, great revolts broke out one after the other; A diplomatic struggle was entered into with the Great Powers of Europe; As a solution to all internal and external problems, a palace coup was carried out in order to establish a constitutional regime (Çetinsaya, 2016: 356-357).

Abdülhamid II with the title of "legitimate and natural heir", replaced his brother Murat V, who was deposed due to the sharia and also because of his psychological disorders, according to the decree of the fatwa, which was composed of a state dignitary gathered in the Topkapı Palace and read in the presence of the General Assembly. He ascended to the throne as the 34th sultan of the Ottoman Empire in August 1876. The management approach of the Abdülhamid II period was fed by different political channels, both the traditional Ottoman understanding and the pragmatist policies necessitated by the 19th-century political environment. Orhan Koloğlu, while interpreting the reign of Abdülhamid II; The period of depressions (1876-1882), the period of silence (1883-1895), the period of separatist nationalist revolts (1895-1908) and another period of depression (1908-1909) in which the Young Turks movement primarily played a role, in which the Committee of Union and Progress played a role. made a ranking

(Koloğlu, 2006: 125). Kemal H. Karpat, on the other hand, states that Abdülhamid II's management style was shaped in parallel with the personality traits of the sultan, the developments in the world, and the Young Turks opposition, as well as the cultural and demographic changes in the empire (Karpat, 1972: 271).

Abdulhamid II's mission of modernizing and legitimizing can be described with the contradictory dichotomy of "Enlightening Despotism"; because this kind of enlightenment signifies obedience, despotism signifies repudiation enlightenment signifies enlightening and teaching one's path through science, while despotism, on the contrary, implies imposing; therefore, enlightening despotism can be expressed with the phrase "for the people despite the people". This is due to the contradictory logic of modernization and legitimation processes. Because for the survival of the state, the consent of the people is provided later in order for the modernization to be carried out in spite of the people to reach its goal. The despotism of making these reforms in spite of the people when necessary, the rightful acceptance of these reforms by the public in order to achieve their goals, and the attempt to legitimize them means enlightenment.

Considering the political practices of the period, Abdülhamid II's administration, in a sense, has a classical patrimonial image; While incorporating autocratic, paternal, and pragmatist elements, while practicing his power from the other side, he exhibited a neo-patrimonial management approach that created a difference between the classical period and his own period, especially by displaying a modernist attitude in the institutional sense. The aforementioned neo-patrimonial administration understanding gains momentum through the bond in the monarch's relationship with the people. From the perspective of Abdülhamid II, the main duty of a good ruler is to protect his subjects like a father (Koloğlu, 2010: 45). This style of government removed the monarch from the simplicity of the person at the top of the state and granted her a reign loaded with the authority of paternal love. This symbiotic relationship built between the society and the monarch also had a propagandist function in order to ensure the loyalty to the ruler, which she gave a paternal image. In this framework, the duty of the society is to adopt the laws with absolute acceptance and to display the political worship of authority (Koloğlu, 2010: 75). While entering the 20th century, the influence of opportunist groups such as official practitioners and the pro-regime press that took on side roles and supported this understanding is obvious as well as the outdatedness of this management approach, which is quite outdated for a society blended with both Eastern and Western cultures. For example, in some of the caliphate treatises compiled by İsmail Kara, It was underlined that Abdülhamid II was a sultan who had all the conditions, and the people were reminded that they should obey patiently (Koloğlu, 2010: 217). *Tercüman-ı Hakikat* newspaper dated July 4, 1878; While drawing attention to the legitimate relationship between the monarch and the society, Abdülhamid II stated that the law consists of the provisions that are made between a monarch and the people, on the one hand, and the necessary and accepted on the other hand, and that the ruler who practices these provisions also has the supreme title. According to the newspaper; the society that fulfills the orders of the laws is honored with the title of supreme (*Tercüman-ı Hakikat*, 1878: 7). Likewise, one of the main subjects in the school curricula of the Abdülhamid II period was the subject of obeying orders. With this understanding; while obeying the ruler obeys the prophet, obeying the prophet means obeying God. With the same logic and opposite example, those who rebel against the ruler are rebelling against the prophet and God. In other words, there is a triple hierarchical belief in obedience, which forms the basis of understanding (Alkan, 2006: 388).

While Abdülhamid II struggled to bring the Tanzimat modernization, which he initiated for the future of the country, to the optimal point, on the other hand, he had to deal with the legitimacy crisis created by the aforementioned modernization (Gencer, 2019: 34). Abdülhamid II's paternalist management style; While is based on absolute sovereignty and direct rule, the monarch is in direct contact with the society by pacifying the bureaucracy class between him and his subjects. In Eisenstadt's interpretation, the Ottoman Empire was a "Centralized historical bureaucratic empire" unlike patrimonial empires such as Egypt and Sassanids and feudal regimes such as Japan (Eisenstadt, 1963: 10-11). Some media organs close to the sultanate used a kind of propaganda tool under Abdülhamid's neo-patrimonialist disposition and repeatedly targeted the bureaucratic class between the ruler and the people. The propagandist press, which defended that the sultan made the necessary innovations, accused the bureaucracy group, which it claimed did not fulfill the orders properly, and even pointed out the bureaucratic mechanisms as the main oppressive group. In order to carry out the neo-patrimonial administration, which Abdulhamid II could continue without any intermediary, the bureaucracy that gained power during the Tanzimat period

had to be equalized and the bureaucracy had to be under the control of the sultan, as in other areas. This imperative situation gained absolute clarity with the bureaucratic liquidation that started after Mithat Pasha was exiled to Taif. The sultan, who took the bureaucratic staff under his control, increased his influence on the executive. Contrary to the examples of Mustafa Reşit, Mehmet Emin Ali, Fuat, and Mithat Pasha, who were the protagonists of the periods when the Ottoman bureaucracy was active, the elitist Bab-1 Ali bureaucracy group took a position in the background in this process. When we look at the profiles of the grand vizier during the reign of Abdülhamid, it is seen that the executive power was concentrated mostly in the monopoly of the sultan and 23 changes were made in the 10 years from 1871 to the dismissal of Ahmed Vefik Pasha in 1882, while the grand vizierate turned into only an executive office (Karpat, 1972: 270).²

Abdülhamid II, who established an absolute authority with the interpretation of Georgeon, equalized the Ottoman bureaucratic hegemony at the end of the 19th century and reinforced the functionality of the state mechanism with a new controller organization (Georgeon, 2006: 171). While Yıldız Palace was the center of the military bureaucracy in this new state practice, the effort to find solutions to the problems through diplomatic means was insurance for the possible military hegemony in the state administration. While pacifying the bureaucratic hegemony, Abdülhamid II benefited from two basic elements such as the Yıldız Palace staff and the journal system. It was an important step in this sense to establish direct contact with state officials such as the governor, deputy governor, commander, ambassador and consul, as a result of the fact that the official exposure privilege offered to the sultan was freed from the monopoly of the grand vizier and the sheik al-Islam and opened to every department, and thus the grand vizierate and other bureaucratic authorities were eliminated. In addition, the copying of all documents sent to the Grand Vizier's office and sending them to Yıldız Palace brought the habit of contacting the center directly rather than the ministries for which the administrators were responsible (Mardin, 2008: 70).

In this period, Jön Türks took the place of Young Ottomans in the struggle against Abdülhamid II in order to re-enforce the Constitutional regime. The name of the group, which was called "Jeune-Turces" in the West, and "Young Turks" with its Turkish adaptation, was called Jeune-France in France, Jeune-Italie in Italy, Jeune-Allemange in Germany, towards 1830. Inspired by the secret societies founded by some young people who are literary sympathizers. The Young Turk Movement turned into the Committee of Union and Progress, which would gather a large part of it under one roof, and became the pioneer of the 19th-century opposition movement and Ottoman reforms. The Young Turk Movement is basically parallel to the solution proposals and the idea of the Constitutional Monarchy advocated by the Young Ottomans in the years 1860-1870. At that time, there was a political resistance against the rule of Abdülhamid II, consisting of three main factions. The first of these fractions; The rush to establish a secret organization among the young minds studying at high schools, Secondly, secret committees and juntas that recruit members from outside the army as well as many of their members being officers; the third is composed of the groupings of intellectuals gathered in centers such as Paris, Cairo, Geneva (Durukan, 2004: 54).

Another important dynamic in the consolidation of the authority against the active Young Turk opposition in this period was the police organization and the journal system. During the reign of Abdülhamid II, a widespread spy organization was formed under the Ministry of Police and Yıldız Palace became an intelligence center where official or unofficial spies' reports called "Jurnal" were evaluated. In this period, espionage spread to many areas of daily life; all kinds of social relations were kept under strict surveillance. The strict control starting from the palace has found practical opportunities in a wider area over time as career steps that enable civil servants to be promoted or to receive engagements and awards. Huseyin Cahit Yalçın; As for the process after the proclamation of the Constitutional Monarchy, it was as if there was an unknown bogey, a demon ready to devour us all. If we started to use the freedom that we long for, we would be in a fear as if the apocalypse would break made his comment (Yalçın, 1976: 125). This comment by Yalçın sheds light on the effect of the oppression in question on Ottoman society and among the intellectuals. Enver Ziya Karal, who stated

² During the reign of Abdülhamid II, translator Rüştu Pasha (two periods), Mithat Pasha, Ethem Pasha, Hamdi Pasha, Ahmet Vefik Pasha (two periods), Sadik Pasha, Saffet Pasha, Hayrettin Pasha, Arifi Pasha, Said Pasha (seven periods), Kadri Pasha, he carried 17 grand vizier seals, namely Abdurrahman Pasha, Mehmet Kamil Pasha (two terms), Rıza Pasha, Cevat Pasha, Halil Rifat Pasha and Ferit Pasha (Karal, 1988: 278).

that espionage is the spirit of tyranny, said that everyone and everything is the subject of espionage and drew the portrait of this environment that can be considered as a stereotype of a police state (Kartal, 1988: 267).

Abdülhamid II's neo-patrimonialist management approach; On the one hand, it has a ground on which various modern institutions are built in order to keep up with the needs of the age and meet the social needs, on the other hand, it represents a strict social design concept that shapes the society socially and according to its own perspective, which is mostly manifested within the framework of the Shari'a provisions contains. Abdülhamid II, who established a more modern autocracy compared to his predecessors, while investing in various schools in education, on the other hand, put many health institutions into service in the social field. In the European press, there are many newspaper articles praising Abdülhamid II and his actions. Many examples can be found to show that Europe was followed in form and principle during the reign of Abdulhamid II. Examples of this situation are the establishment of the Archeology Museum, the opening of the Fine Arts School, the exhibition of Turkish painters in Istanbul, the practice of the metric measurement system in Europe, the spread of photography, the importation of the first bicycle and automobile, the prohibition of slavery, and the freedom to play football constitute concrete evidence. Abdülhamid II's policy during his reign can be summarized as follows: He displayed a centralist, Islamist, or a balanced and reformist understanding centered on Islam in terms of the protection and survival of the country. In short, the period of Abdulhamid is a critical period. Because this period is a period that includes both the years of formation and disintegration, the years when something new was introduced and the years of collapse. This period was a formative year, with the long-term consequences of various policies ranging from education to railways, military reform, and agricultural irrigation, to the first modest beginnings of industrial infrastructure. But the missing part of the Abdülhamid II era's understanding of modernization was its lack of inclusiveness. Because in this period, only the material part of modernization was tried to be taken and the intellectual part was not emphasized.

In addition to the progressive policy followed to meet the needs of the society in various fields during the reign of Abdulhamid II, a restrictive socio-political attitude that determined the dressing styles of Muslim women was also followed. The neo-patrimonialist state structure, on the one hand, expressed the desire to protect moral norms by limiting the style of Muslim women that did not comply with religious rules, on the other hand, it tried to protect its social legitimacy and social obedience to the state by making secret concessions to the conservative environment. Abdülhamid II wanted women to comply with the headscarf rule in bazaars, Beyoğlu and recreation areas, and not to stay until the night in places like Fenerbahçe and Sarıyer, and he was taking precautions against this situation with the warnings announced in the newspapers Cevdet Kudret, who interpreted Abdulhamid's neo-patrimonialist state understanding through the censorship he applied to the press, stated that a rich legacy of past state reflexes was used about Abdulhamid's censorship policy applied to the press, and that the system was developed and all gaps in the law were filled (Kudret, 2000: 5). This attitude was especially seen in the early days of Abdülhamid II's rule. Immediately after the Sultan closed the Assembly, the Council of Ministers issued a martial law decision based on article 36 of the constitution, which regulates temporary laws. With the decree of January 2, 1877, which interfered with both individual and social life, the government; has the right to search the homes of people it deems necessary day and night, to close newspapers that make confusing publications, and to ban all kinds of meetings, boards and associations (Kudret, 2000: 25).

During the reign of Abdulhamid II, the chain change of the Tanzimat continued. Only Abdulhamid II gave this change an Islamic color. Relying on the strict centralization and bureaucratic control mechanisms used by his predecessors, the Sultan tried to revive the old Islamic concepts of state and authority. The changes experienced in this period were identified with positive sciences and technology, and a conservative understanding of modernization was adopted, which was tried to be associated with Islam. Here again, centralization was an aim for modernization. Therefore, according to the Sultan, the adoption of absolutism was both a necessary and a natural principle. Abdülhamid II accused his predecessors, especially the statesmen of the Tanzimat period, of being submissive, and instead of an extreme Western adaptation, he sought a formula that reconciles local conditions with the contemporary world. In this period, on the one hand, a material growth that is incompatible with the principles of the society's belief system was achieved in terms of mentality. On the other hand, a dividing line has emerged between the general Muslim population and bureaucrat intellectuals. The development of a

concept of modernization, which is completely ideological in many aspects, left its mark on the period of Abdülhamid II. Bedri Gencer described the period of Abdülhamid as "from the crisis of legitimacy to the pain of modernity". According to Gencer; As can be understood from the terms "heart attack and labor pain", the crisis is a sign of death, pain of birth (Gencer, 2019: 39). The paradoxical structures of the Abdülhamid II period formed the main elements of the foundations on which the sultan's legitimacy was based. An example of this is that the foreign policy based on the Islamic Union consolidates the domestic policy with its conservative stance, and the diplomacy that develops with Western states by closely following the West constitutes the main route of foreign policy. In addition to the centralist structure, partial autonomy practices, and conservative status quo attitude, taking Western revisionist steps is another paradoxical example and is actually the result of a cyclical necessity.

CONCLUSION

As a subject from the project of modernization of the masses, their exclusion is the regime's choice. The regime's own stability in an organized the neo-patrimonial approach, which he sees as dependent not on participation but on a pacified mass, is a form of role in which the state makes its presence felt in every political and social field in the most effective way. Managers, to the extent that they need to rely on an ideology to justify their power regulatory authority escalates. It should be noted that the obvious contradictions of the modernization process arise from the difference between the state and the style of administration in response to the demands of the state and society. The portrait that the Turkish society draws in the context of the center-periphery distinction; Abdülhamid II made the Turkish regulatory authority in the Ottoman Empire the most sensitive scale of this issue. According to Halil İncalcık, the Ottoman Empire was a patrimonial state and the sultan used the military and administrative organization as his personal tool. However, İncalcık did not consider the patrimonial state only as a political form of government. He described it as a form of political-social organization that encompasses all social areas from economy to religion, from art to culture, from daily life to class relations. In the understanding of the Ottoman patrimonial state, the political authority did not grant any right to any intermediary institution or authority, and all kinds of savings were monopolized. Witnessing the first 7 years of the reign of Suleiman I, Machiavelli was going through a period when the patrimonial character of the Ottoman Empire was consolidated in those days when he was planning to write his work titled "The Prince". For this reason, the Ottoman painting depicted by Machiavelli may contain a certain margin of truth. While the traditional patrimonial understanding lost power after the 17th century, it gained momentum with a new interpretation during the reign of Abdülhamid II in the decadent period. During the years Weber was alive, Abdülhamid II was the owner of the Ottoman throne for many years. Therefore, the evaluation of the Ottoman patrimonial management styles, which Machiavelli and Weber have witnessed over different periods, is of particular importance.

Abdülhamid II's understanding of management; Apart from the traditional Ottoman state understanding, it has a structure in which various modern institutions are built to keep up with the requirements of the age and meet the social needs while developing the legacy of the Tanzimat Period. While this management style was carried out with the understanding of "for the people despite the people", it also represented a rigid, political and social duality that shaped the society socially and according to the perspective of the "Father of the State". The fierce political struggle between the rule of Abdülhamid II and the constitutionalist Jön Türks who opposed him between 1889 and 1908 had a negative effect on the state-run modernity to move forward in a healthier way and the institutionalization of modernity. The political power's desire to control the opposition movements with the regime and the sense of self-preservation has led to the direct prohibition or restriction of some freedoms and activities. While the neo-patrimonialist understanding of the Abdülhamid II period had an Enlightenment-despotic character, the authoritarian consolidation of the period triggered the policy of censorship and pressure on the opposition, especially on the press. In this period, while the society was modernized by the state on the one hand, on the other hand, the society was kept in a certain circle of pressure with the legal regulations put into practice in various fields.

REFERENCES

- Atabaki, T. (2004), *Men of Order: Authoritarian Modernization under Atatürk and Reza Shah*, I. B. Tauris, London.
- Avcı, Y. (2007), ‘‘Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Döneminde Otoriter Modernleşme ve Kadınların Özgürleşmesi Meselesi’’, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, pp.1-18.
- Bacon, F. (1999), *The Essays or Counsels, Civil and Moral*, Oxford University Press, New York.
- Berkes, N. (2002), *Türkiye'de Modernleşme*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Bernier, F. (1914), *Travels in the Mogul Empire, A.D. 1656-1668*, Archibald Constable, ed. Vincent Arthur Smith, H. Milford, Oxford University Press, Londra & New York.
- Bodin, J. (1967), *Six Books of the Commonwealth*, Oxford: B. Blackwell.
- Bozkurt, Ö. ve Ergun, T. (1998), *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, TODAIE, Ankara.
- Çetinsaya, G. (2016), II. Abdülhamid'in İç Politikası: Bir Dönemlendirme Denemesi, *Osmanlı Araştırmaları*, no: 47, pp. 353-409.
- Çiğdem, A. (2003), *Batılılaşma, Modernite ve Modernleşme*, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Danişmend, İ. (1971). *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt:5, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Demir, Ö. Acar, M. (1997), *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Dinler, D. (2003), ‘‘Türkiye'de Güçlü Devlet Geleneği Tezinin Eleştirisi’’, no: 9, *Praksis*, pp. 609-642.
- Durdu, M. B. (2003), ‘‘Jön Türk Hareketinin Osmanlı Devletinde Başlangıcı ve Etkileri’’, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, no:14, pp. 291-318.
- Durukan, K. (2004), *Prens Sabahaddin ve İlm-i İçtima: Türk Liberalizminin Kökenleri Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Eisenstadt, S. N., (1963), *Traditional Patrimonialism and Modern Neopatrimonialism*, Princeton University Press, Princeton.
- Gencer, B. (2019), *Haşin Modernlikten Narin Meşruiyete İkinci Abdülhamid'in Meşruiyet Siyaseti*, İstanbul Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- George, F. (2006), *Sultan Abdülhamid*, Homer, İstanbul.
- Gerber, C. (2004), *Ottoman Civil Society and Modern Turkish Democracy*, Ottoman Past and Today's Turkey, İstanbul Bilgi University Press, İstanbul.
- Goody, J. (2006), *The Theft of History*, Cambridge University Press, New York.
- Haldon, J. F. (1993), *The State and Tributary Mode of Production*, Verso, Londra.
- Harrison, D. (1988), *Sociology of Modernization and Development*, Routledge, Florence.
- Hentsch, T. (1996), *The Imaginary East: The West's Political View of the Mediterranean East*, trans. A. Bora, Metis, İstanbul.
- Heper, M. (1977), *Türk Kamu Bürokrasisinde Gelenekçilik ve Modernleşme*, Siyaset Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Hülür, H. ve Akca, G. (2005), *İmparatorluktan Cumhuriyete Toplum ve Ekonominin Dönüşümü ve Merkezileşme Dinamikleri*, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, pp. 311-341.
- İnalçık, H. (1992), ‘‘Comments on ‘Sultanism’: Max Weber's Typification of the Ottoman Polity’’. *Princeton Papers on Near Eastern Studies*, 1, pp. 49-72.
- Kaliber, A. (2002), *Türk Modernleşmesini Sorunsallaştıran Üç Ana Paradigma*, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık, İletişim, İstanbul.
- Karal, E. Z. (1988), *Osmanlı Tarihi*, Cilt:8, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Karpat, K. H. (1972), ‘‘Osmanlı Devleti'nin Dönüşümü 1789-1908’’, *Uluslararası Ortadoğu Araştırmaları Dergisi*, Cilt:3, Sayı:3.
- Koloğlu, O. (2006), *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif, İstanbul.
- Koloğlu, O. (2010), *Osmanlı Dönemi Basını İçeriği*, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Kongar, E. (2008), *Toplumsal Değişim Teorileri ve Türkiye Gerçeği*, Remzi Kitapevi, İstanbul.

- Kudret, C. (2000), Abdülhamid Döneminde Sansür, Cumhuriyet Kitapları, Ankara.
- Mardin, Ş. (2008), Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908, İletişim, İstanbul.
- Mardin, Ş. (2008), Türkiye'de Din ve Siyaset, İletişim, İstanbul.
- Marx, K. (1990), Capital VI., ed: Ben Fowkes, Penguin Books, London.
- Nişancı, E. (2001), Geleneksel Patrimonializmden Modern Neo-Patrimonializme, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (1995), İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İletişim, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (2000), Osmanlı Toplumunda Aile, Pan, İstanbul.
- Roth, G. (1968). Personal Rulership, Patrimonialism, and Empire-Building in the New States: Reviewed work(s):Source: World Politics, Vol:20, No.2. London.
- Rustow, D. A. and Ward, E. R. (1964), Political Modernization in Japan and Turkey, Modernization and Politics, Princeton University, Princeton.
- San, C. (1971), Max Weber'de Hukukun ve Meşru Otoritenin Sosyolojik Analizi, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Ankara.
- Springborg, P. (1992), Western Republicanism and The Oriental Prince, Polity Press, Cambridge.
- Sugar, P. F. (1964), Turkey, ed: Ward, R.E. and D. A. Rustow, Political Modernization in Japan and Turkey, Princeton University, Princeton.
- Tachau, F. (1988), Political Leadership in Turkey: Continuity And Change, State, Democracy And Military in The 1980's, Ed., Metin Heper, Ahmet Evin, De Gruyter, Berlin.
- Tavernier, J. B. (1889), Travels in India, Macmillan and Co, Londra & New York.
- Tekeli, İ. ve İlkın, S. (1993), Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü, Türk Tarih Kurumu, Cilt:154, Ankara.
- Touraine, A. (2004), The Critique of Modernity, trans. Hülya Tufan, Yapı Kredi Publications, İstanbul.
- Valencia, L. (1994), Venedik ve Bab-ı Ali: Despot'un Doğuşu, Bağlam, İstanbul.
- Venturi, F. (1963), Oriental Despotism, Journal of the History of Ideas, 24(1), University of Pennsylvania Press, Pennsylvania.
- Weber, M. (1978), Max Weber On Class And Status, Modern Sociology, ed., Peter Worsley, Peter Martin and Clyde Mitchell, Penguin Books Ltd. Middlesex.
- Weber, M. (1978), Economy and Society An Outline of Interpretive Sociology, Berkeley, CA, University of California Press, California.
- Yalçın, H. C. (1976), Siyasal Anılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Yavuz, H. (2002), Modernleşme: Kısmen mi, Bütün mü? Batılılaşma Bir Sembol mü Kavram mı?, Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce, Modernleşme ve Batıcılık, İletişim, İstanbul.
- Zeitlin, I. M. (1968), Ideology and The Development of Sociological Theory. Fourth Edition. Paperback, Berkeley, CA.

Dinmukammed Ametbek, İran Vakıfları: Dış Politika Arkasındaki Yumuşak Güç. Ankara: Astana Yayınları, (2021), ss. 180.

Nurhak GÜREL¹

İran’da devrim sonrası oluşan yeni siyasal sistem içerisinde, vakıflar (Bonyad) ile yeni askeri/güvenlik temelli kurumlar ağı birbirilerine bağlıdır. Devrim Muhafızları Ordusu (DMO) ile vakıfların ekonomi ve dış politika alanında kurdukları bağlar, bunun en güncel örneğini teşkil etmektedir. Her ikisi de Velayet-i Fakih’ten elde ettikleri meşruiyet ile güçlü birer siyasal aktör olma özelliklerini korumuşlardır. Devrim sonrası süreçte, ekonomide ve özellikle savunma sanayisinde elde ettikleri güç, vakıfların dış politika süreçlerindeki etkinliklerini atırmalarını sağlamıştır. Böylece iç politikanın ötesine geçen bağlantılara ve çıkarlara sahip oldukları bilinmektedir. İran çalışmaları açısından tartışılması gereken vakıfların bu güçlü pozisyonuna yönelik henüz kapsamlı bir inceleme kaleme alınmamıştır. Dinmukammed Ametbek’in, vakıfların dış politikada yumuşak güç kullanımı ile ilişkisine odaklanarak kaleme aldığı İran Vakıfları: Dış Politika Arkasındaki Yumuşak Güç kitabı, bu boşluğu doldurabilecek önemli katkılar sağlıyor.

Kitabın ana odağında, İran’daki vakıfların İran dış politikasında mevcut yumuşak güç politikasına nasıl etki ettikleri yer almaktadır. Vergi ödemekten muaf ve diğer kamu kuruluşlarının aksine denetime tabi tutulmayan vakıflar birer devlet dışı aktör olarak nitelendiriliyor. Yazara göre her ne kadar İran, “devrim ihracı” söyleminden vazgeçmiş görünse de vakıflar, muhafazakâr kanadın devrim ihracını gündemde tutmasında önemli birer araçtırlar. Buradan yola çıkan yazar içerikte konuyu altı bölümde ele almaktadır. Fakat bu altı bölüm temelde iki meseleye odaklanıyor: yumuşak gücün dış politika açısından önemi ve kurumsal yapıları, faaliyet alanları, yurtdışındaki etkinlikleriyle vakıfların İran dış politikasındaki yeri. İlk bölüm yumuşak güç ve devrim ilişkisini tartışmak üzere bir kavramsal çerçeve ile başlıyor. Yumuşak güç kavramının Uluslararası İlişkiler disiplininde, dış politika açısından öneminin incelendiği ilk başlıklarda devrim ile yumuşak güç arasında kurulan bağlantı dikkat çekmektedir. Yazara göre dini terminolojideki “misyonerlik”, “tebliğ” ve “davet” gibi kavramlar devrim olgusunun yumuşak güç boyutuna işret etmektedir. İran’da ise rejim bazı kültürel, siyasal ve dini değerler üzerinden yumuşak güç politikasını belirlemektedir. Burada “Fars dili ve kültürü”, “İslam Birliği” söylemi ve “dini demokrasi” gibi değerler Türk dünyası, Müslüman Hint dünyası ve Arap dünyası açısından cazibe oluştururken, İran’ın yumuşak güç elde etmesinde birer araç olmaktadır (s17-18).

İkinci bölümde vakıfların faaliyetleri, ekonomik güçleri ve etki alanlarıyla İran’daki konumuna yer verilmektedir. Devrimden sonra vakıflar hem iç politikada rejimin güçlenmesinde hem de dış politikada yumuşak güç elde edilmesinde önemli roller üstlendiler. Devrimden önce bu vakıflar Fars milliyetçiliğine hizmet eden kurumlardı. Devrim ile beraber İran İslam Cumhuriyeti’nin ideolojik söylemlerinin propagandasında kilit rol oynayan birer kurum haline gelmişlerdir. Devrim öncesi ile devrim sonrası vakıfların rolü üzerine yapılan bu kıyaslamayla yazar, vakıfların bugün asıl amaçları dışında bir işleyişe sahip olup İran’da rejimin ideolojik amaçları açısından nasıl araçsallaştırıldıklarını vurgulamaktadır (s.20-23). Bu anlamda İran’da etki gücü yüksek olan vakıfların hepsinin ortak bir amaç etrafında faaliyet gösterdiklerine dikkat çekmektedir. Bu amacın yumuşak gücün şekillenmesiyle doğrudan bir bağlantısı olduğu anlaşılıyor. Örneğin, insani yardım amaçlı faaliyetler, ağırlıklı olarak Tacikistan, Afganistan ve Irak’ta görülmektedir. Bunun dışında İran’daki vakıflar; ekonomik yatırımlar, kültür, sanat, eğitim ve medyaya kadar birçok alanda faaliyet gösterebilmektedirler (s.27-39).

¹ Doktora Adayı Araştırma Görevlisi, Sakarya Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi/Uluslararası İlişkiler Bölümü, Sakarya, Türkiye, ORCID: 0000-0002-9763-3108, nurhagurel@gmail.com

Kitabın üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerinde, İran dış politikasında önemli roller üstlenen vakıflar kurumsal yapıları ve faaliyet alanlarına göre üç başlıkta incelemektedir: insani yardım, kültürel ve dini vakıflar. Ezilmişler ve Engelliler Vakfı, İmam Humeyni Yardımlaşma Komitesi, Bereket Vakfı gibi insani yardım vakıfları, çeşitli ülkelerde yürüttükleri insani yardım faaliyetleri ile bir taraftan İran açısından olumlu bir imaj oluştururken diğer taraftan İran'ın bu ülkelerde nüfuz elde etmesinde başarılı olmuşlardır. Vakıfların İran ekonomisindeki güçlerine dair en iyi örnek; Bonyad-i Mustezefan olarak bilinen vakıftır. İran'da Ulusal İran Petrol Şirketi'nden sonra ikinci büyük ticari güç olması aslında vakıfların İran'daki ekonomideki gücü açısından önemli bir gösterge olmuştur. Bununla birlikte aynı vakıf yolsuzluk, rüşvet, mali bilançoda kapalılık ve rant gibi eleştirilerin odağı haline gelebilmiştir. Kitabın odaklandığı yumuşak güç açısından da işlevi yüksek bir vakıf olarak değerlendiriliyor. Çünkü bu vakıf, devrim anlayışının yurt dışına ihraç edilmesine yönelik ticari ve ideolojik girişimlerde bulunmaktadır (s.42-54). Kitapta kültürel vakıflar başlığı altında ele alınan Saadi Vakfı, Farabi Vakfı, İslam Tebliği Örgütü, Kutsal Rezevi Külliyesi gibi kurumlar; “Şii tarih”, “İran uygarlığını temsil eden dil ve edebiyat” gibi kültürel unsurlar üzerinden faaliyetlerini yürütmektedirler. Dünyada birçok ülkede temsilcilikleri, kültür merkezleri ve dil kursları gibi unsurlar üzerinden varlık gösteren bu vakıflar, İran kültürel değer ve ilkelerini dünyaya tanıtmada etkin olmuşlardır. Böylece İran'ın yumuşak güç araçları arasında en ön cephelerde yer aldığı dile getiriliyor (s.96-110). Beşinci bölümde dini vakıflar; ekonomik güçleri, hedefleri ve amaçları bağlamında detaylı bir incelemeye tabi tutuluyor. Bu başlık altında ele alınan vakıfların, İran dini liderinin söylemlerinin dışarıya tanıtılmasında ve dış politika hedeflerinin uygulamasında önemi birer aracı rolü üstlendikleri anlaşılmaktadır. Bu vakıfların dışarda din adamları ve eğitim kurumlarıyla kurdukları ağlarla hedef aldıkları kitleye ulaşmada zorluk çekmemeleri, dış politikada yumuşak gücün elde edilmesi açısından önemli birer araç olduklarını kanıtlar niteliktedir (s.112-124).

Altıncı bölümde, İran'da "İslam Birliği" söyleminin rejim tarafından devlet çıkarları doğrultusunda, özellikle dış politikada nasıl kullanıldığı ele alınıyor. İslami Kültür ve İletişim Kurumu, Dünya Ehlibeyt Kurultayı, Dünya Mezhepler Arasında Yakınlaşma Kurultayı gibi girişimler, kamu diplomasinin kurucuları olarak ele alınırken, yumuşak güç açısından da işlevsellikleri ön plana çıkarılıyor. Nitekim yazara göre, bu vakıflar daha önce ele alınan tüm vakıfların ötesinde, İran yumuşak gücünün asıl yürütücüleridirler (s.126). İran'ın yumuşak güç elde etmede "İslam Devrimi" söylemlerini araçsallaştırması, İran ve İslam kültürünün birbirinden ayrı unsur oldukları anlamına gelmiyor. Yazar bu tespitten hareketle, İran'ın yumuşak gücündeki etkinliğini üçe ayırıyor. Birinci düzlemde İslam öncesi İran medeniyeti ve Fars dilinin şekillendirdiği bir "İran Medeniyeti" ön plana çıkmaktadır. Yazarın seküler olarak nitelediği bu söylem, genel anlamda tüm dış dünyayı hedefleyen bir kapsayıcılığa sahiptir. İkinci düzlemde "İslam Birliği" söylemine yer veriliyor. Bu söylem ile İran'a, İslam dünyasında birlik için çalışan bir ülke olma özelliği atfedilmiştir. Bu yönüyle özellikle Sünni Müslüman dünyasında karşılık bulma gibi bir amaç gözetilmektedir. Üçüncü düzlemde ise "Şii İslam Dünyası" nı kapsayan yumuşak güç unsurları yer alıyor (s.127). Böylece önceki iki düzlemin üçüncüye zemin hazırladığı sonucuna varılmaktadır.

Sonuç olarak kitap, İran'daki vakıfları ve dış politikadaki güçlerini anlayabilmek için okunmaya değerdir. Üç noktada özetleyebileceğimiz katkılarıyla bunu ispatlamaktadır. Birincisi; kitap, dış politika çalışmalarında “devletler hangi araçlar üzerinden ve nasıl yumuşak güç elde ederler?” tartışmasının kavramsal çerçevesini çizerek, vakıflar ve dış politika ilişkisinin teorik zeminini sunmaktadır. İkincisi, İran'daki vakıfları detaylı bir incelemeye tabi tutarak; amaçları, faaliyetleri ve bağlantıları ile ilgili önemli bir sınıflandırma sunmaktadır. Üçüncüsü, yazarın farklı dillerde (Türkçe, Farsça, İngilizce, Rusça) yazılan birçok kaynaktan elde ettiği verilerle konuyu ele alması, içerik ve kaynakça zenginliğini göstermektedir. Bu katkısıyla, akademik ve akademi dışı çevrelerde başvurulabilecek önemli bir çalışma niteliğindedir. Özellikle konu ile ilgilenen İran çalışmalarındaki araştırmacıların işini önemli ölçüde kolaylaştıracaktır.

Diğer taraftan, kitap, argümantasyon açısından eleştiriye tabi tutulabilir. Kavramsal çerçeve ile ilgili bölümde, yazar yumuşak gücün sert güce göre devletlerin dış politikalarında daha etkili olduğunu savunmaktadır. Bununla ilgili II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya'nın yumuşak gücü sayesinde “tek kurşun dahi sıklıktan Doğu Avrupa'yı entegre ettiği (s.13)” şeklinde bir argüman ileri sürmektedir. Başka yerde “zihinleri kontrol etme” ile yumuşak güç arasında iddialı bir bağlantı kurulmaktadır. Bizce bu argümanlar başlı başına disiplin içerisinde tartışılması gerekir. Kitapta buna yönelik bir tartışma yapılmamış olması veya ilgili başka tartışmalara atıfta bulunulmaması, argümanların işlenişini

zayıflatmaktadır. Soğuk Savaş'ın temelinde iddialı bir yumuşak güç savaşının olduğunu dile getiren yazarın, bu savaşı "Yumuşak Güç Savaşı (s.15)" olarak adlandırması da aynı eleştiriden nasibini alabilir.